

Kari Tudományos Diákköri Konferencia
Nemzeti Közszolgálati Egyetem
Rendészettudományi Kar
2024. október 30.

Helyzetkép: a családon belüli erőszak jelene és jövője

Jelige: *Vészcsengő*

Pályamunka lezárásának időpontja: *2024. szeptember*

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS	4
1. A CSALÁD, MINT VÉDENDŐ ÉRTÉK – A BÜNTETŐJOGI VÉDELEM	
HÁTTERE	6
1.1. A család fogalma	6
1.2. Családmodellek átalakulása.....	9
1.3. A család funkciói, szerepe az életünkben	10
1.4. A diszfunkcionális család	12
1.5. Gyermek a családban – a gyermek, mint jogi alapérték	13
2. ERŐSZAK A CSALÁDBAN.....	16
2.1. A családon belüli erőszak fogalma	16
2.2. A családon belüli erőszak fajtái.....	18
2.3. Az erőszak megjelenésének okai a hatalom és a nemi szerepek tükrében	19
3. A CSALÁDON BELÜLI ERŐSZAK HAZAI SZABÁLYOZÁSA	22
3.1. A kapcsolati erőszak tényállásának megszületése, az új tényállás kodifikációja.....	25
3.2. A speciális tényállás megalkotásának jogpolitikai indokai	29
3.3. A kapcsolati erőszak bűncselekményének lényege	30
3.4. Erőszak vagy erőszakos magatartás.....	35
3.5. A rendszeresség fogalma, mint tényállási elem.....	36
3.6. Minősítési problémák, halmazati kérdések.....	39
3.7. Kapcsolati erőszak és a kiskorú veszélyeztetése	40
4. 2/2018. ÉVI (I.25.) ORFK UTASÍTÁS A RENDŐRI FELELŐSSÉG TÜKRÉBEN	42
5. BŰNÜGYI STATISZTIKAI ADATOK, KAPCSOLATI ERŐSZAK A	
TÉNYADATOK TÜKRÉBEN.....	45
5.1. Feljelentés elutasítás, nyomozás megszüntetés	46
5.2. Bírósági szakban befejezett ügyek.....	49

6. SZAKÉRTŐI INTERJÚ	51
7. HIPOTÉZISEK VIZSGÁLATA.....	62
8. JAVASLATOK, KONKLÚZIÓK.....	64
8.1. De lege ferenda javaslatok.....	64
8.2. Egyéb javaslatok, konklúziók.....	67
ÖSSZEGZÉS	74
IRODALOMJEGYZÉK.....	75
INTERNETES FORRÁSOK.....	77
JOGSZABÁLYOK.....	78
ÁBRAJEGYZÉK.....	79
TÁBLÁZATOK.....	79

„Nekünk kell empátikusnak lenni, figyelni a kisírt szemekre, a gyerek viselkedésére, a lakókörnyezet állapotára, összességében kell észrevennünk a félelem és rettegés szülte tagadó nyilatkozatok mögötti segítségért kiáltó tényezőket.”¹

BEVEZETÉS

Az emberiség fejlődése során a közösségi és egyéni magatartások felfogása és elfogadása folyamatosan változik. Gyakran megfigyelhető, hogy egyes viselkedési formák, amelyek régen elfogadottak voltak, mára már nem-kívánatosak, sőt egyenesen tilalmazottá váltak, és amennyiben szükségesnek látszik az állami beavatkozás, úgy e tiltott emberi magatartások bűncselekményként kerülnek megjelölésre. Hosszú időn keresztül a családon belüli, kisebb sérelmet okozó cselekmények esetén a „be nem avatkozás” büntetőpolitikai irányvonala érvényesült, így az egyes, társadalomra való veszélyességet kisebb mértékben hordozó tényállások magánindítványos bűncselekmények voltak. De mit jelent a társadalomra veszélyesség csekélyebb foka? Ki jogosult ebben dönteni a megannyi brutalitást elszenvedő áldozatok helyett? Magánindítványos bűncselekmény esetében a sértett jogosult dönteni, hogy kívánja-e az elkövető büntetőjogi felelősségre vonását vagy sem. Úgy is vélhetjük, hogy ez valóban megfelelő büntetőpolitikai elképzelés, hiszen „magánügy” a családban, a párkapcsolatban, vagy a gyermekek nevelése során néha-néha elcsattanó pofon, és az állam nem avatkozhat be mindenáron az emberi kapcsolatokba. Ha azonban alaposabban szemügyre vesszük azokat az eseteket, amelyek így nem kerültek a büntetőjog „látókörébe”, ha megvizsgáljuk, hogy a családi kötelékek mögött milyen sérelmek és veszélyeztetettségek maradtak láthatatlanok, milyen sorsok és szenvedések maradtak büntetlenül, akkor egyértelműen arra az álláspontra kell helyezkednünk, hogy ezt az állam a 21. században már nem tűrheti el. A társadalmi fejlődés igényli, sőt megköveteli az állam beavatkozását minden olyan esetben, ahol az áldozatok emberi méltósága sérül, még akkor is, ha ez egy párkapcsolaton belül, vagy a családon belül történik.

A családon belüli erőszak egy rendkívül összetett probléma, amely ellen társadalmi szemléletformálással, neveléssel, felvilágosítással, az áldozatoknak nyújtott állami szerepvállalással hatékonyan lehet küzdeni, de mindezek közül kiemelkedik a büntetőjogi szabályozás, amely kimondja e cselekmények büntetendőségét, és megteremti a jogszabályi alapját az elkövetők szankcionálásának. Az elmúlt három évtizedben számos változás

¹ Egy sokéves tapasztalattal rendelkező rendőrtiszt gondolatai a családon belüli erőszakról. GARAI Renáta (2021): A kapcsolati erőszak „szövődményei” – egy novum hatása és joggyakorlata. KRE ÁJK Doktori (PhD) értekezés, Budapest 48.

következett be, hosszú út vezetett a kapcsolati erőszak tényállásának megalkotásáig. Azóta pedig már eltelt több mint tíz év, ezért időszerű végig gondolni, hogyan is alakult e bűncselekményekkel kapcsolatos joggyakorlat. Kiemelten fontosnak tartom a témát, hiszen Magyarországon és világszerte egyaránt rengeteg család, nagyobb részben nő és gyermek érintett. A családon belüli erőszak áldozatainak száma és a látencia mértéke megjósolhatatlan, a gyakorlatai tapasztalatok alapján pedig úgy tűnik, hogy egyelőre nem találtunk megfelelő megoldást a problémára. Dolgozatom elkészítésének célja, hogy hosszú távon hozzájárulhasson egy olyan rendszer kiépítéséhez, amely megfelelő védelemben részesíti az áldozatokat, az elkövetőket pedig a büntetőjog legszigorúbb eszközeivel vonja felelősségre.

Hipotézisek

A szakirodalmi áttekintés és a családon belüli erőszak jogalkotási és jogalkalmazási problémáinak áttekintése után a következő hipotéziseket fogalmaztam meg:

1. A családon belüli erőszak elleni hatékony fellépéshez látszólag adott egy kellően problémaorientált jogszabályi környezet, a statisztikai adatok azonban arra engednek következtetni, hogy még mindig nem hatékony e bűncselekménnyel szembeni fellépés.
2. A rendőrségen belül szemléletváltásra van szükség a családon belüli erőszak kezelésével kapcsolatban.
3. A szakemberek számára több képzésre, a társadalom számára hatékonyabb edukációra lenne szükség.
4. Az elkövetők bűnismétlésének csökkentése érdekében szükség lenne kifejezetten számukra kifejlesztett speciális mentálhigiénés, szélsőséges esetben pszichoterápiás intézkedés bevezetésére.

Módszertan

Dolgozatom elkészítéséhez elsősorban kvalitatív kutatási módszereket alkalmaztam, amelynek során megvizsgáltam a hatályos jogszabályi környezetet, a kapcsolati erőszak büntetőjogi tényállás megalkotásának folyamatát, az egyes jogértelmezési kérdésekben tanulmányoztam a megjelent szakirodalmakat, bírósági gyakorlatot, majd ezekből megállapításokat, következtetéseket vontam le. A szakirodalmak feldolgozásán túl, primer kutatás keretében interjút készítettem a témát legátfogóbb módon vizsgáló szakértővel, dr. Garai Renátával, az Országos Kriminológiai Intézet Büntető Jogtudományok Osztályának tudományos munkatársával. Úgy gondolom, ezáltal olyan többletinformációkkal bővíthet a dolgozatom, melyek más forrásból nem lennének beszerezhetők.

1. A CSALÁD, MINT VÉDENDŐ ÉRTÉK – A BÜNTETŐJOGI VÉDELEM HÁTTERE

A családon belüli erőszak vizsgálatához elsőként elengedhetetlen a családnak, mint a társadalom alapegységének fogalmi meghatározása. A család definícióját és funkcióját a különböző tudományterületek mentén különbözőképpen fogalmazhatjuk meg, illetve a különböző történelmi korokban és egyes kultúrákban is eltérő meghatározásokkal találkozhatunk. Dolgozatom főként a családon belüli erőszak jelenkori magyarországi vizsgálatára összpontosít, így terjedelmi korlátokra figyelemmel a fogalommeghatározások során is elsősorban – rövid angolszász kitekintéssel – a közelmúlt hazai meghatározásaira fókuszálok.

1.1. A család fogalma

A család az emberi társadalom legalapvetőbb szerveződése, szervezeti egysége, amely az elmúlt ötven-hatvan évben metamorfózison ment keresztül, mind funkcióit, mind az abban résztvevők szerepét, státuszát, feladatait illetően. Komoly kihívás elé állítja a társadalomtudomány szakembereit annak a meghatározása, hogy egyáltalán mi tartozik bele a család fogalmába, milyen feltételek mentén határozható meg ez a kapcsolati forma, kik alkothatnak egy családot. Ezek a kérdések hazánkban is jelentős politikai, erkölcsi és jogi vitákra adnak alapot, hiszen abban egységes az álláspont, hogy mindenkinek joga van szabad akaratából egy másik emberrel érzelmi alapon együtt élni, és e kapcsolatban gyermek(ek)et is nevelni, de annak megítélése már eltérő, hogy ezek a kapcsolatok milyen jogviszonynak minősüljenek.²

A 2011. április 25-én hatályba lépett Alaptörvény L) cikkének (1) bekezdése szerint „Magyarország védi a házasság intézményét, mint férfi és nő között, önkéntes elhatározás alapján létrejött életközösséget, valamint a családot mint a nemzet fennmaradásának alapját.” Ez a deklaráció még nem foglalt állást abban kategorikusan, hogy a család és a házasság intézménye, a házassági kapcsolat megléte egymást feltételező tényezők-e, vagy sem, azonban 2013-ban, az Alaptörvény negyedik módosításával ez a probléma látszólag megoldódott.³

Az Alaptörvény negyedik módosítása ugyanis összeköti a család fogalmát a házassággal, és kimondja, hogy „A családi kapcsolat alapja a házasság, illetve a szülő-gyermek viszony.” Az

² KATONÁNÉ PEHR Erika (2024): A családformák pluralizmusa és annak megjelenése, különös figyelemmel az örökbefogadás hazai és nemzetközi szabályozására, valamint gyakorlatára. *Családi Jog*. 2024. 1. szám. 2.

³ HUSZ Ildikó szerk. (2023): *Mi a család? Tanulmányok a család fogalmáról a jelenkori Magyarországon*. Budapest. Akadémiai Kiadó. 150-152.

így létrejött meghatározással összefüggésben több értelmezési kérdés is felmerül, hiszen a magyar nyelvben az „*illetve*” kötőszó kifejezhet vagylagosságot is, de jelenthet együtteséget, azaz „és” kapcsolatot, sőt használható pontosításra is.⁴ Erre tekintettel nem egyértelmű, hogy a házasság és a szülő-gyermek viszony közötti „*illetve*” szó milyen jelentésben értelmezendő.⁵ Egyrészt felfogható úgy is, hogy külön a házasság és külön a szülő-gyermek viszony is elegendő a család kialakulásához. Ilyen értelmezés esetén pedig a gyermektelen házaspárok és az egyszülős családok is családként definiálhatók. Értelmezhető azonban úgy is, hogy a család csak mindkét feltétel teljesülésével jön létre, tehát kizárólag akkor, ha a szülők házasságot kötöttek és született már legalább egy gyermekük.⁶ További problémaként merül fel az azonos nemű párok esetében, hogy amennyiben gyermeket nevelnek, úgy családnak számítanak-e vagy sem.⁷ Az elmúlt tíz évben kiemelt figyelmet kapott a család fogalmának kialakítása, viszont egyértelmű meghatározások csak az azonos nemű párok kizárásával kapcsolatban fogalmazódtak meg. A diskurzus központi elemét alkotta, hogy a családhoz kell egy férfi és egy nő, ebből kifolyólag házasság kizárólag férfi és nő között jöhet létre. Ezen elvek mentén 2020-ban a kilencedik Alaptörvény-módosítás további explicit meghatározással egészítette ki az L) cikket: „*Az anya nő, az apa férfi.*” Ezzel a cizneműség követelménye tovább szűkítette a család fogalmát.⁸

Az Alaptörvényi meghatározáson túl fontosnak tartom a családfogalom más tudományterületek szerinti értelmezését is. Természetesen itt is többféle megközelítéssel találkozhatunk a szakirodalmakban. Szociológiai szempontból tekintve a „*családot más csoportoktól az különbözteti meg, hogy különemű személyekből áll, akik különböző (legalább két) generációhoz tartoznak. A család reprodukálja önmagát; vagyis nem új tagok fölvétele révén egészül ki, hanem „önerőből*”.⁹

Szociológiai értelemben tehát a család legalább két generáció együttélését jelenti, amelynek tagjai képesek az utódnemzésre, tehát különeműek. Néprajzi megközelítésben három típust

⁴ KATONÁNÉ: i.m. 4.

⁵ HUSZ: i.m. 150-152.

⁶ HUSZ: i.m. 150-152.

⁷ Ugyanis az azonos nemű párok nem fogadhatnak örökbe közösen gyermeket, azt kizárólag a pár egyik tagja „egyedül” teheti meg. Lásd erről bővebben: HUSZ: i.m. 150-152. Bármelyik értelmezést is vesszük figyelembe, az azonos nemű gyermektelen, valamint a bejegyzett élettársi kapcsolatban élő különemű, gyermek nélküli párok nem tartoznak bele a család definíciójába. 2009. évi XXIX. törvény a bejegyzett élettársi kapcsolatáról, az ezzel összefüggő, valamint az élettársi viszony igazolásának megkönnyítéséhez szükséges egyes törvények módosításáról (Bét.) 3. § (2) bekezdés alapján a bejegyzett élettársi kapcsolatban élők a házastársak által történő közös gyermekké fogadásra vonatkozó szabályok nem alkalmazhatóak.

⁸ HUSZ: i. m. 115-120.

⁹ HEGEDŰS Judit szerk. (2006): *A gyakorlati pedagógia néhány alapkérdése*. Budapest, ELTE PPK Neveléstudományi Intézet. 9.

különböztethetünk meg. Monogámnak tekinthető az a család, amely egy nő és egy férfi házasságán alapszik, poligám családról beszélhetünk, ha a házasság egy férfi és több nő között jön létre, illetve poliandrán, ahol egy nő több férfival köt házasságot. A házastárs megválasztása mentén két további csoport különül el, egyrészt az endogám házasság, ahol a házastársak azonos társadalmi csoportból származnak, másrészt az egzogám házasság, amely esetében kizárólag más társadalmi csoportból választható házastárs.¹⁰

A konkrét tudományterületektől távolabb lépve, egy általános megfogalmazásban „*a család egymással együttműködésben, szeretetben, szolidaritásban álló, egymásra utalt és egymásért felelős személyeknek tartós személyi és vagyoni közössége, amelynek alapja a:*

- *jogilag törvényes párkapcsolat, vérségi kötelék vagy jogi aktus*
- *tagjait folyamatos közösségi érzelmi, erkölcsi, létfenntartási, kulturális érdekek és értékek kapcsolják össze*
- *a társadalom folyamatos reprodukciójának fő forrása*
- *és amely az egymásrautaltságból adódóan kiterjedt gondoskodó- ellátó rendszert is jelent.*”¹¹

Fontosnak tartom a magyarországi család fogalmakon túl, egy, az angolszász területről származó fogalom ismertetését is. A 20. század végén David Popenoe amerikai szociológus professzor szerint, szigorú értelemben családnak olyan, „*egy háztartásban élő személyek tekinthetők, akik egymással (rendszerint) vérszerinti rokonságban vannak, a tagok egymással együttműködve, a közösen megtermelt anyagi (és egyéb) erőforrásokat együttesen felhasználva végeznek háztartásbeli tevékenységeket.*”¹²

Összességében azt állapíthatjuk meg, hogy a család fogalmát nem lehet egyetlen definícióra leszűkíteni, hiszen azt a különböző tudományterületek széles körben értelmezik. Általánosságban elmondható, hogy klasszikus értelemben család alatt olyan közösséget értünk, ahol szülő és gyermek életvitelszerű együttélése valósul meg, függetlenül attól, hogy a gyermeket egy vagy több szülő, házastársak vagy élettársak nevelik.

¹⁰ HEGEDŰS: i.m. 9.

¹¹ JOBBÁGYI Gábor – HEINERNE Barzó Tímea (1998): *Családi jog*. Miskolc, Novotni Alapítvány. 18.

¹² POPENOE, David (1993): American Family Decline, 1960-1990: A Review and Appraisal. *Journal of Marriage and the Family*. 528-529.

1.2. Családmodellek átalakulása

A 20. század végén és azt követően a család funkciói és a családban betöltött szerepek, valamint a családmodellek jelentős átalakulása figyelhető meg, így napjainkban a család fogalma is egyre szélesebb körben nyer értelmezést. Szabó Dénes szerint a világban az 1960-as évektől kezdődően makroszociológiai és kultúrszociológiai paradigmaváltás zajlik, amely komoly hatást gyakorolt az évszázadok óta stabilan fennálló családi struktúrákra.¹³ Ennek első és legfontosabb állomása a nők nagy arányú megjelenése a munkaerőpiacon. A nők önálló egzisztenciát teremthettek magunknak, így többé már nem voltak rászorulva a férfiak által biztosított anyagi támogatásra, ezáltal pedig a házasságra. Ez pedig magával hozta a válások számának növekedését is, illetve elfogadhatóvá tette a társadalom számára a gyermekek házasságon kívül történő születését, egyre jobban elterjedtek mind az egyszülős családok, mind pedig az élettársi kapcsolatok. Nem biztos azonban, hogy ezek a társadalmi folyamatok egyértelműen pozitív irányúak, hiszen a szociológiai és kriminológiai kutatások arra is rámutattak, hogy ezzel párhuzamosan egyre gyakrabban jelentkeztek a különböző gyermekkori devianciák, egyre elterjedtebbé vált csoportos bűnözés és a szervezett bűnözés.¹⁴ A paradigmaváltás mentén az értékskálák és a hagyományos kontroll-rendszerek instabillá, plurálissá váltak, a társadalmi kontroll gyakorlói megtorpantak, a bűnözés pedig „eláltalánosodott”. Ezzel párhuzamosan a család intézménye a permanens válság állapotába került.¹⁵

Kárpáti László tanulmányában a fent említett változások kiváltó okait, illetve azok következményeit kutatja, amelyek elsőként az Egyesült Államokban jelentek meg számottevő módon. Az 1960-as évektől, a válások számának megnövekedésével megfigyelhetővé vált, hogy nagyobb arányban került sor a házasság felbontására abban az esetben, amikor az édesanya önállóan is képes ellátni a családot, vagy a férj tartósan munkanélkülivé vált.¹⁶ Egyre elterjedtebbé vált, hogy a nő önerőből látja el önmagát és gyermekeit. Az újfajta családmodellek közül elsőként az egyszülős modellek jelentek meg a társadalom széles rétegeiben, s nem csak az Egyesült Államokban, hanem világszerte.

¹³VIRÁG György (2004): Bevezetés a családi erőszak kutatásához. In: Irk Ferenc (szerk.): *Kriminológiai Tanulmányok* 41. kötet 6. Idézi: Szabó Dénes előadását az OKKRI-ban 1997. szeptember 25-én.

¹⁴VIRÁG: i.m. 6.

¹⁵VIRÁG: i.m. 6.

¹⁶KÁRPÁTI László (2016): A nemi szerepek változása és társadalmi hatásai a 21. században. *Magyar Tudomány*. 2016. 9. szám 1079. Idézi: ZIMBARDO, Philip – COULOMBE, Nikita D. (2015): *Man (Dis)connected: How Technology Has Sabotaged What it Means to be Male*. London, Rider & Co.

Szintén újfajta családformaként említhető az azonos nemű párok együttélése, amelyek gyakran örökbefogadott vagy akár saját gyermekkel kiegészülve családot alkotnak. Napjainkban egyre több országban válik természetessé és törvényessé az azonos nemű párok házasságkötése.¹⁷ Magyarországon erre jelenleg még nincsen lehetősége az azonos nemű pároknak, illetve ahogy arra már korábban kitértem, az örökbefogadásra is kizárólag egyedülálló személyeknek, illetve házaspároknak van lehetősége.¹⁸

1.3. A család funkciói, szerepe az életünkben

A család, mint az ember életének elsődleges és egyik legmeghatározóbb szocializációs színtere számos funkciót tölt be, mind az egyén, mind pedig a társadalom szempontjából. Az egyes funkciók a különböző társadalmi és gazdasági változások mentén folyamatosan átalakulnak, megújulnak vagy akár végleg jelentőségüket veszítik. Ebben a részben elsősorban azokra a funkciókra szeretnék részletesebben kitérni, amelyek hosszú évszázadokon keresztül folyamatosan meghatározták a családok szerepét, csupán az adott kor sajátosságainak megfelelően átalakultak, de valamilyen formában a mai napig megőrizték jelentőségüket.¹⁹

Elsőként említhető a család biológiai vagy más néven reprodukciós funkciója. A társadalom folyamatos megújítása és utánpótlásának biztosítása szinte kizárólag a családokra háruló nélkülözhetetlen feladat. Napjainkban a gyermekvállalás komoly anyagi terhek vállalását is jelenti, így a családoknak jól át kell gondolnia, hogy jelenlegi élethelyzetükben megfelelő körülményeket tudnának-e biztosítani születendő gyermeküknek. Ez azt is jelenti, hogy ebben a gyorsan változó, egyre bizonytalanabbá váló világban folyamatosan csökken a gyermekvállalási kedv, illetve egyre későbbre tolódik az az időpont, amikor egy pár biztosítottan érzi a gyermekneveléshez szükséges anyagi feltételeket.²⁰ A társadalom és a család érdekei így egyre kevésbé találkoznak. A biológiai funkcióhoz kapcsolódik a család tagjait szorosan egymáshoz kötő közös génállomány, amely erős, szinte elválaszthatatlan köteléket képez a tagok között. Ez adja a család működésének alapját, hiszen ezáltal a tagok képessé válnak a feltétel nélküli szeretetre és az egymás iránti kölcsönös odafigyelésre.²¹

¹⁷ KÁRPÁTI: i.m. 1079. Idézi: ESZENYI Miklós (2006): *„Férfi a férfival, nő a nővel” Homoszexualitás a történelemben, a társadalomban és a kultúrában*. Budapest, Corvina.

¹⁸ Bét. 3. § (2) bekezdés alapján a bejegyzett élettársi kapcsolatban élőkre a házastársak által történő közös gyermekké fogadásra vonatkozó szabályok nem alkalmazhatóak.

¹⁹ HEGEDŰS: i. m. 14.

²⁰ HEGEDŰS: i. m. 13.

²¹ HEGEDŰS: i. m. 14.

Az egyének személyiségfejlődésének alapjait elsősorban szintén a család feladata biztosítani. Maslow szerint²² az emberi szükségletek piramisának alapját az olyan fiziológiai szükségletek adják, mint a légzés, táplálék, víz, alvás és az anyagcsere. Ezek megléte esetén, ezekre épülve alakul ki és szilárdul meg az ember biztonságérzete, a ragaszkodás és a különböző érzelmek, amelyeket ideális esetben egy jól működő, biztonságos családi közeg pusztán létezésével képes megteremteni. Ezeken keresztül pedig az egyén képessé válik egészséges szociális kapcsolatok kialakítására, az intimitás és szeretet megélésére, így a társadalom hasznos részévé válhat. Az egyén szempontjából szorosan a család biológiai funkciójához kapcsolódik a különböző férfi és női nemi szerepek elsajátítása. A gyermekek későbbi egészséges pszichoszexuális fejlődésének biztosítása érdekében elengedhetetlen az apa részéről a férfiszerepek, az anya részéről pedig a női szerepek reprezentálása, mind fiú, mind a lánygyermek tekintetében.²³

Az emberiség történelmének korábbi időszakaiban a család gazdasági funkciója nagy szerepet kapott, hiszen mint mikroközösség, termelőegységként is funkcionált, minden tagjának megvolt a maga szerepe a család fenntartásához szükséges termelési munkafolyamatokban. Napjainkban ez a gazdasági funkció jelentős mértékben átalakult. Ma már sokkal inkább jövedelmi közösségnek, mintsem termelő közösségnek nevezhetjük a családok jelentős részét. Tehát mára a családok a családtagok jövedelméből gazdálkodó közösségekké váltak, amelyek fő területe a fogyasztás. A gazdasági funkcióhoz hozzátartoznak még a családban – mint munkamegosztáson alapuló szervezetben – végzett háztartáshoz kapcsolódó feladatok is, így például a főzés, takarítás, bevásárlás, lakás és kert karbantartása vagy a támogatásra szoruló családtagok segítése.²⁴ A család további nélkülözhetetlen funkciója, az érzelmi szükségletek kielégítése, valamint támogató rendszerként való működése.

Ahogy arra korábban is utaltam, a gyermekek szocializációját, valamint lelki és fizikai fejlődését elsődlegesen a család feladata biztosítani. A hatékony és sikeres nevelés, valamint a gyermek által egy egészséges énkép kialakításának elengedhetetlen feltétele, hogy a gyermek biztonságosan tudjon kötődni szüleihez, illetve, hogy jó kapcsolata legyen a közvetlen környezetével.²⁵

²² FORGÁCS Attila – KOVÁCS Zoltán – BODNÁR Éva – SASS Judit (2011): *Alkalmazott pszichológia*. Budapest, Aula Kiadó.

²³ HEGEDŰS: i. m. 15.

²⁴ HEGEDŰS: i. m. 15.

²⁵ HEGEDŰS: i. m. 18.

Ahogy a felgyorsult modernizáció és a közösségi média által egyre több szociális inger éri a társadalom tagjait, egyre nagyobb jelentősége lesz az érzelmi szükségletek kielégítésének. Erre a legalkalmasabb mikrocsoport a család, hiszen az az érzelmi biztonság, bizalom, szeretet és meghittség megteremtésével olyan védőburkot hoz létre, amely aztán képes tagjait megvédeni a fenyegető külső hatásoktól. Az őszinte, bensőséges családi kötelék védelmet nyújt a családtagok által betöltött különböző társadalmi szerepeikben őket érő feszültségektől is. A család – mint háttérország – komoly megkönnyebbülést nyújthat a hétköznapiakban is, hosszú és rövid távon egyaránt pozitív hatással bír az egyén életére.²⁶

1.4. A diszfunkcionális család

A családi funkciókat sajnos sok család nem képes betölteni. Ennek hátterében különféle problémák állhatnak, és ezek családonként eltérőek lehetnek. Minden család más nehézségekkel, elakadásokkal küzd, más szabályrendszerrel rendelkezik. Az egészséges családi egyensúlyt számtalan tényező felboríthatja, például olyan paranormatív krízisek, mint a válás, egy súlyos betegség, költözés vagy munkanélkülivé válás.²⁷

A diszfunkcionálisan működő család tagjai az általános, hétköznapi nehézségeken túl, számtalan káros működésnek vannak kitéve. Ezek a családok jellemzően nem képesek saját problémáikkal azonosulni, azokat elutasítják, gyakran nem tudják kezelni negatív érzelmeiket. Ahhoz, hogy családként tudjanak funkcionálni szükségük van arra, hogy elkerüljék a problémáikkal, és saját magukkal való szembenézést. A biztonságos kötődés, bizalom vagy meghittség ismeretlenek számukra. Érzéseiket, gondolataikat nem képesek egymással megosztani, azokat elfojtják. Az így felgyülemelő frusztrációt és stresszt azonban valamilyen módon ki kell csatornázniuk magukból, ez leggyakrabban egymás elleni ellenséges, manipulatív viselkedésben nyilvánul meg. Szélsőséges esetben akár egymás ellen irányuló erőszakkal is járhat. Jellemző még, hogy ezek a családok különösen igyekeznek a külvilág felé egy ideális, jól működő család látszatát fenntartani, ez rengeteg energiát emészt fel, amellyel még mélyebbre sodródhatnak ebben a spirálban.²⁸

²⁶ HEGEDŰS: i. m. 15.

²⁷ HEGEDŰS: i. m. 18.

²⁸ HOYER Mária (2010): *Sóvárgás és szenvedés*. Budapest, L'Harmattan. 93-94.

1.5. Gyermek a családban – a gyermek, mint jogi alapérték

A felnőttek világának legkiszolgáltatottabb tagjai a gyermekek, akik a látencia tekintetében talán a családon belüli erőszakos cselekmények leggyakoribb áldozatai is egyben. Nem csupán a szülők konfliktusai vagy az őket érő közvetlen bántalmazás, de a válások is a gyermekeket traumatizálják leginkább.²⁹

Ahogy a családokban, úgy a gyermekek családban betöltött szerepében is jelentős változások figyelhetők meg a rendszerváltást követő három évtizedben. A mai felgyorsult világban egyre kevesebb szülői figyelem irányul a gyermekekre. Ennek számos oka lehet, például a családok szerepének folyamatos változása, amelynek hatására csökken a családok érzelmi stabilitása. Az egyre növekvő válások száma, vagy éppen a gyermekek közt egyre szélesebb körben megjelenő szocializációs zavarok.³⁰ A szülői szerepek változásával az anyáknak is egyre több színtéren kell helytállniuk az életben. Ezt azonban tovább nehezíti, hogy egyelőre nem nevezhető széles körben elterjedtnek az a társadalmi felfogás és ebben tükröződő állami családpolitika, mely az apák gyermeknevelésbe történő aktív bevonására irányuló intézkedésekkel támogatná a nők karrierjének és gyermekvállalásának egyidejű megvalósítását.³¹

Magyarország Alaptörvényében a jogalkotó egyértelműen kiemeli, hogy külön intézkedésekkel védi a családokat, a gyermekeket, a nőket, az időseket és a fogyatékkal élőket,³² minden gyermeknek joga van a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéshez és gondoskodáshoz. A szülők pedig kötelesek gyermekükről gondoskodni.³³ Az Országgyűlés az 1991. évi LXIV. törvénnyel ratifikálta az 1989-ben New Yorkban elfogadott Gyermek jogairól szóló Egyezményt, amely rögzíti azokat a gyermekjogokat, amelyeket elsősorban a szülők feladata biztosítani, illetve az állam köteles ennek feltételeit megteremteni. Az egyezmény gyermekjogi katalógusával foglalkozó része három csoportba sorolja a gyermekek jogait.

Az első csoportba azon jogok tartoznak, amelyek szorosan kapcsolódnak a gyermekek ellátásához:

²⁹ GARAI Renáta (2021): *A kapcsolati erőszak „szövevényei” – egy nóvum hatása és joggyakorlata*. Doktori (PhD) értekezés. Budapest, KRE ÁJK 36-37.

https://ajk.kre.hu/images/doc2021/doktori/Garai_Renata_PhD_disszertacio.pdf

³⁰ HEGEDŰS; i. m. 23.

³¹ PONGRÁCZ Tiborné – S. MOLNÁR Edit (2011): Nemi szerepek és a közvélemény változásának kölcsönhatása. In: NAGY Ildikó – PONGRÁCZ Tiborné (szerk.) *Szerepváltozások. Jelentés a nők és férfiak helyzetéről*. Budapest, TÁRKI – Nemzeti Erőforrás Minisztériuma. 192-193.

³² Alaptörvény: Szabadság és felelősség XV. cikk (5) bekezdés.

³³ Alaptörvény: Szabadság és felelősség XVI. cikk (1) és (3) bekezdés.

- a gyermek mindenekfelett álló érdekének a figyelembevétele őt érintő kérdésekben;
- a gyermek családjától való elválasztásának tilalma;
- a lehető legjobb egészségi állapothoz való jog;
- a szociális biztonsághoz való jog;
- a megfelelő életszínvonalhoz való jog,
- az oktatáshoz való jog;
- a pihenéshez, játékhöz való jog stb.

A második csoportba a gyermekek védelmével kapcsolatos jogok tartoznak:

- az erőszakkal szembeni védelem;
- a gazdasági kizsákmányolás elleni védelem;
- a nemi kizsákmányolás és nemi erőszak elleni védelem;
- védelem a gyermek elrablása, illetve a gyermekkereskedelem ellen.

A harmadik csoportba pedig a gyermekek részvételét érintő jogokkal találkozunk, így:

- az ítélőképessége birtokában lévő gyermek az őt érintő kérdésekben szabadon kinyilváníthatja a véleményét, amelyet korára és érettségére tekintettel vesznek figyelembe;
- a tájékoztatáshoz való jog;
- a gondolat- a lelkiismeret- és a vallásszabadság.³⁴

Az Egyezmény³⁵ rendkívül nagy felelősséget ró mindazokra, akik valamilyen formában felelőssé válnak egy gyermekért, függetlenül attól, hogy szülőként, pedagógusként vagy valamely szervezet tagjaként kerülnek velük kapcsolatba. Hangsúlyozandó: itt elsősorban a szülők felelősségéről van szó, hiszen az egészséges, érzelmileg és fizikálisan kielégítő gyermekkor biztosítása és védelme elsődlegesen a család, az anya és az apa szeretetteljes, kötelességtudaton alapuló kapcsolatán és gyermekük egyenrangúságának helyes felismerésén múlik.³⁶

Az Egyezmény ratifikálását követően az Országgyűlés elfogadta a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvényt (Gyvt.), melynek deklarált célja, hogy az állam és a helyi önkormányzatok, természetes és jogi személyek segítsék a gyermekek jogainak és érdekeinek érvényesítését, a szülői kötelességek teljesítését, gondoskodjanak a

³⁴ Gyermeki jogok. Közérthetőségi Szócikk Adatbázis. Szegedi Tudományegyetem.
<https://u-szeged.hu/efop362-00007/minden-szocikk/gyermeki-jogok> (2024.08.03.)

³⁵ 1991. évi LXIV. törvény a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről.

³⁶ HEGEDŰS: i. m. 23.

veszélyeztetettség megelőzéséről és megszüntetéséről, a hiányzó szülői gondoskodás pótlásáról, valamint a gyermekvédelmi gondnokságból kikerült fiatal felnőttek társadalmi beilleszkedéséről.³⁷

Fontosnak tartom megemlíteni, hogy sok esetben a szülők valójában nem alkalmasak gyermekük kielégítő nevelésének biztosítására, illetve az is gyakran előfordul, hogy rajtuk kívül álló okok miatt – például az egyik szülő halála – képtelenné válnak a gyermeknevelés feltételeinek biztosítására. Ilyen esetekben a gyermek bekerül a gyermekvédelmi szakellátás rendszerébe, leggyakrabban nevelőszülőkhöz vagy gyermekotthonba. A kormány évek óta a gyermekek védelmével kampányol és elkötelezett a gyermekvédelem mellett, a valóság azonban egészen más képet mutat.

A gyermekvédelmi törvény (Gyvt.) közel 30 éves, azóta jelentős változások következtek be a gyermekvédelem területén, mégsem történt érdemi előrelépés a törvényi szabályozás terén. 2018-ban, majd 2022-ben a kormányzat részéről kiadásra került egy gyermekvédelmi módszertani iránymutatás a gyermekbántalmazás eseteinek kivizsgálására és kezelésére,³⁸ a gyakorlatban azonban ennek alkalmazása nem mutat eredményességet. 2021 nyarán elfogadásra került a Gyvt. ún. pedofilelles módosítása,³⁹ amelynek gyakorlati hatékonysága szintén megkérdőjelezhető. A gyermekvédelem elégtelen működését, a rendszer hiányosságait és a gyermekek kiszolgáltatottságát napjainkban számos tragikus eset mutatta meg a közvélemény számára.

³⁷ Gyvt. 1. § (1) bekezdés

³⁸ A gyermekvédelmi szakellátást nyújtó intézményekben, nevelőszülői hálózatokban és a javítóintézetekben ellátott gyermekek és fiatal felnőttek bántalmazási eseteinek kivizsgálására és kezelésére vonatkozó intézményi, fenntartói és ágazati módszertan. https://szocialisportal.hu/wp-content/uploads/2022/05/Gyermekebantalmazas-kivizsgalasanak-modszertana_masodik-modositott-valtozat.pdf (2024.08.05)

³⁹ A pedofil bűnelkövetőkkel szembeni szigorúbb fellépésről, valamint a gyermekek védelme érdekében egyes törvények módosításáról szóló 2021. évi LXXIX. törvény, a törvénymódosítási javaslatot lásd: <https://www.parlament.hu/irom41/16365/16365-0015.pdf> (2024.08.05.)

2. ERŐSZAK A CSALÁDBAN

A családon belüli erőszakkal kapcsolatos kutatások szerint az egyik legfontosabb alapvetés, hogy az nem a haragról, hanem az irányításról és a hatalomról szól. Az elkövetők úgy érzik, hogy joguk van az elnyomáshoz, miközben a bűntudat, a manipuláció vagy az érzelmi zsarolás eszközeivel igyekeznek hatalmukat fenntartani a sértettek felett.

A családon belüli bántalmazás nem egy véletlenszerű, kiszámíthatatlan viselkedés, hanem egy szándékos és tudatos döntés az elkövető részéről. A bántalmazó viselkedés ahhoz a mélyen táplált, strukturális társadalmi meggyőződéshez vezethető vissza, mely szerint a férfinak joga van ahhoz, hogy a nő felett uralkodjon, és ehhez bármilyen eszközt igénybe vehet.⁴⁰ Talán így foglalható össze röviden a családon belüli erőszak természetrajza. A jelenség mélyebb megértése – így a megoldási lehetőségek megtalálása – érdekében viszont számos különböző aspektusból kell vizsgálnunk a problémát, erre vállalkozom ebben a fejezetben.

2.1. A családon belüli erőszak fogalma

A családon belüli erőszak az erőszak fajtáinak, illetve formáinak tipizálása között a legújabb, hiszen a 20. század közepéig nem létezett ez a fogalom, noha kétségtelen, hogy megszületésétől kezdve napjainkig folyamatos politikai és társadalmi prioritást élvez.⁴¹ Szembetűnő, hogy ez a jelenség sokkal régebbre nyúlik vissza, az emberiséggel egyidős, mert amióta létezik a társadalom alapegységeként funkcionáló család, az erőszakos magatartás is jelen van benne, csupán az egyes korokban volt eltérő mind a társadalmi, mind a büntetőjogi megítélése.⁴²

A családon belüli erőszak fogalmával kapcsolatban többféle megközelítéssel találkozhatunk. Egy egységes, mindenki által elfogadott fogalom megalkotása még várat magára, ezzel is nehezítve a jogalkotó, a jogalkalmazók és a civil szervezetek közti egységes, holisztikus rendszer kialakulását, ezáltal a hatékony igazságszolgáltatást. Szűkebb értelmezésben a családon belüli erőszak kizárólag a partnerkapcsolaton belüli, jelenlegi vagy korábbi élettárs/házastárs sérelmére elkövetett bántalmazásokat foglalja magába. Még korlátozóbb felfogás szerint, a fogalom alatt kizárólag azt a nőekkel szembeni erőszakot kell érteni, amelyet férfi partnerük követ el sérelmükre.⁴³

⁴⁰ BANCROFT, Lundy (2002): *Why Does He Do That? Inside the Minds of Angry and Controlling Men*. New York, Berkley Books. 49-51.

⁴¹ VIRÁG (2004): i. m. 5.

⁴² PÁPAI-TARR Ágnes (2022): A családon belül bántalmazottak büntetőjogi védelméről. *Debreceni Jogi Műhely* 2022. (XIX.) 3-4. szám 76.

⁴³ GÖNCZÖL Katalin - KERESZI Klára - KORINEK László - LÉVAY Miklós szerk. (2006): *Kriminológia-Szakkriminológia*. Budapest, Complex Kiadó. 380-381.

Egy másik megközelítés, amely inkább a gyermekek védelmére összpontosít, már kiterjesztőbben értelmezi a családon belüli erőszakot. Nem csupán a partnerek közt megvalósuló, hanem valamennyi közös háztartásban élő vagy rokoni kapcsolatban lévő személy között megvalósuló erőszakot is ide sorolja. Fogalmilag ide tartozónak ítéli továbbá az intézményben nevelkedőkkel szemben elkövetett erőszakot, az úgynevezett rendszerabúzust is.⁴⁴

Valahol a kettő között helyezkedik el az a megközelítés, amely szerint a nők elleni erőszak, a gyermekbántalmazás és a rendszerabúzus is átfedésben lehet a családon belüli erőszakkal, de nem feltétlenül azonos azzal. A család tagjai által egymás sérelmére elkövetett bántalmazás – annak minden lehetséges formájával – a családon belüli erőszak fogalmi körébe tartozik. A meghatározás azonban kizárólag azokat a magatartásokat tartja ide sorolhatónak, amelyek kifejezetten a családban jelennek meg, hiszen a családon belüli erőszak fogalmi meghatározásának legalapvetőbb elemei a fokozott kiszolgáltatottság, a függőség és az összezárttság.⁴⁵

Dolgozatom hátralévő részében a tágabb értelmezés szerinti fogalmat tekintem alapvetőnek, hiszen ahogy Virág György is fogalmaz: „*a korlátozás éppen azoktól az összetevőitől fosztja meg a vizsgált jelenséget, amelyek sajátos jellegét – differentia specificáját – adják*”⁴⁶.

A hozzátartozók közötti erőszak kezelésével összefüggő rendőrségi feladatok végrehajtásáról szóló 2/2018. (I.25.) ORFK utasítás ezen fogalmat a hozzátartozók közötti erőszak miatt alkalmazható távoltartásról szóló 2009. évi LXXII. törvény (Hktv.) alapján határozza meg.⁴⁷ A Hktv. 1. § (1) bekezdése értelmében hozzátartozók közötti erőszaknak minősül a bántalmazó által a bántalmazott sérelmére megvalósított, a méltóságot, az életet, a szexuális önrendelkezéshez való jogot, továbbá a testi és lelki egészséget súlyosan és közvetlenül veszélyeztető tevékenység, illetve a bántalmazó által a bántalmazott sérelmére megvalósított, a méltóságot, az életet, továbbá a testi és lelki egészséget súlyosan és közvetlenül veszélyeztető mulasztás.⁴⁸

⁴⁴ GÖNCZÖL – KEREZSI – KORINEK – LÉVAY (2006): i. m. 380-381.

⁴⁵ GÖNCZÖL – KEREZSI – KORINEK – LÉVAY (2006): i. m. 380-381.

⁴⁶ VIRÁG (2004): i. m. 8.

⁴⁷ 2/2018. (I.25.) ORFK utasítás 2. c)

⁴⁸ 2009. évi LXXII. törvény 1. § (1) a) - b) pontok

2.2. A családon belüli erőszak fajtái

A családon belüli erőszak típusait a bántalmazás jellege, illetve a sértettek szerint két nagy csoportra lehet osztani. A bántalmazás jellege szerint öt típust különböztethetünk meg.⁴⁹

1. Fizikai erőszak: lehet közvetlen (nem kívánt érintés, testi sértés), illetve közvetett erőszak (tárgyak rongálása, rombolás, állatok bántalmazása) is.⁵⁰

2. Elhanyagolás: gyermek, vagy a családban élő idős, magatehetetlen személy gondozásának elmulasztása. Felnőtt áldozat esetében ez emocionális vagy fizikai erőszak formájában is megvalósulhat, gyermek esetében pedig az iskolával, tanulással kapcsolatos feladatok elhanyagolása társulhat hozzá. Például alapvető egészségügyi szükségletek ki nem elégítése, táplálkozása elmaradása, ellenőrzés hiánya, vagy gyermek egyedül hagyása a lakásban.⁵¹

3. Lelki bántalmazás: lehet verbális bántalmazás (fenyegetés, szidalmazás, megalázás), vagy érzelmi abúzus (érzelmi zsarolás, érzelmi elhanyagolás, sértő/fenyegető arckifejezések, gesztusok, partner önálló döntéseinek megkérdőjelezése, önbizalom leépítése). A bántalmazó fél gyakran saját kudarcaiért is a bántalmazottat hibáztatja, az ő viselkedését teszi felelőssé. Igyekszik továbbá partnerét minél jobban izolálni családi, baráti kapcsolataitól, hogy kiszolgáltatottá, így könnyen irányíthatóvá váljon.⁵²

4. Szexuális erőszak, szexuális abúzus: a nemi erőszak, szexuális zaklatás, szexuális kényszerítés, partner megalázása, szándékos fájdalom okozása, vagy arra kényszerítése, hogy másokkal közösüljön.

5. Gazdasági/társadalmi visszaélés: a sértett pénzének és egyéb forrásainak ellenőrzése, hozzáféréseinek korlátozása. Társadalmi kapcsolatainak akadályozása, találkozások megtiltása, megfigyelése. A bántalmazó nem engedi a sértettnek, hogy munkába járjon, vagy hogy saját jövedelmével rendelkezessen, abból saját belátása szerint ad csak neki.

A sértett szerint négy típust különböztethetünk meg.

1. Gyermekbántalmazás: magában foglalja a gyermekek sérelmére elkövetett valamennyi bűncselekményt.

2. Házastárs/élettárs/partner (illetve korábbi) sérelmére elkövetett bántalmazás: a nők elleni erőszak bármely olyan, a nőket nemük miatt érő erőszakos magatartás, amely testi, lelki

⁴⁹ GÖNCZÖL – KEREZSI – KORINEK – LÉVAY (2006): i. m. 381-382.

⁵⁰ GÖNCZÖL – KEREZSI – KORINEK – LÉVAY (2006): i. m. 381-382.

⁵¹ DOMONKOS Andrea szerk. (2017): *A családon belüli erőszak büntetőjogi és társadalmi megítélése*. Budapest, KRE-ÁJK. 10. Idézi: RANSCHBURG Jenő: *A meghitt erőszak*. Saxum Kiadó Bt. Budapest, 2006. 24.

⁵² DOMONKOS: i.m. 10.

vagy szexuális sérülést okoz vagy okozhat, beleértve az ezzel való fenyegetést, a kényszerítést, valamint a szabadságtól való önkényes megfosztást.

3. Idősbántalmazás: egyszeri vagy ismétlődő cselekvés, beavatkozás vagy ezek hiánya, amely szükségtelen szenvedést okoz az idős sértettnek egy olyan kapcsolatban, ahol elvárható a bizalom és a törődés. Ilyen, ha valakit nem látnak el megfelelően, de súlyosabb esetben előfordulhat az idős személy pszichés, szexuális vagy fizikai bántalmazása, kihasználása is. Kockázati tényező lehet a szegénység, betegség vagy a kényszerű együttélés.⁵³

4. Egyéb rokonok (testvér, keresztszülők, unokatestvér, nagynéni, nagybácsi) sérelmére elkövetett bántalmazás: a bántalmazó a fentebb felsorolt elkövetési módok bármelyikét alkalmazva bántalmazza egyéb rokonát.⁵⁴

2.3. Az erőszak megjelenésének okai a hatalom és a nemi szerepek tükrében

A családon belüli erőszakot kutató szakemberek különböző magyarázatokat találtak a jelenség okaira, gyökereire. Ezek egy részét az idő múlásával más kutatók egyértelműen cáfolni tudták, míg egyes elméletekről a mai napig nincs egyetértés a szakemberek között. A legelterjedtebb és általam is leginkább relevánsnak vélt megközelítés a családon belüli erőszakért – az alkohol, a stressz vagy a munkanélküliség helyett – elsődlegesen a társadalom egyes csoportjai között fennálló hatalmi viszonyokat teszi felelőssé. Az elmélet megalkotói szerint nem lehet megkerülni azt a tényt, mely szerint a családon belüli rendszeres és súlyos bántalmazások elkövetői szinte kivétel nélkül férfiak, az áldozatok pedig nők vagy gyerekek. Ennek magyarázatát pedig abban látják, hogy általánosságban a társadalomban a nők (és gyerekek) a férfiakhoz képest alárendelt szerepben vannak, a férfiak elnyomó hatalomgyakorlása pedig széles körben elfogadottnak tekinthető.⁵⁵

Morvai Krisztina könyvében a hatalmi viszonyok és az erőszak egy igazán különös összefonódására világít rá. Nem csak nők, de számos férfi is tapasztalja élete során, hogy a kiszolgáltatott személy feletti hatalomgyakorlás és az erőszak jelensége szoros kapcsolatban áll egymással.

Az ő esetükben azonban az erőszak és a terror elszenvedésének színtere nem a család, hanem a katonaság, a börtön vagy a háborús fogság. A laktanyában vagy éppen egy zárkában az emberi kapcsolatok éppúgy nem az egyenrangúságra, egymás tiszteletére és elfogadására alapulnak, mint a bántalmazó családokban. Sokkal inkább a másik elnyomása, az alá-fölérendeltség és az

⁵³ GÖNCZÖL – KEREZSI – KORINEK - LÉVAY (2006): i. m. 381-382

⁵⁴ DOMONKOS: i.m. 10.

⁵⁵ MORVAI Krisztina (2003): *Terror a családban. A feleségbántalmazás és a jog*. Budapest, Kossuth Kiadó. 241.

erőszak-kultusz jellemzi. Néhány katona ugyanazért bántalmazza vagy alázza meg az újoncot, amiért a férj bántalmazza a feleségét. Úgy érzi megteheti, a társadalmi normák, a nemi szerepek mind azt sugallják, hogy saját hatalmát és pozícióját úgy tudja biztosítani, ha másokat gyengébbnek tüntet fel. Ennek pedig leghatékonyabb eszköze a lelki terror alkalmazása, a tettleges bántalmazás és mások megfélemlítése. Az író fontos párhuzamot vél felfedezni ezen intézmények, élethelyzetek, valamint a család külvilág előli elszigeteltségében. Ezzel együtt a kiszolgáltatott katona éppoly nehezen juthat segítséghez, mint a bántalmazott nő vagy gyermek.⁵⁶

Az erőszak egy tanult viselkedés, avagy másoktól látott modellek ismételése. A nők elleni erőszakot legitimáló értékrend pedig a szexizmus. A szexizmus nem más, mint egy olyan elképzelés, amely szerint a nők a férfiaknál eleve alacsonyabb rendűek a társadalomban. Fő feladatuk a háztartásvezetés, a gyereknevelés, valamint a férfiak fizikai, lelki és szexuális vágyainak kielégítése. Napjainkban a szexizmus még mindig a kultúránk szerves részét képezi, melyet jól tükröznek a széles körben ismert „szőke-nős” viccek, a női testet tárgyiasító megjegyzések, plakátok, filmek, vagy akár az utcai szexuális zaklatás.⁵⁷ Ez a nemi hovatartozáson alapuló szemlélet teremti meg az arra való hajlamot, hogy valaki a nőket alacsonyabb rendűnek tekintse. A nőket bántalmazó férfi valójában nem tesz mást, mint a szélsőségekig viszi el ezt az attitűdöt a magánéletben. Akit ő bánt, az nem egy vele egyenrangú ember, hanem „csak a nője-neje”, vagy „csak egy gyerek”. Ez az attitűd, és az erre épülő társadalmi berendezkedés, a férfiak nők feletti hatalmán alapuló patriarchátus igen hasznos a férfiak számára. Ugyanazzal a munkával több pénzt kereshetnek, könnyebben kerülnek vezetői pozícióba, kevesebb házimunkát kell végezniük, így több a szabadidejük is.⁵⁸

Fontos azonban kiemelni, amellet, hogy az erőszak egy tanult viselkedés, egy döntés is, hiszen nem válik minden patriarchális társadalomban élő férfi bántalmazóvá. Ez a személyes szint, ahol az egyén dönti el, hogy erőszakos lesz-e vagy sem, illetve mennyire tartja elfogadottnak a szexista értékrendet és az erőszakot, képes-e felelősséget vállalni tetteiért, és megtanulta-e kezelni a saját frusztrációit. A partnerüket bántalmazó férfiokról általában elmondható, hogy

⁵⁶ MORVAI: i.m. 242.

⁵⁷ NANE Egyesület (2015): *Miért marad? Családon belüli és párkapcsolati erőszak. Hogyan segíthetünk?* Budapest, Nane Egyesület 35-39.

⁵⁸ SZIL PÉTER (2005): *Miért bántalmaz? Miért bántalmazhat? – A családon belüli erőszak: a férfiak felelőssége.* Budapest, Habeas Corpus Munkacsoport 39-42.

meggyőződésük, hogy férfiként vagy apaként bizonyos előjogokkal bírnak, rendelkezési jogosultságuk van a „rájuk bízott” nők és gyermekek felett, akár meg is büntethetik őket.⁵⁹

Mivel a családon belüli erőszak főként nők elleni férfierőszak, fontos megemlíteni a társadalmi nemek szocializációját és a hagyományos nemi szerepeket. A hagyományos elképzelés szerint a női és férfi nemi szerepek egymástól függőek és kiegészítik egymást a párkapcsolatban, a férfiak nők feletti hatalma természetes. Társadalmunkban felnőve, a nők és férfiak egyaránt azt tanulták meg, hogy az igazi férfi olyan, aki tekintéllyel bír mások előtt, felelős a család anyagi biztonságáért, elvárhat a család többi tagjától, nem mutatja ki érzéseit és minden helyzetben tudja mit kell tennie. Ezzel szemben a nő feladata boldoggá tenni férjét, egyben tartani a családot és rendbe hozni annak problémáit.⁶⁰ Ezek a mélyen beágyazott és folyamatosan újra hangoztatott nemi szerepek szoros összefüggésben állnak a bántalmazás jelenségével. Az a nő, aki úgy gondolja, hogy feladata és kötelessége a folyamatos áldozathozatal, nehezebben fogja észrevenni a bántalmazási folyamat kezdetét. Az a férfi, akit arra neveltek, hogy folyamatosan erejét és hatalmát kell kimutatnia az érvényesüléshez, nem fogja elhinni, hogy ezzel más ember méltóságát és önrendelkezését sérti.⁶¹

⁵⁹ NANE Egyesület: i. m. 35-39.

⁶⁰ NANE Egyesület: i.m. 35-39.

⁶¹ MORVAI: i. m. 246.

3. A CSALÁDON BELÜLI ERŐSZAK HAZAI SZABÁLYOZÁSA

A családon belül elkövetett erőszakos cselekmények hazánk „jogtudatában” három évtizeddel ezelőtt jelentek meg először. Konkrét jogszabályi környezetben elsőként a 2174/1997. számú Kormányhatározatában, amelyben a kormány kötelezettséget vállalt a családon belüli erőszak törvényi szintű szabályozására.⁶² Ugyanebben az évben fogadta el az Országgyűlés a gyermekvédelmi törvényt,⁶³ amely egy későbbi módosításával a világon tizennegyediként rögzítette a testi fenyegetés teljes tilalmát, miszerint *„a gyermeknek joga van emberi méltósága tiszteletben tartásához, a bántalmazással – fizikai, szexuális vagy lelki erőszakkal –, az elhanyagolással és az információs ártalommal szembeni védelemhez. A gyermek nem vethető alá kínzásnak, testi fenyegetésnek és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetésnek, illetve bánásmódnak.”*⁶⁴

A büntetőjogi szabályozást illetően az akkor hatályban lévő Büntető törvénykönyvet, az 1978. évi IV. törvényt módosító 1997. évi LXXIII. törvény 22. §-a szerint – a korábbi szabályozással ellentétben – büntethetővé vált a házassági életközösségen belül elkövetett erőszakos közöszlenség, illetve szemérem elleni erőszak, valamint sértettek már nem csak nők, de férfiak is lehettek.⁶⁵ A családon belüli erőszak első jogszabályi környezetben megjelent definícióját az Országos Rendőr-főkapitányság családon belüli erőszak kezelésével és kiskorúak védelmével kapcsolatos rendőri feladatok végrehajtásáról szóló 13/2003. (III.27.) számú intézkedésében fogalmazták meg. A definíció szerint, *„családon belüli erőszak az egy háztartásban élő személyek, illetve hozzátartozók, a volt házastársak, élettársak, gyermekvédelmi intézményben nevelkedő kiskorúak között megvalósuló, vagy őket a felsorolt személyek cselekménye által érintő, az intézkedésben felsorolt bűncselekmények és szabálysértések. Sajátossága, hogy abban a közegben fordul elő, amely méltóságot, egyenlőséget, anyagi biztonságot, pszichés támaszt, emocionális kötődést kellene, hogy jelentsen a család minden tagja számára.”*⁶⁶ A fogalomban egyértelműen hangsúlyozásra került a családban fennálló függő viszonyokból eredeztethető fokozott kiszolgáltatottság, amely jól megragadja a jelenség lényegét.

⁶² RÉPÁSSY Árpádné Németh Laura (2019): Erőszak a családban. *Büntetőjogi Szemle* VIII. évfolyam, 2019. 2. szám 67-69.

⁶³ 1997. évi XXXI. törvény A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról.

⁶⁴ 1997. évi XXXI. törvény 6. § (5) bekezdés.

⁶⁵ Bővebben lásd: PALLAGI Anikó (2021): A szexuális cselekmény születésének büntetőpolitikai aspektusai. In: DOMOKOS Andrea (szerk.) *A családon belüli erőszak aktuális kérdései*. Budapest, KRE ÁJK 55-56. és KOVÁCS Gyula (2011): A házasság a család, az ifjúság és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények (Btk. XIV. fejezet) csoportosítása. *Magyar Bűnüldöző*. 2011. 3-4. szám 64-65.

⁶⁶ RÉPÁSSY: i. m. 69.

Az első határozott fellépésnek a nemzeti stratégia kialakításáról rendelkező 45/2003. (IV.16.) Országgyűlési határozat tekinthető, amely kijelölte a családon belüli erőszak elleni küzdelem irányait. A határozatban az Országgyűlés a Kormányt arra kérte fel, hogy dolgozzon ki olyan törvényjavaslatokat, amelyek a távoltartás intézményének magyar jogrendbe történő bevezetését segítik elő, a családon belüli erőszaknak a bírósági, illetve hatósági eljárásokban a soronkívüliséget biztosítják, valamint az áldozatok személyes biztonságát, emberi méltóságát szolgáló szabályozások megalkotását, illetve a már létező szabályok megerősítését célozzák.⁶⁷ A következő néhány évben több olyan országgyűlési-, illetve kormány határozat, módszertani útmutató és törvény is született, amelyek a családon belüli erőszak megelőzése érdekében dolgoztak ki stratégiákat, illetve célkitűzéseket határoztak meg.

A 2007. évi CLXII. törvény 4. §-a beiktatta a zaklatás tényállását a korábbi Btk.-ba,⁶⁸ melynek (2) és (3) bekezdése a hozzátartozó sérelmére történő elkövetést külön rendelte büntetni.⁶⁹ A speciális szabályozás szükségességének felismerése a jogalkotó részéről előre mutató szemléletnek tekinthető, azonban a családon belüli erőszak áldozatai számára továbbra sem volt olyan tényállás, amely képes lett volna a családi bántalmazások lényegét, illetve az áldozatok speciális helyzetét megragadni. Ekkor a családon belüli erőszakkal szembeni hatékony fellépés már nem csak a nemzeti stratégia kiemelt területét képezte.

Ahogy egyre több nemzetközi ajánlás született a témában, Magyarországra is egyre nagyobb nyomás nehezedett az emberi jogi alapú, hatékony jogi szabályozás megalkotására. 2008-ban az ENSZ főtitkára egy több éves kampányt indított UNiTE to End Violence against Women címmel. A kampány felismerte a jog jelentőségét és az öt fő cél egyikeként azt határozta meg, hogy 2015-ig minden résztvevő ország fogadjon el olyan nemzetközi emberi jogi standardnak megfelelő jogszabályokat, amelyek az erőszak valamennyi formáját büntetik.⁷⁰ A magyar jogalkotó állaspontja szerint viszont *„A hatályos jogban kimerítően és pontosan szerepelnek azok a törvényi tényállások, amelyekbe valamennyi családon belül elkövethető jogsértés beilleszthető. A Büntető Törvénykönyvben jelenleg huszonhat olyan törvényi tényállás található, amelyek a fizikai, a pszichikai, a szexuális abúzust, valamint az elhanyagolást*

⁶⁷ RÉPÁSSY: i. m. 67.

⁶⁸ 1978. évi IV. törvény

⁶⁹ RÉPÁSSY: i. m. 68.

⁷⁰ NANE Egyesület - PATENT Egyesület (2012): Háttéranyag a családon belüli erőszak önálló büntetőjogi tényállásként történő szabályozásához. <https://docplayer.hu/5197763-Hatteranyag-a-csaladon-beluli-eroszak-onallo-buntetojogi-tenyallaskent-torteno-szabalyozasahoz-a-nok-elleni-eroszakkal-szembeni-hatekony-fellepes-nem.html> (2024.08.15.)

foglalják magukba, és amelyek a családon belüli emberileg és jogilag elítélhető cselekményeket teljes körűen felölelik.” olvasható a 2006. évi LI. törvény indokolásában.⁷¹

Ugyanezen okból 2011-ben a Kormány az ENSZ Emberi Jogi Tanácsának több, a családon belüli erőszak specifikus szabályozására vonatkozó ajánlását is elutasította az Egyetemes Időszakos Felülvizsgálat (UPR) keretében.⁷² Ezzel szemben a civil szervezetek úgy vélték, hogy az akkor hatályos büntető-, és szabálysértési jog nem fedi le a családon belüli erőszak jelenségét, így nem nyújt megfelelő védelmet, mivel a tényállások sem pontosan, sem kimerítően nem ragadják meg a családon belül elkövetett erőszakos jogsértések formáit.

2011-ben megszületett az első kötelező erővel bíró nemzetközi dokumentum, az Európa Tanács „A nők elleni és a családon belüli erőszak megelőzéséről és felszámolásáról” szóló Egyezménye, közismertebb nevén az Isztambuli Egyezmény.⁷³ Az egyezményt eddig összesen 45 ország írta alá, Törökország pedig elsőként ratifikálta. 2024. augusztusáig összesen 39 ország és az Európai Unió is ratifikálta,⁷⁴ 6 országban – köztük Magyarországon – azonban a mai napig nem történt meg az egyezmény teljes körű elfogadása, jogszabályba iktatása.⁷⁵ Magyarország 2014-ben írta alá az egyezményt, majd egy évvel később az Országgyűlés elutasította a ratifikálását szorgalmazó indítvány tárgysorozatba vételét. Az egyezmény aláírása pedig csak annyit jelent, hogy Magyarország nem hozhat olyan törvényeket, amelyek ellentétben állnak az egyezmény célkitűzéseivel. A ratifikálással járó egyik legfontosabb tényező a jogszabályba iktatáson túl, az egyezmény végrehajtását ellenőrző független szakértőkből álló bizottság, amely időszakonként felülvizsgálja a megtett intézkedéseket, illetve gyakorlatokat, továbbá javaslatokat fogalmazna meg a hatékonyabb fellépés érdekében.⁷⁶ A nemzetközi ajánlások és a hazai nővédő szervezetek folyamatos törekvései ellenére a ratifikálást a Kormány még a mai napig sem tartja szükséges lépésnek.

⁷¹ A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény módosításáról szóló T/18090. számú törvényjavaslat indokolása III. pont.

⁷² NANE Egyesület, PATENT Egyesület (2012)

⁷³ Uo.

⁷⁴ Albánia, Andorra, Ausztria, Belgium, Bosznia-Hercegovina, Ciprus, Dánia, az Egyesült Királyság, Észak-Macedónia, Észtország, Finnország, Franciaország, Görögország, Georgia, Hollandia, Horvátország, Izland, Írország, Lengyelország, Lettország, Liechtenstein, Luxemburg, Málta, Moldova, Monaco, Montenegró, Németország, Norvégia, Olaszország, Portugália, Románia, San Marino, Spanyolország, Svájc, Svédország, Szerbia, Szlovénia, Törökország és Ukrajna.

⁷⁵ <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=signatures-by-treaty&treatynum=210>

⁷⁶ NANE Egyesület – PATENT Egyesület (2023): Az Isztambuli Egyezmény végrehajtása helyi szinten: Segédanyag és eszköztár a nők elleni erőszak, a párkapcsolati és családon belüli erőszak megelőzésére és felszámolására önkormányzatok, helyi és regionális közösségek számára. <https://nane.hu/wp-content/uploads/IE-webre-HU-20230525.pdf> (2024.08.15.)

3.1. A kapcsolati erőszak tényállásának megszületése, az új tényállás kodifikációja

Az előzőekben kifejtettek alapján látható, hogy a Kormány számos, az anyagi büntetőjogon kívül eső stratégiát dolgozott ki, új eljárásjogi intézményeket vezetett be (például távoltartás), de 2013-ig önálló büntetőjogi tényállás megalkotását nem tartotta indokoltnak. Ezzel ellentétben a civil szervezetek mindvégig egy komplex, átfogó jellegű tényállás megalkotását követelték. A közel egy évtizeden át húzódó egyeztetések és viták a jogalkotó és a civil szervezetek között, valamint az egyre növekvő nemzetközi nyomás hatására végül 2012-ben az új Btk. kodifikációja nyújtott jó lehetőséget arra, hogy a speciális tényállás megalkotásának kérdése ismét terítékre kerüljön.⁷⁷ Ennek eredményeként a jogalkotó az „együtt élők közötti lelki bántalmazás” tényállását⁷⁸ kívánta a családon belüli erőszak elleni hatékony fellépés új eszközeként beiktatni az új Büntető törvénykönyvbe. A törvényjavaslat indokolása szerint a családon belüli erőszak körébe vonható cselekmények igen széles skálán mozognak, a becsületsértés szabálysértési alakzatától egészen az emberölés büntettéig. Az új tényállás ebbe a széles spektrumba illeszkedett volna úgy, hogy a büntetendő cselekmények mellett kisegítő jelleggel legyen alkalmazható (szubszidiárius módon).⁷⁹

A jogalkotó kiemelte továbbá, hogy a családon belüli erőszak megelőzését a már meglévő büntetőjogi tényállások mellett számos rendelkezés is segíti. Ezek közül nevesítette a 2005. július 4-én elfogadott Btk. módosítást (2005. évi XCI. törvény), amely tartalmazza a távoltartást, mint a pártfogó felügyelet keretében megállapítható magatartási szabályt, a 2006. február 13-án elfogadott a Be. módosítását (2006. évi LI. törvény), amely tartalmazza a távoltartást mint büntetőeljárás kényszerintézkedést. Említhető továbbá a hozzátartozók közötti erőszak miatt alkalmazható távoltartásról szóló 2009. évi LXXII. törvény.⁸⁰ A törvényjavaslat azonban ismét megosztotta az országgyűlési képviselőket, egyes képviselők a tényállás elhagyását javasolták, míg mások a büntetési tétel megemelését vagy új minősített esetek bevezetését szorgalmazták. A 2012. évi C. törvény (Btk.) eredeti szövegébe végül a tényállás semmilyen formában nem került be.

⁷⁷ GILÁNYI Eszter (2017): *A nők elleni erőszak és magyar büntetőjogi szabályozása a nemzetközi elvárások tükrében*. PhD értekezés. Miskolci Egyetem ÁJK Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola 229-230.

⁷⁸ A T/6958. számú törvényjavaslat szerint: Együtt élők közötti lelki bántalmazás 212. § (1) Aki azért, hogy a vele közös háztartásban vagy egy lakásban élő a) házastársa, volt házastársa, b) élettársa, volt élettársa, c) egyeneságbeli rokona, d) nevelése, felügyelete vagy gondozása alatt álló kiskorú, illetve e) őt nevelő, felügyelő vagy gondozó személyt valamit tegyen, ne tegyen, vagy eltűnjön, rendszeresen vagy tartósan erőszakos magatartást tanúsít, amely a sértettnek lelki szenvedést okoz, ha más bűncselekmény nem valósul meg, vétség miatt büntetendő. (2) Az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekmény csak magánindítványra büntethető.

⁷⁹ GILÁNYI (2017): i. m. 230.

⁸⁰ T/6958. számú törvényjavaslat indokolása.

Ezzel viszont még nem zárult le a családon belüli erőszak szabályozásának kérdése. A civil szervezetek nem engedtek eredeti, nemzetközi ajánlásokon és bevált gyakorlatokon alapuló elképzelésükből. Halász Pálma, az Élet-érték Alapítvány vezetője népi kezdeményezést indított *„Kezdeményezzük, hogy az Országgyűlés tűzze napirendre azt, hogy legyen önálló büntetőjogi törvényi tényállása a családon belüli erőszaknak Magyarországon.”* szöveggel. A kezdeményezést közel százezren aláírták, így az Országgyűlés kénytelen volt napirendre tűzni a kérdés megvitatását. A vitára 2012. szeptember 10-én került sor, ahol több mint másfél órás vita eredményeként, végül 2012. szeptember 17-én a parlament elfogadta a kezdeményezést, így újra elindult a törvényalkotás folyamata. Ennek hatására Balog Zoltán emberi erőforrás miniszter egy munkacsoport felállítását kezdeményezte a leendő tényállás hatékony kidolgozása érdekében.

A kidolgozás alatt álló tényállás elnevezése „Hozzá tartozó bántalmazása” volt. A tervezett tényállás meghatározott, a Btk-ban már szereplő cselekmények (könnyű testi sértés, becsületsértés, minősített esetként súlyos testi sértés, személyi szabadság megsértése, kényszerítés) közös háztartásban vagy közös lakásban élő hozzátartozók, volt házas- és élettársak, gondnok, gondnokolt vagy gyám sérelmére való rendszeres elkövetést kívánta szankcionálni.⁸¹ 2013. januárjában a munkacsoportból kiléptek a nővédő civil szervezetek, mivel álláspontjuk szerint a bántalmazott nők és gyerekek védelmének kérdése egyre inkább háttérbe szorult. Időközben több módosítási javaslat is született különböző képviselők részéről. Schiffer András és Ertsey Katalin közösen benyújtott törvényjavaslatában „családon belüli erőszak” elnevezésű tényállás megalkotását szorgalmazta. Az általuk megfogalmazott tényállás nem a Btk. rendelkezésire utalt, hanem azokat kiegészítve, szubszidiárius bűncselekményként a fizikai, lelki és gazdasági bántalmazást megvalósító magatartásokat rendelte büntetni. Ezt a javaslatot végül nem vették tárgysorozatba.⁸²

A 2013. május 10-én benyújtott T/11105 számú törvényjavaslatban a speciális tényállás ismét „hozzátartozó bántalmazása” címen jelent meg, azonban a korábban ugyanezen elnevezés alatt szereplő tényálláshoz képest a passzív alanyok köre kibővült. Az ugyanis kiterjedt az elkövetővel nem csupán az elkövetéskor, hanem korábban együtt élő személyekre is. A tervezetet erős kritikával illették a civil szervezetek, szerintük sem a passzív alanyok köre, sem a meghatározott elkövetési magatartások nem szolgálják megfelelően az elérni kívánt célokat.

⁸¹ GILÁNYI: i. m. 232.

⁸² GILÁNYI: i. m. 232.

A javaslatot az országgyűlési képviselők sem tartották megfelelőnek, így újabb módosítási javaslatokat nyújtottak be. Egyes javaslatok a „hozzátartozó bántalmazása” mellett, vagy azzal ötvözve a korábban „családon belüli erőszak” néven beterjesztett tényállást kívánták kodifikálni. Végül egy ehhez hasonló megoldást fogadott el az Országgyűlés „háztartási erőszak” elnevezéssel, azonban az utolsó pillanatban még a sértetti kört kibővítették az elkövető gyermekének szülőjével, akik esetében az együtt élés nem feltétel, így végül a tényállás kapcsolati erőszak elnevezéssel került be a törvénybe.⁸³

Dolgozatom ezen pontján a különböző törvényjavaslatok által megfogalmazott tényállások könnyebb átláthatósága érdekében szükségesnek tartom Gilányi Eszter által elkészített táblázat ismertetését. A táblázatban a szerző bemutatja az egyes tényállások elkövetési magatartását, súlyosabban minősülő eseteit, az elkövetési módot, a passzív alanyok körét, az eredményt, a célzatot, valamint az adott tényállás szubszidiárius jellegéről, illetve magánindítvány szükségességéről és a kitiltás lehetőségéről is információt biztosít, ezzel egy komplex, ugyanakkor könnyen átlátható segédletet létrehozva.

⁸³ GILÁNYI: i. m. 232.

	együtt élők közötti lelki bántalmazás (T/6958. sz. tv. jav.) erőszakos magatartás tanúsítása	családon belüli erőszak (T/10607. sz. tv. jav.) a. - ismétlődő erőszakos, elszigetelő vagy súlyosan megalázó magatartást tanúsítása; - ilyenkor való fenyegetés; - egyéb módon komoly fizikai vagy lelki szenvedést okozó állapot előidézése és fenntartása; b. a közös gazdálkodás körébe tartozó vagyoni elem egyoldalú kivonása a közös gazdálkodás alól c. kizsákmányolás	hozzátartozók közötti erőszak (T/11105. sz. tv. jav.) - könnyű testi sértés [164. § (2)] - tettesleges becstelenségtetés [227. § (2)]	kapcsolati erőszak (Btk. 212/A. §) a. az emberi méltóságot súlyosan sértő, megalázó és erőszakos magatartás tanúsítása; b. a közös gazdálkodás körébe vagy közös vagyonba tartozó anyagi javak elvonása
súlyosabban minősülő e.m.			- súlyos testi sértés [164. § (3)] - könnyű testi sértés min. esete [164. § (4)] - személyi szabadság megsértése [194. § (1)] - kényszerítés	c. - könnyű testi sértés [164. § (2)] - tettesleges becstelenségtetés [227. § (2)] d. - súlyos testi sértés [164. § (3)] - könnyű testi sértés min. esete [164. § (4)] - személyi szabadság megsértése [194. § (1)] - kényszerítés [195. §] rendszeresen
elk. mód	rendszeresen vagy tartósan	a. ismétlődő b. egyoldalú - az elkövető jelenlegi vagy volt hozzátartozója, élettársa vagy annak hozzátartozója vagy élettársa (hozzátartozónak minősül a gyám és a gyámolt, a gondnok, a gondnokolt és az elkövető kiskorú gyermekének nevelésére, gondozására köteles személy is) - az elkövetővel érzelmi közösségben lévő vagy volt személy, - az elkövető nevelése, felügyelete, gondozása alatt álló vagy – ha a bűncselekményt ezzel összefüggésben követik el – korábban állt személy	rendszeresen az elkövetéskor vagy korábban az elkövetővel közös háztartásban vagy egy lakásban élő - hozzátartozója - volt háztársa - volt élettársa - gondnoka, gondnokoltja - gyámja, gyámoltja	- az elkövető gyermekének szülője - az elkövetéskor vagy korábban az elkövetővel közös háztartásban vagy egy lakásban élő - hozzátartozója - volt háztársa - volt élettársa - gondnoka, gondnokoltja - gyámja, gyámoltja
passzív alany	az elkövetővel közös háztartásban vagy egy lakásban élő - háztársa, volt háztársa, - élettársa, volt élettársa, - egyenesági rokona, - nevelése, felügyelete vagy gondozása alatt álló kiskorú, illetve - őt nevelő, felügyelő vagy gondozó személy	a. komoly fizikai vagy lelki szenvedés b. a sértett akarata ellenére való gazdaságilag függő helyzetbe hozása vagy ellehetlenítése		b. a sértett súlyos nélkülözésnek való kitévése
eredmény	a sértettnek lelki szenvedés okozása			
célzat	azért, hogy a p.a. valamit tegyen, ne tegyen, vagy eltűrjön			
szubszidiaritás	+	+	-	[(1) bek.]
magánindítvány	+	-	-	[(1) bek.]
kitiltás			+	+

1. táblázat: Családon belüli erőszak tényállások ⁸⁴

3.2. A speciális tényállás megalkotásának jogpolitikai indokai

Az előző részben igyekeztem részletesen bemutatni, milyen rögzös út vezetett a magyar jogrendszer első, a családon belüli erőszakot önálló bűncselekményként kezelő speciális tényállásának megalkotásáig. Véleményem szerint ennek oka legnagyobb részben az eltérő jogpolitikai nézetek ütköztetésében rejlik. A kormány és a civil szervezetek ugyanis közel egy évtizeden át nem tudtak közös álláspontra jutni a családon belüli erőszak elleni hatékony fellépés kérdésében. A büntetőjog tudományos képviselőinek az álláspontja is sokáig az volt, hogy nincs szükség önálló büntetőjogi tényállásra, hiszen a Btk.-ban szereplő tényállások lefedik a családon belül elkövethető bűncselekményeket, illetve más jogágak is szabályozzák ezt a területet. Ezzel szemben a civil szervezetek és a nemzetközi szervezetek a szabályozás reformját sürgették. A nőkkel szemben alkalmazott hátrányos megkülönböztetés kiküszöbölésének kérdéseivel foglalkozó ENSZ Egyezmény (CEDAW Egyezmény) végrehajtása ellenőrzésére létrehozott nemzetközi szakértői testület VI. országjelentésében nyugtázta, hogy Magyarország tett bizonyos intézkedéseket a családon belüli erőszakkal szembeni fellépés érdekében, azonban komoly hiányossággként jegyezte meg, hogy nincs külön törvény, amely szabályozná azt.⁸⁵ Ebben a fejezetben azokat a főbb, általam is fontosnak vélt jogpolitikai indokokat szeretném bemutatni, amelyek végül elvezettek az új sui generis tényállás megalkotásához.

A civil szervezetek szerint a kapcsolati erőszak önálló tényállásként történő beiktatása előtti büntetőjogi szabályozás sem kimerítően, sem pedig pontosan nem voltak képesek megragadni a családon belüli erőszak speciális formáit. Fő érvként szeretném kiemelni, hogy bár az általános tényállások (becsületsértés, testi sértés, személyi szabadság megsértése, kényszerítés stb.) alkalmazhatók voltak a családon belüli erőszak eseteiben, mégis ezáltal az áldozatok hátrányos helyzetbe kerültek, hiszen az általános tényállások nem tükrözték a bántalmazottak valódi helyzetét. Ilyen esetekben a jogalkalmazó csak egy-egy önálló bűncselekményt vizsgál, amely távol áll a bántalmazás elhúzódó és fájdalmas folyamatától. Ennek következtében a kiszabott büntetések is enyhébbek, hiszen a jogilag megragadható epizódok jellemzően kisebb súlyúak. A családon belüli erőszak lényege ezzel szemben éppen a két cselekmény kifejtése között lejátszódó folyamat, az azok hatását objektíve felerősítő rettegés, szorongás és megaláztatás periódusa.

⁸⁴ GILÁNYI (2017): i. m. 235.

⁸⁵ KANYUK Petra Ágnes (2016): A kapcsolati erőszak sui generis tényállásának szerepe a családon belüli erőszak megfékezésében. *Magyar Rendészet* 2016. 5. szám 34.

A civil szervezetek arról számoltak be, hogy gyakran az áldozatok maguk sem tudják a folyamatból elkülöníteni a különböző eseteket, miközben a hatóságok ezt várják el tőlük. Egy konkrét esetben kiemelték, hogy a bíró pénzbírsággal fenyegette meg a sértettet, aki az ügy tárgyává tett két testi sértésen túl, bírói felszólítás ellenére, az általa elszenvedett többi bántalmazást is belevette a beszámolójába.⁸⁶

További súlyos problémaként jelentkezik, hogy egyszeri esetek elszeparált elbírálása során nem mindig tudnak különbséget tenni az elkövető és az áldozat között. Mivel a bántalmazott nem számolhat be az őt ért konkrét bűncselekményekről, így előfordulhat, hogy kontextus híján a jogalkalmazó támadásként értékeli az egyébként védekező személy cselekményét. Ezen főbb okok mentén tartották szükséges lépésnek, hasonlóan a svéd, legyen és portugál jogrendszerekhez, egy önálló tényállás megalkotását a női jogvédő szervezetek.⁸⁷

Véleményem szerint a sui generis tényállás megalkotása valóban szükségszerű volt, hiszen a családon belüli erőszak körében megállapítható általános tényállások megállapításával a jogalkalmazás sok esetben nem képes az áldozatok valódi helyzetére reagálni.

Fontosnak tartom azonban kihangsúlyozni, hogy egy büntetőjogi tényállás önmagában nem képes megoldani a családon belüli erőszak problémakörét, ahhoz szükség van egy társadalmi szemléletváltásra, valamint a jogalkotó részéről további iránymutatások, segédletek kiadására, amely elősegítheti egy hatékony és egységes jogalkalmazási gyakorlat megszületését.

3.3. A kapcsolati erőszak bűncselekményének lényege

Dolgozatomban a tényállás részletes elemzésétől eltekintek, azt csupán nagyvonalakban vázolom fel. Sokkal inkább a tényállással kapcsolatban felmerülő jogalkalmazási problémákra igyekszem rávilágítani az egyes tényállási elemek kiemelésével, a kapcsolati erőszak vétségi és büntetési alakzatának összehasonlításával. A bűnügyi statisztikákban szereplő adatok véleményem szerint megközelítőleg sem tükrözik a valóságot, amely álláspontom szerint is nagymértékben a minősítési és elhatárolási problémákra vezethető vissza.

A bűncselekmény jogi tárgya a meglévő, illetve korábbi kapcsolatokból eredően (életkortól függetlenül) kiszolgáltatott helyzetben lévő személyek testi épségének védelméhez, emberi méltóságának, becsületének, anyagi javainak megóvásához fűződő társadalmi érdek.⁸⁸

⁸⁶ NANE Egyesület, PATENT Egyesület (2012): Háttéranyag a családon belüli erőszak önálló büntetőjogi tényállásként történő szabályozásához

⁸⁷ Uo.

⁸⁸ BLASKÓ Béla - HOLLÁN Miklós - MADAI Sándor - PALLAGI Anikó - POLT Péter (2021): *Büntetőjog – Különös rész I.* Budapest–Debrecen, Rejtjel Kiadó. 241.

A tényállás három csoportra osztja az elkövetési magatartásokat:

- 212/A (1) bekezdésben meghatározott, az emberi méltóságot súlyosan sértő, megalázó és erőszakos magatartás tanúsítása,
- a közös gazdálkodás körébe vagy közös vagyonba tartozó anyagi javak elvonása,
- valamint a (2) bekezdés utaló diszpozícióval határoz meg magatartásokat,⁸⁹ melyekhez egyúttal súlyosabb jogkövetkezményt fűz.

A tényállásban meghatározottak szerint az elkövető és a passzív alany között speciális viszonynak kell fennállnia. Ez a Btk. általánosan meghatározott hozzátartozó-fogalmához képest részben szélesebb, részben szűkebb kört jelent. Szélesebb azáltal, hogy a jogalkotó az elkövető gyermekének másik szülőjét, a volt házastársat, a volt élettársat, a gondnokot, a gondnokoltat, a gyámot és a gyámoltat is bevonta a potenciális sértettek körébe. Szűkebb ugyanakkor azáltal, hogy – az elkövető gyermekének szülője kivételével – az elkövetéskor vagy korábban közös háztartásban vagy egy lakásban kell élniük az elkövetővel.⁹⁰ „A jogalkotó álláspontja szerint az együttélésből fakadó bizalom, illetőleg kiszolgáltatottság a bántalmazás lehetőségét növeli, s többek között ez teszi indokolttá a speciális tényállás létrehozását.”⁹¹

3.3.1. A Btk. 212/A. § (1) bekezdés szerinti kapcsolati erőszak vétsége

A tényállás (1) bekezdésében a lehetséges elkövetési magatartások felső határa az emberi méltóságot súlyosan sértő és megalázó, de tettelegességet el nem érő erőszakoskodás, valamint anyagi javak elvonásával súlyos nélkülözés okozása. A (2) bekezdésben meghatározott cselekményekre tekintettel az (1) bekezdés a) pontja szerinti erőszakos magatartás nem érheti el a tettelegesség szintjét és nem lehet testi sértést okozó, mert ez esetben már a (2) bekezdés szerint minősülne.

Fentiek alapján megállapítható, hogy az (1) bekezdés a) pontjának elkövetési magatartása a tetteleges becsületsértést, a testi sértést, a személyi szabadság megsértését és a kényszerítést nem érheti el.⁹²

A tényállás (1) bekezdésével kapcsolatban Garai Renáta kiemeli továbbá, hogy a szóbeli bántalmazás, gúnyolódás, sértegetés vagy pénzügyi ellehetetlenítésre törekvés valóban csak

⁸⁹ Könnyű testi sértés [164.§ (2)], tetteleges becsületsértés [207.§ (2)], súlyos testi sértés [164.§ (3)], a könnyű testi sértés minősített esetei [164. § (4)], személyi szabadság megsértése [194. § (1)], kényszerítés [195. §].

⁹⁰ GILÁNYI (2017): i. m. 236.

⁹¹ 2013. évi LXXVIII. tv. indokolása a 19.§-hoz.

⁹² BELOVICS Ervin – MOLNÁR Gábor Miklós – SINKU Pál (2021): *Büntetőjog II. Különös rész.* Budapest, HVG-ORAC. 261.

magánindítványra büntethető, viszont a Be. alapján⁹³ a jogosult – általában a sértett – feljelentése mellett magánindítványnak kell tekinteni minden olyan nyilatkozatot, amelyből az elkövető büntetőjogi felelősségre vonásának igénye következik. Az eljárás megindításához vagy lefolytatásához szükséges magánindítványnak tehát nincs formai követelménye.⁹⁴ Az továbbá nem vonható vissza, és oszthatatlan, vagyis bármely elkövetővel szembeni előterjesztése valamennyi elkövetőre hatályos.⁹⁵

A jogalkotói szándék pontosítása, kihangsúlyozása érdekében a Legfőbb Ügyészség Nf.6112/2013/28. (2014. 04. 07.) számú leiratának 5/a pontja rögzíti a kapcsolati erőszak (1) és (2) bekezdés a) pontjainak elhatárolási alapját. Választ ad arra a gyakran feltett kérdésre, hogy mi lehet olyan erőszakos magatartás, amely nem éri el sem a könnyű testi sértés, sem a tettleges becsületsértés szintjét. Rögzíti, hogy a Btk.-ban meghatározott erőszakos magatartás definíciójára is tekintettel a tényállás alapesete [Btk. 212/A. § (1) bekezdés a) pont] dolog elleni erőszak, illetve pszichikai erőszak kifejtése esetén állapítható meg. A jogalkotói cél figyelembevételnek fontosságát hangsúlyozta továbbá a Nyomozás Felügyeleti és Vádélőkészítési Főosztály is, azzal, hogy a kérdés eldöntése során szem előtt kell tartani a tényállást Btk.-ba iktató törvény indokolását, mely minden esetben iránymutatásul szolgálhat.⁹⁶

Garai Renáta által elvégzett aktavizsgálatokból láthatjuk, hogy konkrétan mely elkövetési magatartások fordultak elő leggyakrabban a jogerős ítéletek tükrében. Ezek közül a teljesség igénye nélkül mutatnék be néhányat.

Btk. 212/A. § (1) bekezdés a) pontja:

- becsmérlő kifejezések használata (nyomorék, béna, ostoba, fogyatékos, ribanc, kurva stb.),
- különböző tárgyak – poharak, tányérok, bútorok – összetörése, dobálása, rugdosása, nyílászárók betörése, kiabálás, őrzöngés, kamerás megfigyelés (ellenőrzés, hatalomgyakorlás),
- a sértett ékszereinek letépése, kitépése,
- gyermekkel szemben alkalmazott tettelegességet el nem érő ún. házi fenyítési jog alkalmazása (túlzott büntetések alkalmazása).

⁹³ 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról (továbbiakban Be.) 378. § (1)-(2) bekezdés.

⁹⁴ GARAI Renáta (2024): Jogalkalmazói segédlet a kapcsolati erőszak bűncselekményhez. OKRI Büntető Jogtudományok Osztálya. 9.

⁹⁵ Btk. 31. § (5)-(6) bekezdés.

⁹⁶ GARAI (2024): i. m. 9.

Btk. 212/A. § (1) bekezdés b) pontja:

- pénzek részleges vagy teljes elvonása / kisajátítása,
- közösen használt / közösen szerzett ingóságok értékesítése, sértett munkavállalásának megtiltása.⁹⁷

3.3.2. A Btk. 212/A. § (2) bekezdés szerinti kapcsolati erőszak bűntette

A (2) bekezdésbe kizárólag a tettelegességben (is) megnyilvánuló magatartások és egyéb cselekmények (személyi szabadság megsértése, kényszerítés) tartoznak.

Aki

- gyermekének szülője, továbbá
- az elkövetéskor vagy korábban vele közös háztartásban vagy egy lakásban élő
- egyeneságbeli rokona (szülő, nagyszülő, dédszülő/gyermek, unoka, dédunoka),
- egyeneságbeli rokonának házastársa vagy élettársa (menye, veje stb.),
- örökbefogadó és a nevelőszülője (ideértve a mostohaszülőt is),
- örökbe fogadott és a nevelt gyermeke (ideértve az együtt élő mostohagyermeket is),
- testvére,
- testvérének házastársa vagy élettársa (sógora, sógornője),
- házastársa, élettársa, bejegyzett élettársa,
- volt házastársa, volt élettársa,
- házastársának vagy élettársának egyeneságbeli rokona (anyósa, apósa, házastárs/élettárs gyermeke, unokája stb.),
- házastársának vagy élettársának testvére (sógora, sógornője),
- gondnoka, gondnokoltja, gyámja, gyámoltja

sérelmére rendszeresen:

- könnyű testi sértést,
- tetteleges becsületsértést,
- súlyos testi sértés alapesetét,
- könnyű testi sértés minősített eseteit,
- személyi szabadság megsértésének alapestét, vagy
- kényszerítést

⁹⁷ GARAI (2024): i.m. 10.

követ el, a Btk. 212/A. § (2) bekezdése szerinti kapcsolati erőszak bűntettét követi el. A bűncselekmény nem magánindítványos, nem szubszidiárius és közvádra üldözendő.⁹⁸

Ez esetben is fontosnak tartom néhány, a jogerős ítéletekben leggyakrabban megjelenő elkövetési magatartás ismertetését.

Btk. 212/A. § (2) bekezdés a) pontja (könnyű testi sértés, tetteges becsületsértés):

- nekilökés szekrénynek, bútoroknak,
- testre irányuló ütések, rúgások,
- test különböző eszközökkel történő bántalmazása (piszkavas, fakanál, vasdorong, vasaló, kapa, vipera, nadrágszíj stb.),
- haj megtépése, hajtincsek kitépése, hajnál fogva padlón húzás,
- falnak szorítás, fojtogatás
- a sértett leköpése, levizelése, lehányása, lefejelése.

Btk. 212/A. § (2) bekezdés b) pontja (súlyos testi sértés alapesete, könnyű testi sértés súlyosabban minősülő esetei, személyi szabadság megsértése, kényszerítés):

- bármely 8 napon túl gyógyuló sérülés okozására alkalmas bántalmazás vagy annak kísérlete,
- tenyérrel vagy ököllel történő ütlegetés/rúgás következtében csonttörések,
- késsel történő megszúrások,
- a sértett baráti és családi kapcsolatainak akadályozása érdekében történő bántalmazás (lakáskulcs és mobiltelefon elvétele, magatartási szabályok előírása),
- megkötözés, lakásba/gépjárműbe történő bezárás, egyes helyiségekben a sértett „fogva tartása”,
- a sértett kényszerítése erőszakkal vagy fenyegetéssel arra, hogy valamit tegyen ne tegyen vagy eltűnjön (pl. a gyermekét arra kényszeríti, hogy gyűjtsa fel édesanyját; élettársát arra, hogy menjen ki a kertbe és végezzen önakasztást; a téli hidegben megtiltotta, hogy felesége visszaengedje a lakásba a büntetésből félmeztelenül kertbe kizárt gyermeket; el kellett tűrni a leforrázást, megégetést),
- időskorúak sérelmére elkövetett testi sértések (jellemzően szülők és nagyszülők),
- fogyatékkal élő (mozgáskorlátozott, testi vagy értelmi fogyatékoságban szenvedő) családtagok különböző bántalmazásai.

⁹⁸ GARAI (2024): i.m. 11.

A bűnügyi iratokból történt példák kiemelése a könnyebb felismerés és helyes minősítés elősegítésén túl úgy vélem nyomatékot is ad a kapcsolati erőszak bűncselekményének. Garai Renáta által végzett íratvizsgálat több ezer bűnügyi aktájából kiragadott példákon végighaladva bárki számára nyilvánvalóvá válik, hogy a kapcsolati erőszak áldozatai milyen végtelenül kiszolgáltatottak. A velük találkozó rendőrnek, ügyésznek, bírónak kiemelt tapintatossággal kell eljárnia, fokozott figyelmet kell fordítania a másodlagos viktimizáció megelőzésére, valamint törekedniük kell az elkövetők felelősségre vonására és szigorú megbüntetésére.

3.4. Erőszak vagy erőszakos magatartás

A tényállás (1) bekezdés a) pontjában megfogalmazott erőszakos magatartás sok negatív visszhangot váltott ki megjelenése óta. A kommentárirodalom nem tett kísérletet a kapcsolati erőszak esetében felmerülő erőszakos magatartás mibenlétének meghatározására, és arra sem utal, hogy az mennyire értelmezhető a garázdaság gyakorlatában kialakult keretek között.⁹⁹ A Btk. csupán az erőszakos magatartását határozza meg, miszerint *„erőszakos magatartásnak minősül a más személyre gyakorolt támadó jellegű fizikai ráhatás is, abban az esetben is, ha az nem alkalmas testi sérülés okozására.”*¹⁰⁰

Garai Renáta vélekedése szerint *„A Btk. 212/A. § (2) bekezdésében meghatározott – súlyosabban büntetendő – bűncselekményre tekintettel az (1) bekezdés vonatkozásában az erőszakos magatartás nem lehet testi sértést okozó (vagy annak kísérletét megvalósító) bántalmazás, és nem valósíthat meg tetteles becsületsértést sem, mert ez esetben a cselekmény már a (2) bekezdés szerint minősül.”*¹⁰¹

László Balázs publikációjában erős kritikával illeti a tényállás kérdéses részét. Véleménye szerint a jogalkotó egymáshoz viszonyítva hibásan helyezte el a Btk. 212/A. (1) bekezdés a) pontjában, illetve a (2) bekezdés a) pontjának első fordulatóban írt elkövetési magatartásokat. Indokolása szerint a kapcsolati erőszak tényállásának szerkezete az erőszakos magatartások közül a személy elleni erőszakos magatartásnak csak valamiféle, a tetteles becsületsértésnél is enyhébb alakzatait értékelné az (1) bekezdés a) pontja szerinti alapeset körében. Az erőszakos magatartás büntetőjogi dogmatikában kialakult értelmezési gyakorlata alapján a személy ellen

⁹⁹ LÁSZLÓ Balázs (2020): A kapcsolati erőszak fogalmának dogmatikai beilleszthetőségéről. *Büntetőjogi Szemle*. 2020. 1. szám 71. és LAJTÁR István (2013): A gyermekek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények. In: POLT Péter (főszerk.): Új Btk. kommentár. 4. kötet. Budapest, Nemzeti Közszerológati és Tankönyv Kiadó 79–80.

¹⁰⁰ Btk. Záró rész. Értelmező rendelkezések. 459. § (1) bekezdés 4. pont.

¹⁰¹ GARAI (2021): i. m. 98.

irányuló ilyen – tehát már erőszakos (támadó jellegű), de még nem becsületsértő– magatartás létezése fogalmilag kizárt.¹⁰²

A bírói gyakorlat ugyanakkor megállapította, hogy az erőszakos magatartás tágabb fogalom, mint az erőszak, ugyanis ez személy vagy dolog elleni erő kifejtésen túl, magába foglalja az erő alkalmazására vonatkozó kísérletet vagy testi épség ellen irányuló olyan közvetlen fenyegetést, amikor a sértett személy csak meghátrálással, vagy meneküléssel tudja magát vagy a dolgot kivonni az erőszak alól.¹⁰³

Mindezek alapján Pápai-Tarr Ágnes szerint¹⁰⁴ kivételesen megvalósulhat ez a fordulat úgy is, hogy a testi épség ellen irányuló közvetlen fenyegetés elől a sértett csak hátrálással vagy meneküléssel képes kivonni magát, ezen túlmenően azonban nehéz olyan személy elleni erőszakos magatartással megvalósuló cselekményt elképzelni, amely még nem merítené ki a 212/A. § (2) bekezdésben foglalt testi sértést vagy tetteles becsületsértést. Ennek megfelelően az (1) bekezdés a) pontja meglehetősen szűk keresztmetszetet jelent, a fenyegetésen túl ide tartozhat még a dolog elleni erőszakkal elkövetett erőszakos magatartás. Ez tipikusan tárgyak – különösen tányér vagy pohár – földhöz vágása, székek, bútorok felborogatása, széttörése, továbbá e körbe vonható az állatkínzás esete is,¹⁰⁵ ugyanakkor ezek az esetek is csak akkor lehetnek tényállásszerűek, amennyiben emberi méltóságot súlyosan sértő, megalázó jellegűek.¹⁰⁶

Garai Renáta a kapcsolati erőszak bírósági szakban befejezett ügyeinek vizsgálata során megállapította, hogy valóban több esetben nehézséget okozott a Btk. 212/A. § (2) bekezdés a) pontja szerinti könnyű testi sértés, tetteles becsületsértés, illetve az (1) bekezdés a) pontja szerinti erőszakos magatartás elhatárolása. Utal azonban arra, hogy ezek a hibák elsősorban az eljáró nyomozó hatóság, ügyészség vagy bíróság pontatlanságából adódnak, így a jogalkotói szándék figyelembevételével ezek nagyrészt kiküszöbölhetőek lennének.¹⁰⁷

3.5. A rendszeresség fogalma, mint tényállási elem

A rendszeresség a kapcsolati erőszak egész tényállásán átívelő követelmény, így a fogalom meghatározása és értelmezése elengedhetetlen a bűncselekmény megállapításához. A Btk.-ban

¹⁰² LÁSZLÓ: i.m. 71-72.

¹⁰³ BH 2008.11.291.

¹⁰⁴ PÁPAI-TARR Ágnes (2015): A kapcsolati erőszak kritikai megközelítésben. *Magyar Jog* 2015. 11. szám 623-624.

¹⁰⁵ GARAI (2024): i. m. 9.

¹⁰⁶ PÁPAI-TARR (2015): i. m. 623-624.

¹⁰⁷ GARAI (2021): i. m. 107.

nem találkozhatunk a rendszeresség definíciójával, annak ellenére, hogy a törvény több helyen is tényállási elemként nevesíti, így a jogalkalmazók elsősorban a gyakorlatban kialakult jelentéstartamra támaszkodhatnak. Belovics Ervin sokak által idézett alapvetése szerint, a jogbiztonság alapvető kritériuma, hogy a jogalkalmazásban résztvevő szervek azonos jelentéstartalmat tulajdonítsanak az egyes fogalmaknak, mert ha ugyanazt a normát eltérően értelmezik, az akár a büntetőjogi felelősségre is kiható jelleggel egymásnak ellentmondó döntéseket eredményezhet; ezért a büntető jogszabályok egységes alkalmazása fundamentális jellegű követelménye a jogállamiságnak.¹⁰⁸

Az új Btk. hatálybalépése óta és azt megelőzően is számos – egymással ellentétes – álláspont látott napvilágot a rendszeresség értelmezése kapcsán. A 2013. évi LXXVIII. törvényhez fűzött indokolás szerint a rendszeres elkövetés „legalább két, rövid időközönkénti elkövetést takar”.¹⁰⁹ Ezzel szemben Szomora Zsolt szerint „téves a miniszteri indokolás azon megállapítása, hogy a rendszeres elkövetés legalább kettő elkövetést feltételez. A rendszeres elkövetés 'alsó határa' egzakt módon nem számszerűsíthető, de mindenképpen kettőnél több, nagyobb számú elkövetési alkalmat jelent.”¹¹⁰ Márki Zoltán a „legalább két elkövetés” kritériumával egyetért, a rövid időköz feltételét azonban elveti. Úgy fogalmaz, „a rendszeresség valójában nem köztes időtartam hosszát, hanem az alkalomszerűség megállapításának kizártságát feltételező fogalom.”¹¹¹

Az idézett elgondolások nyomán arra a következtetésre juthatunk, hogy a rendszeresség kérdésköre korántsem tekinthető rendezettnek a jogalkalmazás körében. Van azonban néhány tényező, amely segíthet a jogalkotó valódi szándékának megismerésében, így az egységes joggyakorlat elősegítésében. Ezeket röviden bemutatva igyekszem tisztázni a rendszeresség és a kapcsolati erőszak viszonyát, illetve feloldani az ebben rejlő látszólagos ellentmondásokat.

Ambrus István elsőként a rendszeresség általános törvényi tényállás rendszerében elfoglalt helyére hívja fel a figyelmet. Álláspontja szerint „a rendszeresség megállapíthatóságához az elkövető tudattartamát jellemző, szubjektív momentumokat nem indokolt megkövetelni, az tisztán objektív ismérvként írható körül.” Ennek okán a rendszeresség tényállástani

¹⁰⁸ BELOVICS Ervin - NAGY Ferenc - TÓTH Mihály (2014): *Büntetőjog I. Általános rész*. Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. 107.

¹⁰⁹ T/11105. számú törvényjavaslat indokolással - Egyes büntető tárgyú törvények módosításáról.

¹¹⁰ SZOMORA Zsolt (2013): Btk. XX. Fejezet: A gyermekek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények. In: KARSAI Krisztina szerk. *Kommentár a Büntető Törvénykönyvhöz*. Budapest, Complex Kiadó 445.

¹¹¹ MÁRKI Zoltán (2013): A gyermekek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények. In: KÓNYA István szerk. *Magyar Büntetőjog. Kommentár a gyakorlat számára*. III. kötet. Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó 811.

szempontból objektív tényállási elemként, az elkövetés módjaként értelmezhető.¹¹² Vitatott kérdésként merülhet fel a rendszeresség és a „rövid időköz” feltételének kérdése. Egyes álláspontok szerint a rendszeresség az alkalmosság fogalmi ellentétpárjaként jelölhető meg, tehát valójában nem a köztes időtartam hosszát, hanem az alkalmosság kizártságát feltételező fogalom.¹¹³ Ambrus István által bemutatott estei döntés is ezt az álláspontot igazolja, mely szerint „az ugyanolyan bűncselekmények egymástól való viszonylag távol eső ismétlődése önmagában még nem zárja ki” a rendszeresség megállapíthatóságát.¹¹⁴ A kapcsolati erőszak esetében ezt egy példán keresztül is illusztrálja: azon, a hétköznapiakban józan életvezetésű férj vonatkozásában, aki minden évben a karácsonyi asztalnál túlzott alkoholfogyasztása miatti dührohamában bántalmazza feleségét, a rendszeresség aggálytalanul megállapítható, mivel az elkövetés időről időre, többszörösen ismétlődik. A férj cselekményei így kapcsolati erőszaknak minősülnek.¹¹⁵

2017-ben a Kúria EH 2017.08.B17. Büntető elvi határozata¹¹⁶ a kapcsolati erőszak esetében a rendszerességet a következőképp határozza meg: *„az elkövető „rendszerint csinál” a magatartásából, magatartása nem rendkívüli, tehát legalább két elkövetés esetében is megállapítható.”* Látható tehát, hogy az uralkodó jogirodalmi felfogás szerint a rendszeresség megállapításához (legalább) két elkövetés szükséges. Ezzel szemben Ambrus István arra hívja a fel a figyelmet, hogy a nyelvtani értelmezésre is tekintettel, a rendszeresség tényállási elemként történő szerepeltetése – annak helyes értelmezése esetén – nem biztosíthat lehetőséget. A megoldást pedig jogalkotói lépésben látja: a rendszeres kitétel ismételt elkövetéssel történő felcserélésével a fenti aggályok tárgytalanná válnának.¹¹⁷

Véleményem szerint valóban előremutató lehetne a fenti jogalkotói lépés, hiszen azzal kiküszöbölhetővé válna egyes bűncselekmények helytelen minősítése. Fontos kihangsúlyozni, hogy a legalitás elve alapján a jogértelmezés során a törvényhozó pontos szándékának megismerésére kell törekedni, ez lesz a norma valódi tartalma. Így tehát nem lehet figyelmen kívül hagyni a jogalkotó több ízben is egyértelművé tett állásfoglalását, amely szerint a kapcsolati erőszak megállapítását már két elkövetés is megalapozhatja.

¹¹² AMBRUS István (2021): Szokásjog és analógia a büntető jogalkalmazás történetében és jelenében. *Erdélyi Jogélet* 2021. 3. szám 14.

¹¹³ MÁRKI: i. m.

¹¹⁴ EBH2006.1490.

¹¹⁵ AMBRUS: i. m. 16.

¹¹⁶ Kúria Bfv. III.1.644/2016.

¹¹⁷ AMBRUS: i. m. 17.

3.6. Minősítési problémák, halmazati kérdések

A rendszeres elkövetés, ahogy korábban már kitértem rá, a kapcsolati erőszak teljes tényállását átfogó, objektív tényállási elem. Ezzel kapcsolatban sok egymásnak ellentmondó álláspont létezik, azonban egységes az értelmezés abban, hogy a rendszeresség egységet keletkeztet. Tehát ugyanazon passzív alany sérelmére rendszeresen – legalább két alkalommal – elkövetett tetteles becsületsértés, testi sértés, súlyos testi sértés stb. bűncselekményi egységet képez. Fontos kiemelni továbbá, hogy azonos passzív alany sérelmére történő elkövetés esetén egységet keletkeztet az is, ha az egyes alkalmakkor különböző bűncselekményt valósít meg az elkövető, például egyszer testi sértést, következő alkalomkor személyi szabadság megsértését, máskor pedig kényszerítést. Ez esetben a legsúlyosabban büntetendő cselekmény szerint fog minősülni a bűncselekmény. Egységes továbbá a jogirodalom álláspontja abban is, hogy a kapcsolati erőszak rendbelisége mindig a sértettek számához igazodik.¹¹⁸

A szubszidiaritás és a bűnhalmazat viszonyában utalnék a kapcsolati erőszak tényállásának (1) bekezdésére. A Btk. 212/A. § (1) bekezdés a) és b) pontjában meghatározott cselekmények csak akkor lehetnek tényállásszerűek, ha súlyosabb bűncselekményt nem valósítanak meg, azzal tehát nem állhatnak halmazatban. Ezzel kapcsolatban arra hívnám fel a figyelmet, hogy ez esetben a szubszidiaritás elve kizárólag a súlyosabban büntetendő deliktumokkal való alaki halmazat megállapíthatóságát zárja ki, azonos vagy enyhébb büntetési tétellel fenyegetett bűncselekménnyel az alaki halmazat valóságos.¹¹⁹

A kapcsolati erőszakkal összefüggésben számos tényállás jelenhet meg halmazatban. Problémaként jelentkezik azonban, hogy a halmazati értékelések tekintetében a joggyakorlat nem egységes. Annak ellenére sem, hogy a halmazati értékelésnek kiemelt jelentősége van, hiszen nem mindegy, hogy egyetlen bűncselekmény miatt, vagy – a halmazati büntetés lehetőségét is megnyitva – egymás mellett több bűncselekményért felel az elkövető.

A vádlottak kapcsolati erőszak mellett leggyakrabban kiskorú veszélyeztetése, zaklatás, magánlaksértés, hamis tanúzásra felhívás, könnyű és súlyos testi sértések, személyi szabadság megsértésének minősített esete, rongálás, tartási kötelezettség elmulasztása, ittas járművezetés és személyes adattal visszaélés bűncselekményeket követik el.¹²⁰

¹¹⁸ PÁPAI-TARR (2015): i. m. 624-626.

¹¹⁹ GARAI (2021): i. m. 108. és BELOVICS Ervin (2017): *Büntetőjog I. Általános rész.* Budapest, HVG-ORAC 407.

¹²⁰ GARAI (2021): i. m. 189.

3.7. Kapcsolati erőszak és a kiskorú veszélyeztetése

A fenti példák közül a legnagyobb gyakorlati jelentőséggel bíró találkozási pontot, vagyis a kiskorú veszélyeztetése és a kapcsolati erőszak egymás melletti helyes minősítését szeretném részletesen ismertetni. Miként a jog számos más területén, ez esetben is léteznek különböző, egymásnak ellentmondó álláspontok. Ezek közül kifejezetten az általam is követendőnek tartott – Garai Renáta által is képviselt – álláspontot mutatom be, ezzel is törekedve egy helyes minősítési rendszeren alapuló, egységes joggyakorlat kialakítására.

A gyakorlati tapasztalatok azt mutatják, hogy a kapcsolati erőszak tényállására – a megjelenése óta eltelt több mint tíz év ellenére – új, némileg ismeretlen tényállásként tekintetek. Az eljáró hatóságok így többnyire a mai napig nem tudják, de legalábbis bizonytalanok abban, hogy e két bűncselekmény állhat-e halmazatban egymással, és ha igen, milyen esetekben. A válasz határozottan igen, hiszen, ha a kiskorú (testi, értelmi, erkölcsi, érzelmi fejlődésének) veszélyeztetése úgy történik, hogy mellette a kapcsolati erőszakban foglalt valamely bűncselekményt is rendszeresen elkövetik a sérelmére, a két bűncselekmény együttes megállapításának nincs és nem is lehet akadálya, halmazata valóságos lesz.¹²¹ Ennek legfőbb indoka az, hogy a két bűncselekmény védendő jogi tárgya eltérő, a tényállásban két teljesen különböző veszélyeztetésről van szó. A veszély büntetőjogi értelemben a sérelem bekövetkezésének reális (közvetlen) lehetőségét jelenti, nem szükséges konkrét sértő eredmény bekövetkezése, ezzel szemben a kapcsolati erőszak (2) bekezdésében tényleges bántalmazások és más bűncselekmények történnek. A kiskorú veszélyeztetése bűncselekmény passzív alanya kizárólag tizennyolcadik életévét be nem töltött személy lehet – kivéve, ha házasságot kötött – az elkövetési magatartása pedig a súlyos köteleességszegés, míg a kapcsolati erőszak esetében a passzív alanyok köre ennél jóval szélesebb, valamint a veszélyeztetést meghaladó bántalmazások történnek.

Jól látható tehát, hogy a két bűncselekmény közé nem húzhatunk egyenlőségjelet. Garai Renáta arra is rávilágít, hogy egyik sem speciális a másikhoz képest, a családon belüli rendszeres bántalmazásokat az önálló tényállásra tekintettel nem lehet beolvasztani más cselekményekbe.¹²² A két bűncselekmény találkozására három különböző módon van lehetőség, amelyet a könnyebb áttekinthetőség érdekében egy táblázatban foglaltam össze.

¹²¹ GARAI (2021): i. m. 123.

¹²² GARAI (2021): i. m. 126-129.

Történeti tényállás	Kiskorú veszélyeztetése	Kapcsolati erőszak	Megjegyzés
A felnőtt- vagy kiskorú ellen elkövetett bűncselekménynek adott kiskorú közvetlenül vagy közvetve tanúja, azonban az elkövető vele szemben nem valósítja meg a kapcsolati erőszakban foglalt bűncselekményeket.	kiskorú veszélyeztetése a gyermek sérelmére	kapcsolati erőszak az érintett személy sérelmére	rendbeliség mindkét esetben a sértettek számához igazodik
A kiskorú testi, értelmi, erkölcsi vagy érzelmi fejlődésének a veszélyeztetése úgy történik, hogy emellett sérelmére legalább két alkalommal a kapcsolati erőszakban foglalt bűncselekményt is elkövetnek, de ugyanezen bűncselekmény a hozzátartozó sérelmére nem valósul meg.	kiskorú veszélyeztetése a gyermek sérelmére	kapcsolati erőszak a gyermek sérelmére	rendbeliség mindkét esetben a sértettek számához igazodik (pl. testvérek)
Az elkövető a kiskorú veszélyeztetése mellett a gyermek sérelmére a kapcsolati erőszakban foglalt bűncselekményeket is megvalósítja, emellett pedig a felnőtt korú passzív alany sérelmére is elköveti a kapcsolati erőszakban foglalt bűncselekményeket.	kiskorú veszélyeztetése a gyermek sérelmére	kapcsolati erőszak a gyermek sérelmére + kapcsolati erőszak az érintett személy sérelmére	rendbeliség mindhárom esetben a sértettek számához igazodik

2. táblázat: Kiskorú veszélyeztetése és kapcsolati erőszak tényállása ¹²³

¹²³ GARAI (2021): i. m. 131.

4. 2/2018. ÉVI (I.25.) ORKF UTASÍTÁS A RENDŐRI FELELŐSSÉG TÜKRÉBEN

A családon belüli erőszak elleni fellépés újabb mérföldköveként megszületett a 2/2018. évi (I.25.) ORKF utasítás, amely részletesen határozza meg és szabályozza a hozzátartozók között elkövetett erőszakos cselekmények esetén végrehajtandó feladatokat, mind a helyszínen, mind a büntetőeljárás során. Az Utasítás úttörőnek tekinthető, hiszen elsőként ad átfogó és részletes szabályozást azon a cselekmények tekintetében, amelyek végrehajtása nélkülözhetetlen az áldozatok hatékony védelme és az elkövetők felelősségre vonása érdekében. A témával foglalkozó rendőrök számára elengedhetetlen az Utasítás komplex ismerete, valamint gyakorlati alkalmazása. Ez arra vezethető vissza, hogy a sértettel és bántalmazójával – akár egy helyszíni intézkedés, akár egy feljelentés során – a rendőrök találkoznak először, így nekik van a legnagyobb felelősségük abban, hogy jogi útra terelve megfelelő segítséget nyújtanak-e az áldozatok számára.¹²⁴ Ahogy arra korábban már kitértem, az Utasítás – a Hktv.¹²⁵ alapján – meghatározza a bántalmazó, a bántalmazott, valamint a hozzátartozók közötti erőszak fogalmát. Definiálja továbbá a kiskorú veszélyeztetettségét, illetve súlyos veszélyeztetettségét. Mindkét esetben a gyermekvédelmi törvényre utal vissza.¹²⁶ Úgy gondolom az Utasítás rendelkezései visszatükrözik azt a felelősséget, mely szerint a rendőrség és az egyes rendőrök azok, akik legelőször és a legközvetlenebb módon szereznek információt a családon belül elkövetett bűncselekményekről. Ők azok, akik a legnagyobb eszköztárral rendelkeznek, így azonnali segítséget tudnak nyújtani az áldozatok számára. Ez komoly felelősség, amelyet a jogalkotó is felismert, ez pedig egy kellően problémaorientált jogszabály megalkotását indukálta. Ennek tükrében röviden szeretném bemutatni az Utasítás néhány, általam kiemelten fontosnak vélt rendelkezését. A kapcsolati erőszak tényállásával összefüggésben – a rendszeresség bizonyítása okán – az egyik legfontosabb rendelkezés a kiadmányozásra jogosult rendőr¹²⁷ által elvégzendő bizonyítási eljárás. Ennek keretében a rendőr köteles adatot beszerezni arra vonatkozóan, hogy a bántalmazó a bántalmazott sérelmére korábban követett-e el erőszakos cselekményt, ha igen mikor, hány esetben.¹²⁸

¹²⁴ GARAI (2021): i. m. 45.

¹²⁵ 2009. évi LXXII. törvény a hozzátartozók közötti erőszak miatt alkalmazható távoltartásról.

¹²⁶ 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról. (Gyvt.)

¹²⁷ 2/2018. évi (I. 25.) ORKF utasítás I. Fejezet 2. e) pont értelmében:

„kiadmányozásra jogosult: az a legalább négyéves bűnügyi és/vagy közrendvédelmi szakmai tapasztalattal rendelkező rendőr, aki a hozzátartozók közötti erőszak miatt alkalmazható ideiglenes megelőző távoltartás elrendelésével kapcsolatos szakmai képzésen, évenkénti továbbképzésen dokumentált módon részt vett, és a rendőrkapitányság vezetője a hozzátartozók közötti erőszak miatt alkalmazható ideiglenes megelőző távoltartásról szóló határozat kiadmányozására ügyrendben vagy szervezeti és működési szabályzatban kijelölte.”

¹²⁸ 2/2018. évi (I. 25.) ORKF utasítás II. Fejezet 8. pont.

Garai Renáta disszertációjában arra hívja fel a figyelmet, hogy amennyiben a Btk. rendelkezéseinek megfelelően akár a rendőrség, az ügyészség vagy a bíróság észleli, hogy a sértett egyértelmű nyilatkozatot tett arra, hogy bántalmazása nem egyszeri alkalommal történt, a büntetőeljárást nem hagyhatja testi sértésben, tetteles becsületsértésben vagy más bűncselekményben megindulni; az eljárás várható kimenetelétől függetlenül a helyes minősítés – a kapcsolati erőszak – mellett kell letennie a voksát.¹²⁹

Kiemelt jelentőségűnek találom továbbá az Utasítás azon rendelkezését, amelyben rögzíti, hogy a rendőr minden esetben köteles vizsgálni az ideiglenes megelőző távoltartás elrendelésének szükségességét.¹³⁰ Amennyiben nem kerül sor a bántalmazó előállítására, abban az esetben a helyszínen meg kell jelennie a hozzátartozók közötti erőszak miatt alkalmazható ideiglenes megelőző távoltartásról szóló határozat kiadmányozására jogosult személynek. A továbbiakban ő hozza meg a szükséges intézkedéseket. Az Utasítás meghatározza, hogy a rendőrkapitányságok vezetőinek a helyi sajátosságoknak megfelelő számban kell kijelölnie kiadmányozásra jogosult rendőröket, továbbá, hogy a vezetőknek gondoskodnia kell arról, hogy ilyen személy mindig legyen szolgálatban.¹³¹ Azokon a területeken, ahol a családon belüli erőszak kiemelt problémát jelent, különösen fontosnak tartom a vezető hozzáállását, hiszen nagymértékben az ő döntésein múlik, hogy az állományban elegendő olyan személy lesz-e, akik a szolgálatellátás során hatékony segítséget tudnak nyújtani a kapcsolati erőszak áldozatai számára. Nagyon elkeserítő, hogy előfordulhatnak olyan esetek, amikor egy áldozat azért nem – vagy nem időben – kapja meg a megfelelő védelmet, mert éppen nincs szolgálatban olyan személy, aki jogosultsággal rendelkezik az ideiglenes megelőző távoltartás elrendelésére.¹³² Az eljáró rendőr köteles tájékoztatást adni az áldozatsegítő, a szociális és jogi segítségnyújtó szervezetekről, valamint a pénzbeli segítségnyújtás és a jogérvényesítés lehetőségeiről, emellett felvilágosítást ad a menedékházak, anyaoththonok igénybevételének lehetőségéről.¹³³

Az Utasítás a képzések fontosságára is felhívja a figyelmet. Ennek értelmében a ROKK igazgatója minden évben két alkalommal intézkedik a mentorok továbbképzésének megszervezésére, valamint évente legalább egy alkalommal a hozzátartozók közötti erőszak miatti intézkedéseket végrehajtó állomány részére speciális konfliktuskezelési tréninget

¹²⁹ GARAI (2021): i. m. 47.

¹³⁰ 2/2018. (I.25.) ORFK utasítás II. Fejezet 3. pont.

¹³¹ 2/2018. (I.25.) ORFK utasítás II. Fejezet 26. pont.

¹³² A szakmai gyakorlataim során folytatott beszélgetések alkalmával sok éve szolgálatot teljesítő rendőrök számoltak be arról, hogy előfordultak ilyen esetek.

¹³³ 2/2018. (I.25.) ORFK utasítás II. Fejezet 5. pont.

szervez. A bűnmegelőzési előadó és a mentor képzések során felkészíti az állományt, és szinten tartja ismereteit a hozzátartozók közötti erőszak jogi, hatalmi és viktimológiai jellemzőiről.¹³⁴

A fentiek alapján megállapítható, hogy az Utasítás teljes körű, átfogó szabályozást adott a rendőrség kezébe, ennek ellenére önmagában a rendelkezések maradéktalan betartása még nem biztos, hogy eredményre vezet. Garai Renáta rávilágít a testbeszéd, és az „árulkodó jelek” észrevételének fontosságára is. A helyszínre kiérkező rendőrnek olvasnia kell a sorok között, hiszen nagyon gyakori, hogy az áldozatok nem merik elmondani valódi érzéseiket, gondolataikat. Ahhoz, hogy eredményt érjenek el, „*mások valódi érzelmeit kell felismerniük, a sértettek igazi (mögöttes, rejtett) várakozásinak kell megfelelniük.*”¹³⁵ Az eredményességhez elengedhetetlen a megfelelő kapcsolatteremtés, a megtévesztő jegyek és az univerzális karjelek, kézmozdulatok felismerése.¹³⁶ A különböző segélykérő kézmozdulatok ismeretének fontosságára világított rá egy közelmúltban történt eset, amikor egy nő bántalmazásra utaló kézzel kért segítséget. A nő Kaposváron, egy ruhaüzletben kért némán segítséget, melyet egy eladónő felismert, és feltűnés nélkül azonnal hívta a rendőrséget. Az áldozat bántalmazója jelenlétében mindössze ennyit mert tenni, ez azonban elég volt ahhoz, hogy az eladónő észre vegye a néma segélykiáltást, és a rendőrök néhány percen belül a helyszínre érkeztek. A férfit elfogták, és – üdvöztető módon – kapcsolati erőszak megalapozott gyanúja miatt kihallgatták, majd őrizetbe vették és megelőző távoltartás elrendelésére is sor került.¹³⁷

1. ábra: Segélykérő kézmozdulat¹³⁸

¹³⁴ 2/2018. (I.25.) ORFK utasítás II. Fejezet 27-28. pont.

¹³⁵ GARAI (2021): i. m. 47.

¹³⁶ Uo. Idézi: Barbara és Allan Pease: A testbeszéd enciklopédiája. Park Könyvkiadó, Budapest, 2017. 7., 84., 132. és 235.

¹³⁷ Somogy Vármegyei Rendőr-főkapitányság: Egyetlen mozdulat. Egy jel. Egy néma segélykérés. <https://www.police.hu/hu/hirek-es-informaciok/legfrissebb-hireink/bunugyek/egyetlen-mozdulat-egy-jel-egy-nema-segelykeres> (2024.08.30.)

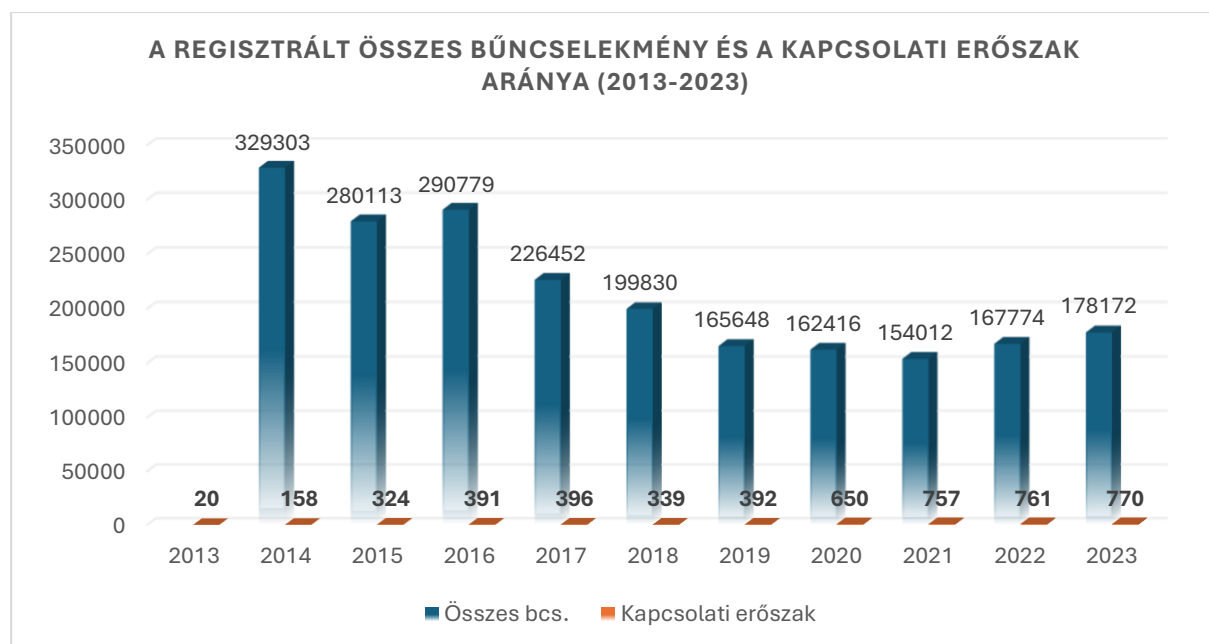
DIÓSZEGI-HORVÁT Nóra: Bántalmazott nő kért segítséget kézzel a kaposvári ruhaüzletben. <https://444.hu/2024/08/23/bantalmazott-no-kert-segitseget-kezzel-a-kaposvari-ruhaboltban> (2024.08.30.)

¹³⁸ Uo.

5. BŰNÜGYI STATISZTIKAI ADATOK, KAPCSOLATI ERŐSZAK A TÉNYADATOK TÜKRÉBEN

A családon belüli- és párkapcsolati erőszak áldozatainak valós száma szinte megjósolhatatlan, a látencia mértéke óriási. Az ENSZ kábítószer-ellenőrzési és bűnmegelőzési hivatalának (UNODC) becslése szerint¹³⁹ 2021-ben 45 ezer nőt ölt meg partnere/volt partnere vagy családtagja világszerte, ez azt jelenti, hogy óránként átlagosan több mint 5 nő halálát okozza partnere/volt partnere vagy közeli hozzátartozója. Európában ez 2500 nő halálát okozta, ami azt jelenti, hogy naponta több mint öt nőt és lánygyermeket ölnek meg hozzátartozóik. A NANE és a PATENT Egyesület számításai szerint Magyarországon nagyjából 226 ezer nő él olyan párkapcsolatban, amelyben fizikai vagy szexuális erőszak áldozatává válik.¹⁴⁰

Ezek a számok rémisztőek, egyúttal jól mutatják a probléma súlyosságát és kiterjedtségét. Ezzel szemben – markáns különbséget mutatva – a regisztrált kapcsolati erőszak bűncselekmények száma az 1000-et sem éri el évente.

2. ábra: Regisztrált összes bűncselekmény és a kapcsolati erőszak aránya ¹⁴¹

¹³⁹ https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/briefs/Femicide_brief_Nov2022.pdf (2024.08.20.)

¹⁴⁰ SARKADI-NAGY Márton – SZOPKÓ Zita: Nem védi meg a magyar nőket az erőszaktól a kormány különutas módszere. <https://atlatszo.hu/kozugy/2023/03/08/nem-vedi-meg-a-magyar-nokat-az-eroszaktol-a-kormany-kulonutas-modszere/> (2024.08.20.)

¹⁴¹ GARAI (2024): i. m. 19.

Garai Renáta által végzett aktavizsgálatok tükrében megállapítható, hogy a korábbi évek 400 bűncselekmény/év körüli adatai nem feltétlenül az elkövetések hiányára, sokkal inkább a hibás minősítésekre vezethetők vissza. A többéves kutatómunka eredményeként egyértelművé vált az utóvizsgálat lefolytatásának szükségessége, hiszen nem feltétlenül az eljárási döntésnek vagy a tényleges vádemelésnek van jelentősége, hanem a bűncselekmény felismerésének, és helyes „beminősítésének”. Az országos adatok alapján a kapcsolati erőszak számának jelentős növekedését állapíthatnánk meg, azonban ennek hátterében vélhetően az iratvizsgálatok eredményei és az instruálások hatására megváltozott gyakorlat, a felsőbb bírósági döntések megjelenése, vagyis a cselekmények kapcsolati erőszakként történő minősítése áll.¹⁴²

A valós statisztikai adatok és a szakértők becslése közti jelentős eltérést befolyásoló további tényező az áldozatok feljelentési hajlandóságának csekély mértéke. Debreczy Eszter, a NANE munkatársa szerint ez arra vezethető vissza, hogy sok érintett attól tart, hogy a hatóság nem fog hinni neki, nem fogja tudni bizonyítani az erőszakot. Amennyiben feljelentést is tesz, nem kap rögtön megfelelő védelmet, – például megfelelő ideig tartó távoltartás formájában – így adott esetben még nagyobb veszélynek lesz kitéve bántalmazója által.

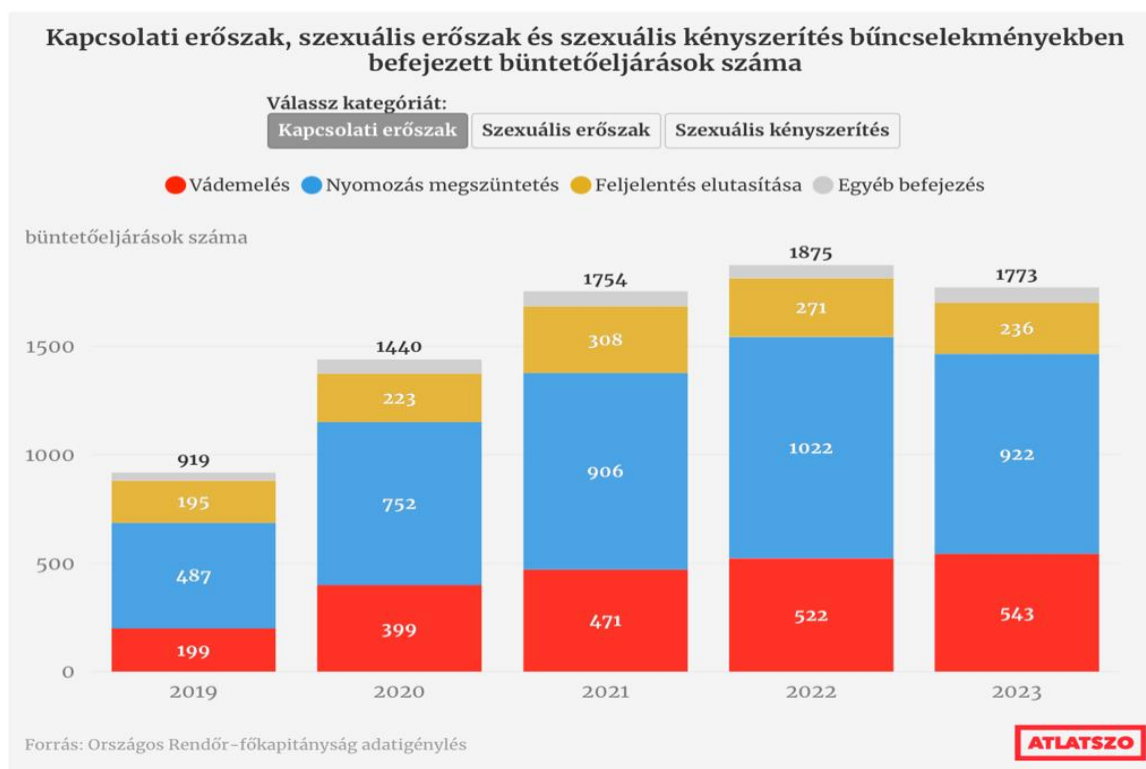
Úgy fogalmaz: „Erre a félelemre sajnos alapos okuk is van, mert gyakran halljuk, hogy megpróbálják lebeszélni az érintettet a feljelentés megtételéről, vagy elegendő bizonyíték hiányára hivatkozva egy ponton megszüntetik a nyomozást.”¹⁴³

5.1. Feljelentés elutasítás, nyomozás megszüntetés

Az Átlátszó.hu februárban közérdekű adatigénylést nyújtott be az Országos Rendőr-főkapitánysághoz, hogy többet tudjanak meg a kapcsolati erőszak és szexuális erőszak bűncselekmények számának alakulásáról. Az így beszerzett adatokból az is kiderült, hogy a sértettek félelmei nem alaptalanok.

¹⁴² GARAI (2024): i. m. 19.

¹⁴³ SZABÓ Krisztián – SZOPKÓ Zita: Öt év alatt megduplázódott a kapcsolati erőszak áldozatainak száma, gyakoribbak a szexuális bűncselekmények is. <https://atlatszo.hu/adat/2024/04/02/ot-ev-alatt-megduplazodott-a-kapcsolati-eroszak-aldozatainak-szama-gyakoribbak-a-szexualis-buncselekmenyek-is/> (2024.09.10.)

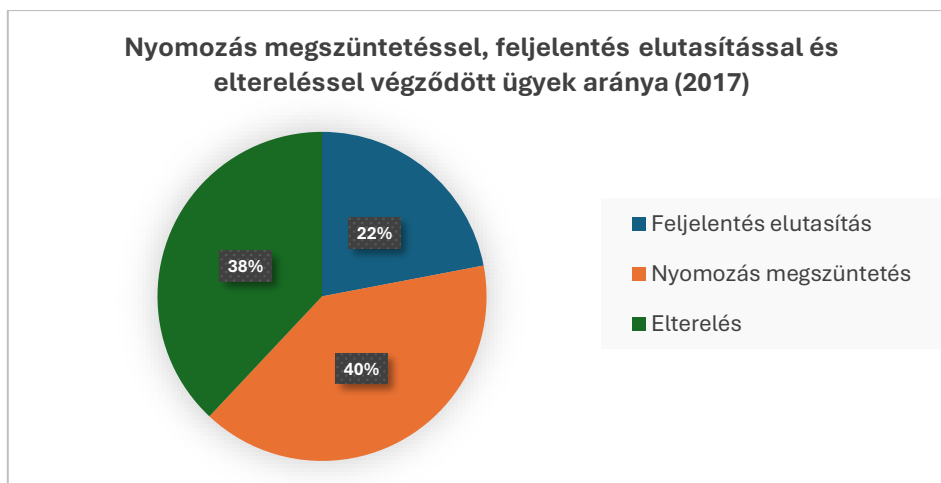
3. ábra: Kapcsolati erőszak bűncselekményben befejezett büntetőeljárások száma¹⁴⁴

2019 óta a kapcsolati erőszak bűncselekménye miatt indult büntetőeljárások csupán 27,5 százaléka zárult vádemeléssel. Az esetek több mint felében, 52,6 százalékában nyomozás megszüntetésre, 15,8 százalékban pedig feljelentés elutasítására került sor.

Garai Renáta kutatásai során azokat az ügyeket is górcső alá vette, ahol az elkövető felelősségre vonására azért nem került sor, mert feljelentés elutasítással, megszüntetéssel vagy eltereléssel fejeződtek be jogerősen. A vizsgált időszak egy teljes évet ölelt fel 2017. január 1. és december 31. között, a teljes aktamennyiség 171 bűnügyi iratot jelentett. Az iratok alapján a vizsgált ügyek 40 százaléka nyomozás megszüntetéssel, 38 százaléka feljelentés elutasítással, 22 százaléka pedig eltereléssel végződött.¹⁴⁵

¹⁴⁴ SZABÓ Krisztián – SZOPKÓ Zita: Öt év alatt megduplázódott a kapcsolati erőszak áldozatainak száma, gyakoribbak a szexuális bűncselekmények is. <https://atlatszo.hu/adat/2024/04/02/ot-ev-alatt-megduplazodott-a-kapcsolati-eroszak-aldozatainak-szama-gyakoribbak-a-szexualis-buncselekmények-is/> (2024.09.10.)

¹⁴⁵ GARAI (2021): i. m. 240-243.

4. ábra: Nyomozás megszüntetéssel, feljelentés elutasítással és eltereléssel végződött ügyek aránya ¹⁴⁶

Megfigyelhető, hogy az összes befejezett büntetőeljárás esetében (52,6%) és a vádemelés nélkül befejezett ügyekben (40%) is jelentős azoknak az ügyeknek az aránya, ahol nyomozás megszüntetésre került sor, továbbá a feljelentés elutasítása is magas, 15,8% illetve 22% volt. Az aktavizsgálatok nyomán Garai Renáta legmarkánsabb megállapítása szerint ez részben arra vezethető vissza, hogy a nyomozó hatóságok egy része a tényállás egészét magánindítványosnak és szubszidiáriusnak tekinti, így a Btk. 212/A. § (2) bekezdésbe ütköző, egyébként közvádra üldözendő bűncselekmény esetében is magánindítványt várnak el az áldozatoktól. További problémaként merül fel sok esetben, hogy a sértettek feljelentését nem tekintik automatikusan magánindítványnak és további indítvány megtételét várják tőlük, vagy az indítvány sértett általi visszavonására hivatkoznak, majd megszüntetik az eljárást. Annak ellenére, hogy a sértett bármely nyilatkozata, amelyben kéri az elkövető felelősségre vonását – így feljelentése is – magánindítványnak minősül, valamint az egyszer már előterjesztett magánindítvány a törvény erejénél fogva nem vonható vissza.¹⁴⁷

Ez a gyakorlatban nagy számú törvénysértő határozatot és sértetti félretájékoztatást eredményezett. Ami ennél is elkésőbb, hogy a sértettek beszámolóí alapján a feljelentésről történő lebeszélés is számos esetben megtörtént, a rendőrség gyakran „felesleges körök” kategóriájába sorolja ezen eseteket.¹⁴⁸ A vizsgált ügyekből ismét a hatóságok részéről tanúsított gyakran helytelen hozzáállás és félresiklott gyakorlat tükröződik vissza. Fontos kihangsúlyozni, hogy a pszichikai és fizikai erőszak között markáns különbség mutatkozik, a

¹⁴⁶ GARAI (2021): i. m. 243.

¹⁴⁷ Be. 378. § (1)-(2) bekezdés és Btk. 31. § (5)-(6) bekezdés.

¹⁴⁸ GARAI (2024): i. m. 24.

hatóságnak pedig egy igen alacsony tűréshatárig nem kötelessége hivatalból eljárni. Fizikai bántalmazás esetén nem lehet relevanciája a sértett magánindítványának, hiszen ez esetben már közvéder üldözendő bűncselekményről van szó.¹⁴⁹

5.2. Bíróági szakban befejezett ügyek

A bírósági szakban jogerősen befejezett ügyekben¹⁵⁰ számos esetben került sor ügyészi átmínősítésre, illetve a sértett megszüntető határozat elleni panasza nyomán a határozat hatályon kívül helyezésére, így a büntetőeljárás törvényes keretek közötti folytatására. A bíróságok határozatai sok esetben rámutattak arra, hogy vannak az „új” bűncselekményi tényállást értő és azt törvényesen alkalmazó szervezeti egységek. Az összkép azonban nem volt ennyire pozitív.¹⁵¹

A jogerősen befejezett ügyekben csupán a vádlottak 19 százalékánál jelent meg a hozzátartozó/élettárs/házastárs/egyéb családtag sérelmére elkövetett kapcsolati erőszakkal halmazatban kiskorú veszélyeztetése, miközben az esetek 70 százalékában közösen neveltek kiskorú gyermekeket (kapcsolati erőszak a hozzátartozó sérelmére és kiskorú veszélyeztetése a gyermek sérelmére). Szintén gyakran előfordult, hogy a vádlott nemcsak házas/élettársát vagy egyéb hozzátartozóját bántalmazta, hanem a vele közös háztatásban élő gyermeket is, azonban ennek tényét és a törvényes minősítést csak a hatóságok 3 százaléka ismerte fel (kapcsolati erőszak a hozzátartozó sérelmére és kapcsolati erőszak + kiskorú veszélyeztetése a gyermek sérelmére). A rendszeres gyermekbántalmazás a kapcsolati erőszak tényállásába ütközik, ez azonban jelenleg nagyon kevés ügyészség gyakorlatában jelenik meg.¹⁵²

A hozzátartozó sérelmére elkövetett Btk. 164. § szerinti súlyos testi sértés vizsgálata során is megdöbbentő adatok kerültek elő. A történeti tényállások alapján csupán 34 százalékban volt helyes a minősítés, az iratok 58 százalékában a vádlott cselekményét kapcsolati erőszaknak kellett volna minősíteni. Ez a vizsgált időszakban 55 ügyet jelentett.¹⁵³ A vizsgált ügyek tükrében a büntetéskiszabási gyakorlat meglehetősen enyhe, megelőzést, visszatartó erőt, elrettentést aligha jelent. A vádlottak többségét felfüggesztett szabadságvesztésre ítélte a bíróság, a sértettek csak az esetek 24 százalékában nyugodhattak meg a tekintetben, hogy bántalmazójuk tényleges szabadságvesztését tölti. Összességében megállapítható, hogy az

¹⁴⁹ GARAI (2024): i. m. 24.

¹⁵⁰ Garai Renáta által végzett aktavizsgálat országos teljese mintán, 2015-2017 közötti időszakot, vagyis 3 teljes évet ölelt fel.

¹⁵¹ GARAI (2024): i. m. 21-24.

¹⁵² UO.

¹⁵³ UO.

elkövetők általi gyakran éveken át tartó brutális bántalmazások tárgyi súlyát megközelítő ítéletre ritkán számíthatnak az áldozatok.

A sértettek 94 százaléka nő, 6 százaléka pedig férfi volt. A nők sérelmére leggyakrabban jelenlegi vagy korábbi házas/élettársuk követte el a bűncselekményt. Férfiak sérelmére leginkább gyermekük/nevelt gyermekük követte el a bűncselekményt. A kutatással érintett időszakban főként a 31 és 45 év közötti nők váltak áldozattá, de szintén magas volt a 26 és 30, illetve 46 és 50 év közötti sértettek száma is. Ezek alapján megállapítható, hogy a családon belüli erőszak sértetti köréből a felnőtt nők tartoznak a legveszélyeztetettebb kategóriába és legnagyobb arányban partnerük vagy korábbi partnerük által válnak áldozattá. Mindezek jól alátámasztják, hogy a családon belüli erőszak természetrajza elsősorban nők elleni férfierőszakot vagy más néven társadalmi nem-alapú nők elleni erőszakot jelent.¹⁵⁴

¹⁵⁴ GARAI (2024): i. m. 21-24.

6. SZAKÉRTŐI INTERJÚ

TDK dolgozatom készítése során fontosnak tartottam felvenni a kapcsolatot a családon belüli erőszak egyik szakértőjével, aki a Magyarország Ügyészsége Országos Kriminológiai Intézetének tudományos munkatársaként a legfrissebb tendenciákat és a kutatási eredményeit is megosztotta velem. Dr. Garai Renáta PhD, LL.M¹⁵⁵ - a Legfőbb Ügyészség kezdeményezésére - vizsgálta a Btk. 212/A. §-ában szabályozott kapcsolati erőszak bűncselekményét és annak joggyakorlatát, összekötve ezt a hozzátartozók sérelmére megvalósított egyéb bűncselekmények elhatárolási nehézségeivel, a halmazati és minősítési problémákkal.¹⁵⁶ A vele készített interjú nemcsak tanulságos, de hiánypótló is abból a szempontból, hogy Magyarországon az új bűncselekményi tényállás hatályba lépése óta kizárólag ő végzett országos empirikus vizsgálatokat, amelyekből valóságghű képet kaphatunk a kapcsolati erőszak bűncselekményére nézve. A téma kiemelt szakértőjével először személyesen, majd e-mail formájában vettem fel a kapcsolatot. A vele való beszélgetések, illetve az elkészült interjú számomra is teljesen más nézőpontba helyezték a családon belüli erőszak, illetve ennek komplexitásában a gyermekbántalmazás kérdéskörét. Már a beszélgetés elején tisztázni szerettem volna, hogy a hozzátartozók sérelmére elkövetett bűncselekmények nagyon széles skálán mozognak, és a tudományágakat illetően ennél a témakörnél a kriminológia mellett a büntetőjog (bűncselekmények), a polgári jog (távoltartás, házassági bontóperek, gyermekelhelyezések), az eljárásjogok (a peres és nemperes eljárások) és a pszichológia (az elkövetők és a sértettek személyisége) is nagyon fontos szerepet játszanak.

1. Mi a legfőbb oka annak, hogy a kapcsolati erőszak önálló bűncselekményi tényállásnak megszületése óta eltelt több mint tíz évben nem történt érdemi előrelépés a családon belüli erőszak kezelésében / visszaszorításában?

A köztudatban elterjedt, hogy a rendőrség nem szól bele a családi ügyekbe, csak akkor, ha már tettelegességgig fajul – vagyis „ha vér folyik”. Inkább az a kérdés, hogy ennek mekkora a valóságalapja, és hogyan kezelik a nyomozó hatóságok ezeket az ügyeket. Feltétlenül említést érdemel az ideiglenes megelőző távoltartás, ami a rendőröknek szóló utasítás formájában jelenik meg, és a helyszínen (családokban) tartózkodó gyermekekre külön hangsúlyt fektet.

¹⁵⁵ Legfőbb Ügyészség Országos Kriminológiai Intézet Büntető Jogtudományok Osztálya, tudományos munkatárs.

¹⁵⁶ A bírósági szakban jogerőre emelkedett, illetve a feljelentést elutasító és nyomozást megszüntető határozatokat egyaránt vizsgálta.

A hozzátartozók közötti erőszakkal összefüggő rendőri tevékenység, valamint a Hktv.-ben meghatározott rendőrségi feladatok egységes végrehajtása érdekében került kiadásra a 2/2018. (I.25.) ORFK utasítás. Az elkövethető lehet nő vagy férfi, illetve felnőtt vagy fiatalos személy egyaránt. Ritkán van egy pofon, sokkal inkább az „első pofon” jellemző - fűzte hozzá Garai Renáta, ezért már az első erőszakos megnyilvánulás során rendkívül fontos, hogy a bántalmazott kérjen segítséget az érintett hatóságoktól, vagy a jelzőrendszer valamely tagjától.

A rendőrség az ideiglenes megelőző távoltartást hivatalból történő eljárás során, a bántalmazott vagy hozzátartozója bejelentésének kapcsán, gyermekvédelmi eljárás keretén belül, vagy a gyermek veszélyeztetettségére utaló tények alapján rendelheti el.¹⁵⁷ A vonatkozó ORFK utasítás alapjaiban határozza meg, hogy a kapcsolati erőszak áldozatai (első körben) milyen segítségre számíthatnak a rendőrségtől, mely részleteiben szabályozza a helyszínen észlelt, illetve a beérkezett segélyhívásból vagy bejelentésből kitűnő erőszak esetén teendő rendőri intézkedéseket (ideiglenes megelőző távoltartás, értesítési kötelezettség, eljárás megindítása, bántalmazott segítése stb.). Sajnos azonban az utasításban foglaltak megvalósításától és a jogszabályok hatékony alkalmazásától messze állunk. Érdemi előrelépés akkor lesz, amikor majd az érdekek és ellenérdekek elporladnak, amikor a hatóságok minden tagja bele tud nézni a bántalmazottak szemébe, és amikor a sértettekkel karöltve, az ő életüket és testi épségüket előtérbe helyezve zajlanak majd az eljárások.

Hogy miért nem történtek előrelépések a családon belüli erőszak megelőzése és kezelése kapcsán? Mert a prevencióhoz tárgyi eszközök, humán erőforrás, anyagi bázis és szoros együttműködés szükséges, és ezek mindegyikében hiátus tapasztalható. A civil szervezetek és a hatóságok kapacitáshiánnyal küszködnek, szoros határidők és felelősségi rendszer mellett statisztika-alapú szemléletben dolgoznak, a család- és gyermekvédelmi jelzőrendszerben nemcsak a kiöregedés és a kiegészítés, hanem az óriási fluktuáció is gátló tényezőként hat, a rendőrségek régi beidegződések mentén az „így szoktuk” és az „azt mondták” jeligétől nem tudnak elrugaszkodni, az igazságszolgáltatás pedig bürokratikus útvesztőkben próbálja magától távol tartani a bonyodalmas ügyeket és (ügy)feleket. Hosszan sorolhatnánk a problémákat, és a mindenki számára érezhető változások szelének elmaradását; én a magam részéről a lassú, de biztos fejlődésnek is nagyon örülnék.

¹⁵⁷ Hktv. 6. § (2) bekezdés.

2. A 2/2018. (I.25.) ORFK utasítás megjelenése – és ezzel együtt a kötelező képzések bevezetése – óta érezhető-e változás a rendőrség hozzáállásában?

Valamiféle változás, vagyis kisebb-nagyobb előrelépés mindig tapasztalható, aztán jön a megtorpanás, az egymásra mutogatás, a kimagyarázás és magyarázkodás. Ritkán hallani őszinte felelősségvállalásokat és annak elismerését, hogy „nem olvastam ezt az utasítást”, vagy hogy „nem tudom pontosan mit kellene tennem”; ehelyett a mindentudás, a fölényeskedés és a magabiztos tudás mementója kerül előtérbe. Ez nem is lenne baj akkor, ha emögött becsületes munka eredményeként lefolytatott törvényes eljárások lennének. Tisztelet a kivételnek, de a rendőrség hozzáállásában csekély változás érezhető, ami pedig van is, az véleményem szerint nem a saját belső meggyőződésükből fakad, hanem a felettesük vagy az ügyészség utasítására, illetve a jogszabály előírásai nyomán.

3. Szükség lenne-e újabb szabályozásra, vagy a jelenleg hatályos jogszabályok megfelelő és egységes alkalmazása önmagában is képes lenne hatékonyabbá tenni a családon belüli erőszak elleni küzdelmet?

A jelenlegi jogszabályi környezet (Btk., Be., Gyvt., Hktv., Ptk. stb.) maximálisan alkalmas a családon belüli erőszak visszaszorítására és szankcionálására, újabb szabályok megfogalmazása e tárgykörben teljességgel felesleges. Ha a jogalkalmazók nem tennének mást, mint a vonatkozó jogszabályok maradéktalan betartását, és az egyes szervezetek vezetői ezt következetesen számon is kérnék, a probléma korántsem lenne ekkora.

4. Ha változtathatna a kapcsolati erőszak tényállásának szövegezésében, mi lenne az?

Minden új bűncselekmény szövegezése „feladja a leckét” a jogalkotó számára, így volt ez a kapcsolati erőszak esetében is. Számos tényezőt figyelembe vettek a kodifikáció során, de a sértetti kör bővítését (pl. együttélés nélküli párkapcsolat, gyám, gyámolt, gondnok, gondnokolt élettársa/házastársa), a rendszeresség követelményének megszüntetését, vagy éppen az (1) bekezdés szubszidiaritásának eltörlését mindenképpen feltűzném a változtatások zászlajára.

5. Megítélése szerint szükség lenne Magyarországon – spanyol mintára – kizárólag családon belüli erőszakkal foglalkozó bíróságok felállítására?

A jelenlegi bírósági szervezetrendszer megfelelőnek tartom, sokkal inkább a hozzátartozók sérelmére specializálódott csoportok, bírósági tanácsok felállítása lenne szükséges. De ne menjünk el ideig, előtte a rendőrségen és az ügyészségen is szükség lenne arra, hogy az ilyen ügyeket kizárólag ezzel a speciális tudással rendelkező személyekre szignálják, mert amíg ez országos szinten nem történik meg, addig bízni ugyan lehet a változásban, de nem érdemes.

6. A családon belüli erőszak látenciája kifejezetten magas, ez milyen okokra vezethető vissza? Hogyan lehetne ezt a látenciát csökkenteni? Milyen mértékben kérnek segítséget az érintettek, hogyan indulnak ezek a büntetőeljárások?

A látencia hatalmas, hiszen a sértettek többnyire csak akkor kérnek segítséget, amikor már nagy a baj. Így volt ez a vizsgált ügyekben is, ahol 55 %-ban a sértett döntött úgy, hogy feljelentést tesz, mert nem bírta tovább a szenvedést. A többi ügyben viszont ez nem történt meg (félelem, illetve fenyegetettség okán), ezért valaki másnak, másoknak kellett a büntetőeljárás megindítását - bejelentéssel, jelzéssel, átirattal, névtelen levéllel stb. - kezdeményezni. Nagymértékben felvállalták ezt a sértettek hozzátartozói is, olyan egyéb családtagok, akik nem tudták tovább elnézni, hogy gyermeküket, unokájukat, menyüket, testvérüket vagy éppen nagynénjüket bántalmazzák. Nem közönyösek a szomszédok sem, viszont a gyermekvédő intézmények hosszú ideig várnak a jelzések megtételével, holott adott esetben régóta tudnak a fennálló bántalmazásokról. A kórházak, illetve a sértetteket ellátó kórházi orvosok és a pedagógusok (bölcsődei gondozók, óvodapedagógusok, tanítók és tanárok, osztályfőnökök, iskolaigazgatók) jelzési hajlandósága az elmúlt évekhez viszonyítva nem sokat változott, ugyanez igaz sajnos a védőnőkre is. Azt mindenképpen látni kell, hogy a napvilágra került eseteknél nem alkalmi bántalmazások történnek, hanem a brutalitás nagyon magas foka jelenik meg, illetve ezek hosszú időn keresztül, beavatkozás nélkül zajló események.¹⁵⁸

Megjósolhatatlan a látencia mértéke, az elemzések során pedig csak az ekként rögzített eseteket vehetjük figyelembe. A látencia csökkenését véleményem szerint a folyamatos és hiteles tájékoztatással érhetnénk el, továbbá a jogtudatosság növelésével, amelyben a médiának is hatalmas szerepe lenne.

Amennyiben a hatályba lépés félévét 'próbaüzem'-nek tekintjük,¹⁵⁹ a kapcsolati erőszak regisztrált bűncselekményszáma Magyarországon egyetlen év alatt még az 1000-et sem közelíti meg. Az aktavizsgálatok tükrében annyi tudható, hogy a korábbi időszak 400-as számai nem feltétlenül az elkövetések hiányára, hanem sokkal inkább a hibás minősítésekre vezethetők vissza (megj.: ld. 2. ábra). Az elmúlt évek bűnügyi iratainak áttekintéséből kinyert következtetések alapján egyértelmű, hogy a tárgykörben mielőbb utóvizsgálat lefolytatása szükséges, hiszen hangsúlyozandó: e körben nem feltétlenül az eljárási döntésnek vagy a

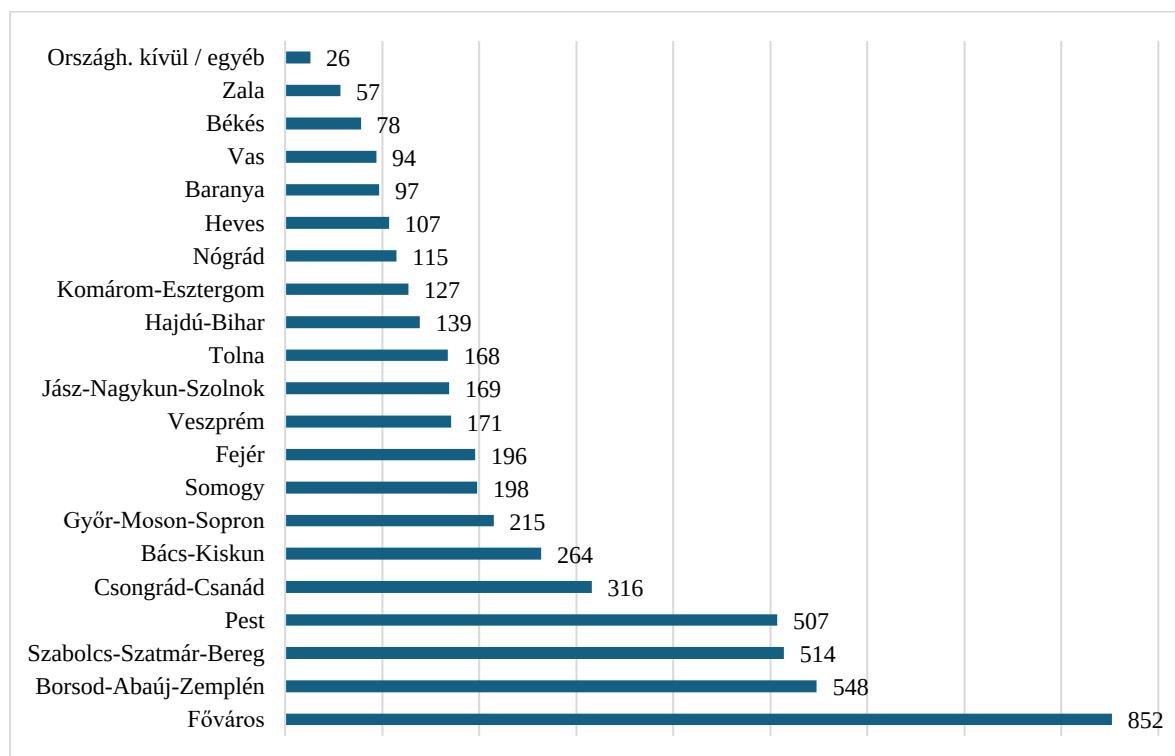
¹⁵⁸ GARAI Renáta (2021): *A kapcsolati erőszak „szövődményei” – egy nóvum hatása és joggyakorlata*. Doktori (PhD) értekezés. Budapest, KRE ÁJK

¹⁵⁹ 2013. II. félév: 20 db.

tényleges vádemelésnek, illetve bíróság általi elítélésnek van jelentősége, hanem a bűncselekmény felismerésének, „beminősítésének”.

Kapcsolati erőszak regisztrált bűncselekményszáma vármegyénként,

2013–2023. évek összesített adatai (szemléltető ábra)

Az országos és a vármegyékre bontott adatok emelkedő tendenciája alapján a bántalmazások számának kiterjedt növekedését detektálhatnánk, azonban ennek háttérében főként az iratvizsgálatok megdöbbentő eredményei és az instruálások hatására megváltozott gyakorlatok, a felsőbbírási döntések megjelenése, vagyis a cselekmény kapcsolati erőszakként történő minősítése áll. A számadatokra mindenképpen ilyen előzmények fényében kell tekinteni, viszont vannak olyan vármegyék is, ahol a kezdetektől kiemelt figyelmet fordítanak erre a bűncselekményre, ami ezáltal az adott térség regisztrált bűncselekményszámában is megjelenik.

7. Bántalmazás hallatán általában férfiak erőszakoskodására gondolunk, Magyarországon hogyan alakul a bántalmazottak nemi megoszlása?

A vizsgált iratokban a sértettek 94%-a nő volt, férfi sértett az iratok között 26 esetben (6%) szerepelt. A nők sérelmére legnagyobb arányban (407) házastársuk/élettársuk, volt házastársuk/volt élettársuk követte el a bűncselekményt. 20 esetben édesanya/nevelőanya volt a sértett, 3 ügyben nagymama bántalmazására került sor, 2 eljárásban az anyósát bántalmazta a

vádolt, 2 ügyben testvérbántalmazás történt, míg 1 esetben nagykorú leánygyermekét bántotta rendszeresen a vádlott.

Az időskorú bántalmazottakra jellemző, hogy szeretik gyermekeiket/unokáikat, bármilyenek is ragaszkodnak hozzájuk és sokadszorra is, tiszta szívből megbocsájtanak nekik, ez viszont bizonyos pont után már nem megy. Általánosságban elmondható a vádlottakról, hogy szüleiket nemcsak bántják, félelemben tartják és uralkodnak felettük, hanem tőlük pénzeket követelnek, nem kevésszer a rablás bűncselekményi tényállását is megvalósítva.¹⁶⁰

8. A sértettek, vagyis a bántalmazottak életkorát is vizsgálta az iratokban? Ha igen, mit mutatnak az adatok, a gyermekek bántalmazása milyen arányban fordult elő?

A vádlottak életkorához hasonlóan az ügyekben szereplő sértettek életkorát is vizsgáltam. Az összes ügghöz tartozó 443 vádlott összesen 461 sértett sérelmére követett el bűncselekményt. Míg a vádlotti életkori adatoknál legnagyobb arányban a 36-50 év közöttiek jelentek meg, addig sértetti oldalon a fiatalabb nők, vagyis a 31-45 év közötti korosztály vált legtöbbször áldozattá. A nyomozati iratok között számos alkalommal rögzítésre került a gyermekek bántalmazása is, azonban sajnálatos módon ezt a tényt (kapcsolati erőszak a gyermek sérelmére) csak minimális ügyben rótták az elkövető terhére - ez az egyik legfontosabb, egyben legszomorúbb megállapítása az országos vizsgálatnak.

9. Jelenleg átlagosan hány embert érinthet a kapcsolaton belüli erőszak Magyarországon?

Hosszú ideje kutatom a hozzátartozók sérelmére elkövetett bűncselekményeket, de ez a kérdéskör a mai napig megvisel. Nem tudom megmondani, nem merem megsaccolni sem. Rengeteget. Sokkal többet, mint amennyit becsülni mernénk vagy elgondolnánk. A félelem, a rettegés, a kiszolgáltatottság olyan mértékű, hogy a sértettek (akik közül sokan gyermekek) csak akkor kérnek valamiféle segítséget, vagy adnak „néma jeleket”, amikor már szinte életmentés folyik a menekítésük során. A számadatok tekintetében csak a regisztrált bűncselekményszámra támaszkodhatunk, ami viszont azért nem ad valós képet, mert egyrészt a nyomozó hatóságok többnyire nem ebben, hanem tradicionálisan megszokott más bűncselekményben (zaklatás, garázdaság, „sima” testi sértés) rendelik el a nyomozásokat akkor

¹⁶⁰ GARAI Renáta (2021): *A kapcsolati erőszak „szövődményei” – egy nővum hatása és joggyakorlata*. Doktori (PhD) értekezés. Budapest, KRE ÁJK

is, ha a sértett egyértelműen többszöri bántalmazásról számol be; másrészt törvénysértő módon magánindítvány megtételét kívánják meg egy hivatalból üldözendő bűncselekmény során.¹⁶¹

Fentebb látható, hogy az elmúlt években 400 körül volt évente a kapcsolati erőszak regisztrált bűncselekményszáma, ez 2018-2019. években sem változott, ami már első hallásra is torz, mert érezhetően nagyon kevés. Meglátásom szerint számos áldozat tett feljelentést, csak a minősítések voltak hibásak, így nem ezen bűncselekményi körben, hanem valahol a zaklatások, sima testi sértések és garázdaságok környékén kell megkeresnünk ezeket az ügyeket. Az ügyészség a joggyakorlat haladéktalan javítása, vagyis a törvényes minősítésekre történő fokozott odafigyelés érdekében már kezdeményezett szakmai egyeztetéseket az Országos Rendőr-főkapitánysággal, de az ügyészek részére is célirányos képzések szükségesek.

10. A család szó hallatán mindenkinek eszébe jutnak a gyermekek, akik bizonyára sokszor lesznek áldozatai fizikai bántalmazásnak. Hogyan jelent ez meg a kutatásokban?

Igazából most jutottunk el a sokak által feszegetett témához, vagyis a gyermekek bántalmazásához. Természetesen igen, sőt hangsúlyosan figyeltem. A bűncselekmény alkalmazása során sajnálatos módon sokszor figyelmen kívül marad az a tény, hogy a gyermekek éppúgy sértettjei ennek a bűncselekménynek, mint a házastárs, az élettárs vagy más hozzátartozók. Ennek ellenére összesen 11 db (!) olyan ügy volt, amelyben a hozzátartozó (tipikusan a gyermek édesanya) mellett gyermek sérelmére is megállapították a kapcsolati erőszak bűncselekményét; ez mindössze az ügyek 2 %-a. Zéró tolerancia érvényesül, a gyermekbántalmazás nem lehet megengedett nevelési mód; aki így próbálja hatalmát fitogtatni egy védtelen gyermekkel szemben, cselekményével a büntetőjog szankcióját vállalja fel.¹⁶²

A kutatás úgyszintén lényegi megállapítása alátámasztja: abban az esetben, ha a hozzátartozó(k) mellett a gyermek sérelmére is elkövetik a kapcsolati erőszak bűncselekményét, ettől függetlenül / emellett a kiskorú veszélyeztetése megállapítása nem maradhat el. Mindez természetesen fordítva is igaz: azokban az ügyekben, ahol egyértelműen megvalósult a kiskorú veszélyeztetése, ennek felismerése még nem jelenti azt, hogy a gyermek sérelmére - ezzel halmazatban - ne lenne vizsgálendő és megállapítható a kapcsolati erőszak bűncselekménye. Számtalan esetben előfordult, hogy a vádlott nemcsak házastársát, élettársát, egyéb hozzátartozóit bántalmazta (lelkileg vagy testileg), hanem a vele közös háztartásban élő

¹⁶¹ GARAI Renáta (2021): *A kapcsolati erőszak „szövődményei” – egy nóvum hatása és joggyakorlata*. Doktori (PhD) értekezés. Budapest, KRE ÁJK

¹⁶² Uo.

gyermeket is, azonban ennek tényét és a törvényes minősítést (így az egymás mellett álló több bűncselekmény egyidejű elkövetését) csak nagyon kevés jogalkalmazó ismerte fel.

Az összes ügyből csak 14 esetben - az ügyek 3 %-ában - fordult elő, hogy az eljáró ügyészségek kiskorú veszélyeztetése mellett kapcsolati erőszak bűncselekményével is megvádolták az elkövetőt a gyermek sérelmére; ezen ügyek mindegyike jogerős elítéléssel zárult. A hozzátartozó sérelmére megvalósult kapcsolati erőszak mellett arányaiban úgyszintén kevés esetben került sor ezzel halmazatban kiskorú veszélyeztetésének megállapítására, de talán itt a legjobb az arány. Ha a kiskorúak a bántalmazásoknak szemtanúi vagy elszenvedői, veszélyeztetettségük szinte nem lehet kérdéses. Csupán a vádlottak 19 %-ánál (83) számolhatunk be arról, hogy házastárs/élettárs/egyéb családtag sérelmére megállapított kapcsolati erőszak mellett a kiskorú veszélyeztetése is megjelent, holott a vizsgált ügyek közel 70 %-ában kiskorú gyermekeket neveltek közösen.

11. Ezek sokszor nagyon súlyos cselekmények, mégis milyen büntetéseket kapnak ezek a személyek?

Az eredmények jól mutatják a vádlottak „büntetését”, akik leginkább felfüggesztett szabadságvesztés büntetést kaptak, holott több esetben megállapítottak a kapcsolati erőszakkal halmazatban egyéb, úgyszintén súlyos erkölcsi és morális alapon nyugvó cselekményt is (élet elleni és szexuális bűncselekmények). Az, hogy ez mennyire elrettentő mindenki maga döntheti el - álláspontom szerint súlytalan, gyenge, visszatartó erőt semmiképp sem jelentő, bagatell. A családokban uralkodó szörnyű, a brutalitás legmagasabb fokát is elérő állapotokra figyelemmel nem az elkövetőt, hanem a sértettet szokás kiléptetni vagy kiemelni a családból, ráadásul a gyámhatóság „védelembe vétel” jogcímén sokszor évekig konzerválja és legalizálja ezeket a helyzeteket, tényleges intézkedésre pedig nem kerül sor. A távoltartások hatástalanok, végrehajtandó szabadságvesztést csak a legsúlyosabb esetekben szabnak ki, a sértett végső soron anyaotthonba menekül vagy ismerősöknél bujkál, az elkövetők pedig jobban ismerik a bírói gyakorlatot és a bizonyítási nehézségeket, mint itt bármelyikünk.

12. Az áldozatvédelmi és segítő rendszer képes-e hosszútávon segítséget nyújtani, van-e elegendő hely a menedékházakban? Mekkora az állam szerepvállalása az áldozatsegítésben, szükséges lenne ezt fokozni az eddigi tapasztalatok alapján?

Véleményem szerint az állam által működtetett segítő rendszerek, hatóságok és szolgáltatások kizárólag a sértettel közösen érhetnek el eredményeket. Konkrétan arra gondolok: ha a

bántalmazott meghozza a végleges döntést, elhagyja a bántalmazót és a részletes vallomás megtétele mellett mindenben együttműködik a hatóságokkal.

Az áldozatsegítést az állam több fórumon látja el, ide értendők a családsegítő és gyermekjóléti központok, a védett házak, az anyaotthonok és az áldozatsegítő központok is. A férőhelyek száma kétségtelenül nagyon korlátozott, tehát fokozni szükséges az erőfeszítéseket mindaddig, amíg egyetlen áldozat is bajban van. Jelenleg Budapesten, Kecskeméten, Miskolcon, Pécsen, Szegeden, Szolnokon, Szombathelyen, Veszprémben, Salgótarjánban, Debrecenben, Nyíregyházán, Egerben, Érden, Siófokon és Békéscsabán működnek klasszikus értelemben vett áldozatsegítő központok,¹⁶³ emellett az ÁSK hivatalos honlapján számos témakörben található hasznos információk (emberkereskedelem, rablás, betörés, zaklatás, lelki bántalmazás, erőszakos partner elleni védelem stb.). Ha valaki közvetlenül vagy közvetetten (például tanúként vagy családtagon keresztül) kapcsolatba kerül valamilyen bűncselekménnyel, értelemszerűen fel kell dolgoznia ennek hatásait. Normális emberi reakció, ha ilyenkor fizikai vagy lelki problémák jelentkeznek, emellett anyagi nehézségek is felléphetnek. Ezeken a területen ad támogatást a hazai áldozatsegítő rendszer, valamint számos olyan preventív feladatot is ellát, amely az áldozattá válás megelőzését szolgálja. Segítséget kaphat, aki Magyarország területén bűncselekmény, illetve tulajdon elleni szabálysértés sértettjévé vált, vagy aki a bűncselekmény közvetlen következményeként sérelmet (testi vagy lelki sérülést, érzelmi megrázkódtatást, illetve vagyoni kárt) szenvedett el. Igénybe veheti az áldozatsegítő szolgáltatásokat az EU bármely tagállamának Magyarországon életvitelszerűen élő állampolgára vagy az a Magyarországon életvitelszerűen élő magyar állampolgár is, aki jogszerű külföldi tartózkodása alatt bűncselekmény áldozatává vált. Ezen személyek esetén azonnali pénzügyi segély kizárólag akkor adható, ha az elszenvedett bűncselekmény szándékos, személy elleni erőszakos jellegű, és az áldozatnak – a megfelelő dokumentumokat csatolva – igazolnia kell azt, hogy bűncselekmény áldozatává vált.

13. A bizonyítás során mi jelenti a legnagyobb kihívást és hogyan lehetne ezeket kiküszöbölni?

A bizonyítási nehézség nézőpont kérdése. Ezekben az ügyekben jórészt rendelkezésre állnak az orvosi dokumentációk és a látleletek, vannak tanúk és egyéb bizonyítékok, amelyek persze nem objektívek. Ebben a bűncselekményi körben a közvetett bizonyítékoknak van jelentősége, mégpedig a hangfelvételeknek, a sérülésekről készült fényképfelvételeknek, a Facebook

¹⁶³ Áldozatsegítő Központ. <https://vansegitsegitseg.im.gov.hu/elerhetosegek/>

Messenger és egyéb üzenetváltásoknak, a közvetett tanúknak (akiknek a sértett beszámolt az eseményekről), és annak, hogy a sértett első vallomását minél részletesebben rögzítsék.

Sokszor tapasztalható, hogy átfogalmazzák a bántalmazottak által elmondottakat, és a rendőrség saját szófordulatait használva készíti el a jegyzőkönyveket, holott minden szónak, közbevetésnek nagy jelentősége van a jövőre nézve (iratokból dolgozunk, a sértett hangulatát, sírását, kétségbeesését stb. nem látjuk). A kihívások helyett megoldáskereső személyiségekre, valódi segíteni akarásra, együttérzésre és határozottabb rendőri fellépésre lenne szükség.

14. Mit tart a leghatékonyabb eszköznek a bűnismétlés megelőzésére? Egyáltalán meg lehet-e előzni a családon belüli erőszakos cselekményeket? Amennyiben igen, segíthetnék-e a folyamatot kifejezetten erre a célra kidolgozott mentálhigiénés, pszichoterápiás programok?

A családon belüli erőszak (vagy bármilyen erőszakos magatartás) megelőzését kora gyermekkorban kell elkezdeni, amikor a család első szocializációs közegként tükröt tart a kisgyermek számára. Minden pillanatban történelmet írunk, mert a jövő generációja itt van közöttünk, és ezekben a családokban nevelkednek azok a gyermekek, akik később elkövetők vagy áldozatok lesznek, de hogy valamiféle eljárásjogi pozícióban találkozunk velük, abban biztos vagyok. A bűnismétlés megelőzésének eszköze a bántalmazók következetes és szigorú felelősségre vonásában, a nevelésben-oktatásban, az ismétlődő edukációs tartalmakban és a jogtudatosságban rejlik, megtámogatva mindezt a pszichológiai szükségletekkel. Hiszem, hogy a családon belüli erőszak (vagy annak megismétlődése, eszkalálódása) megelőzhető, de ehhez olyan önazonos, egészséges önbecsüléssel és tartással rendelkező emberekre van szükség, akik értik és megértik a körülöttük zajló eseményeket, és a gyermekeik, illetve saját érdekeiket előtérbe helyezik a társfüggőségükkel és a pillanatnyi kifogásaikkal szemben. A folyamatot nagymértékben segíthetik mentálhigiénés szakemberek és pszichoterápiás programok, de egy bántalmazó, agresszív, személyiségzavaros ember megváltozása (ha egyáltalán lehetséges) hosszú idő eredménye.

15. Hogyan lehetne növelni a tudatosságot a kapcsolaton belüli erőszakról társadalmi szinten, eloszlatni tévhiteket, áldozathibáztató gondolkodásmódot?

Úgy gondolom, hogy a korszerű információtechnológiai eszközöket sokkal jobban ki kellene használni, vagyis a médiában, az interneten és a közösségi oldalakon „beszélni” kellene ezekről az ügyekről, magáról a bűncselekményről és annak büntetési tételeiről. Meg kellene értetni az emberekkel, hogy már a szóbeli bántalmazás és a gazdasági ellehetetlenítés is bűncselekményt

valósít meg, továbbá a híradásokban nemcsak a legbrutálisabb esetekre kellene fókuszálni, hanem az ún. kisebb ügyeket is a nyilvánosság elé tárni. Ennél a kérdésnél én mindig visszakanyarodok magához a bántalmazotthoz, mert végsősoron rajta múlik, hogy mit visel el rövid- vagy hosszútávon, milyen viselkedést enged meg önmagával szemben. Nem túl népszerű ezt kijelenteni, de az áldozathibáztató gondolkodásmódról nagymértékben tehetnek maguk a sértettek is, akik többszöri bántalmazást követően is benne maradnak a kapcsolatban, újabb és újabb gyermekeket szülnek, százszor és ezerszer megbocsátanak, holott pontosan tudják, hogy az egyén megváltozására aligha van remény. Ezen a ponton természetesen bekapcsolódik az önbecsülés kérdése is, de lássuk be: egy bántalmazó csak akkor és addig tud bántani, amíg azt hagyják neki. Egy kapcsolati erőszakban nincsen egyetlen pofon. Első pofon van, ami egy útelágazás: ott kell eldönteni, hogy megyünk vagy maradunk, viszont ezt annak ódiumával kell megválaszolni, hogy maradás esetén felkapcsoljuk a zöld lámpát és azt üzenjük: velem ezt (máskor is) megteheted.

16. Vannak azért pozitívumok, amikben előrelépést, biztató eredményeket értünk el, és követendő példának tekintendők a jövőben is?

Megannyi áldozattal beszéltem az évtizedek során, és mostanra már a beszélgetés elején látom a végkifejletet, gyorsan meg tudom ítélni mennyire komolyak a szándékai. Van, aki évek óta csak panaszkodik, de nem tesz semmit. Sokan vannak, akik anyagi nehézségekre, gyermekekre és egyebekre hivatkoznak, holott százezrével válnak el vagy mennek külön emberek csak azért, mert úgy döntöttek: bármi áron változtatnak az életükön. Akik megtették azt, hogy elhagyták a bántalmazó partnerüket, nemcsak önmagukat nyerhetik vissza idővel, hanem a gyermekeiknek is esélyt adnak egy normális, erőszakmentes és erkölcsileg tiszta életre. A munkám során akkor vagyok a legboldogabb, amikor csillogó szempárokat látok, és örömmel, boldogan mesélik az elmúlt időszak történéseit (annak megpróbáltatásaival együtt). Kivétel nélkül mindig az a vége, hogy „miért nem tettem meg előbb?” „miért nem hagytam ott sokkal korábban?” „miért hagytam magam és a gyermekeimet?”

Mindenképpen pozitívum a rendőrök képzésének igénye, előrelépés az ORFK részéről a nemrégiben induló országos online oktatás lefolytatása iránti projekt. Biztató eredményeket értünk el abban is, hogy mostanra sokkal több ügy jut el a vádemelésig és a bíróságig, valamint követendő példa egyes vármegyékben a rendőrség és az ügyészség nagyon szoros együttműködése, amely által a sértettek bizalmának elnyerése is megvalósulhat.

7. HIPOTÉZISEK VIZSGÁLATA

Úgy gondolom, hogy dolgozatom elején felállított hipotéziseim a kutatómunka során többnyire beigazolódtak. A családon belüli erőszak elleni fellépés Magyarországon az elmúlt húsz évben sokat fejlődött, rengeteg előrelépés történt, azonban sok szempontból a hatékonyság terén még mindig súlyos hiányosságok mutatkoznak. A családon belül történő erőszakos cselekmények elleni állami beavatkozás 2013-tól vált hangsúlyosabbá, amikor a kapcsolati erőszak tényállásának Btk.-ba iktatásával hazánk is elismerte a probléma speciális jellegét és ennek megfelelően speciális szabályozást alkotott. A következő években többféle törvény, bírósági, illetve ügyészségi iránymutatás, rendőrségi utasítás született a családon belüli erőszak megakadályozása érdekében.

Ezek közül a hozzátartozók közötti erőszak kezelésével összefüggő rendőrségi feladatok végrehajtásáról szóló 2/2018. (I. 25.) ORFK utasítást emelném ki, amely konkrét iránymutatásokat tartalmaz a rendőrség számára, figyelembe véve azt a fontos tény, mely szerint a helyszínre kiérkező vagy feljelentést felvevő rendőr az, aki elsőként találkozik a családon belüli erőszak sértettjeivel, így kiemelt felelőssége van az áldozatok védelme és az ügy további kimenetele szempontjából. A gyakorlatban számos értelmezési probléma merült fel a kapcsolati erőszak tényállása körül, ezeket észlelve viszont a jogtudomány és a felsőbbbíróságok több ízben adtak használható és előremutató iránymutatást.

Mindezek tükrében a hatályos jogszabályi környezetet áttekintve arra a következtetésre juthatunk, hogy a jelenlegi szabályozás kellően problémaorientált és elismeri a sértetti kör speciális jellegét, ezzel érdemi lehetőséget biztosítva a családon belüli erőszak elleni hatékony fellépésre. Ennek ellenére azt tapasztaljuk, hogy újabb és újabb brutális bántalmazásokról szóló információk látnak napvilágot, a bűnügyi- és kriminálstatisztikák alapján pedig megállapítható, hogy e bűncselekmények száma folyamatosan nő. Az okok korántsem a szabályozás hiányosságaira vezethetők vissza, sokkal inkább a társadalom mélyén, a társadalmi egyenlőtlenségekben, a tanult viselkedésmintáink és berögzült nézeteink mentén keresendőek, amelyek az iratok tanúságai alapján a hatóságok hozzáállásában is gyakran visszatükröződnek. Az általános társadalmi szemléleten túl, a szakképzettség hiánya is problémaként merült fel a jogalkalmazásban, hiszen a családon belüli erőszak egy speciális jelenség, azonban a speciális szakképzések még mindig hiátust mutatnak a rendszerben. Sem a rendőrök, sem az ügyészek, sem a bírók számára nem léteznek családon belüli erőszakkal foglalkozó komplex ismereteket nyújtó, rendszerszintű képzések, vagyis vannak, de azok számossága és hatékonysága rendkívül csekély.

Az utolsóként felállított hipotézisemmel részben egyetértve az elkövetők bűnismétlésének megelőzése érdekében szükséges lenne kifejezetten nekik szóló tanácsadásra, programokra. A pszichoterápiák azonban alapvetően nem képesek a bántalmazás problémájának tömeges kezelésére, az egyéni terápiának egészen más területek kezelésében van jelentősége.¹⁶⁴ A probléma gyökereire tekintettel sokkal inkább speciális, bántalmazóknak szóló programok lehetnek hatékonyak, azonban a legtöbb esetben ezek is csupán tüneti kezelést jelenthetnek, hiszen a bántalmazó az esetek többségében nem képes – pontosabban nem akar – megváltozni. Ennek ellenére úgy gondolom, hogy amíg esély mutatkozik arra, hogy tíz elkövető közül csak egyetlen bántalmazónál jelentős változás lenne elérhető, ezzel pedig partnere és gyermekei élete erőszakmentessé válhat, addig az államnak kötelessége ezt a lehetőséget biztosítani az áldozatok számára.

¹⁶⁴ Lundy Bancroft (2015): *Mi jár a bántalmazó fejében? Az erőszakos és uralkodni vágyó férfi*. Budapest, Háttér Kiadó – NANE Egyesület. 427.

8. JAVASLATOK, KONKLÚZIÓK

A családon belüli erőszak hazai helyzetének vizsgálata során több olyan tényezővel találkoztam, amellyel kapcsolatban hiányosságok merültek fel. Ezen hiányosságok mérséklése, és ezzel egy hatékonyabb igazságszolgáltatási rendszer kiépítése érdekében javaslatokat fogalmaztam meg. A tényállás egyes elemeinek módosításán túl úgy gondolom, hogy számos további intézkedés megtételére lenne szükség ahhoz, hogy a családon belüli erőszak nagyobb arányban megelőzhető legyen és az áldozatok megfelelő büntetőjogi védelemben részesülhessenek.

8.1. De lege ferenda javaslatok

Álláspontom szerint a tényállás megalkotásának szükségessége a dolgozat ezen pontján már nem merülhet fel kérdésként. Néhány változtatás azonban kétségtelenül hatékonyabb és egységesebb jogalkalmazást eredményezhetne.

8.1.1. A passzív alanyi kör kiterjesztése az elkövetővel partner kapcsolatban vagy korábban partner kapcsolatban élő személyekre

Javaslom, hogy a sértett és az elkövető között fennálló kizárólag „látogató kapcsolatnak” nevezett viszony esetén is megállapítható legyen a bűncselekmény. Kapitány Balázs „látogató kapcsolatokkal” foglalkozó tanulmányában rámutat a kapcsolat jellemzőire, mi szerint azok olyan tartós, kizárólagos partnerkapcsolatok, ahol a felek külön háztartásban élnek. 2008-9 fordulóján Magyarországon a 20-82 éves lakosság 6%-a élt saját besorolása alapján látogató kapcsolatban, mely számszerűsítve több mint félmillió embert jelent.¹⁶⁵

Ezek alapján a kizárólag partner kapcsolatban élők esetében is indokoltnak tartom a fokozott büntetőjogi védelmet, hiszen a családon belüli erőszak – ahogy arra a jelenlegi törvényi tényállás is utal a gyermek szülője esetében – megvalósulhat függetlenül attól, hogy az elkövető és az áldozat sosem élt közös háztartásban. Úgy gondolom, hogy a Btk. 212/A. § (1) bekezdésében foglalt sértetti kört célszerű lenne „*egyéb partnere vagy volt partnere*” fordulattal kiegészíteni.

8.1.2. Az elkövetéskori vagy korábbi együttélés követelményének elhagyása a gyermek, illetve a partner/volt partner esetén

A jelenlegi szabályozás nem követeli meg az együttélést a „gyermeke szülője” esetében, azonban aki sosem lakott együtt gyermeke szülőjével, az feltehetően gyermekével sem élt

¹⁶⁵ Kapitány Balázs: „Látogató párkapcsolatok” Magyarországon. *Szociológiai Szemle* 2012. 2. szám 7.

együtt. Ezt a hatályos törvény nem veszi figyelembe, így azon elkövetők esetében, akik gyermekük sérelmére követik el a bűncselekményt, de vele sosem éltek közös háztartásban nem állapítható meg a kapcsolati erőszak bűncselekménye. A partner/volt partner esetében pedig az előző pontban kifejtettek tekintetével szintén indokoltnak tartom a módosítást, ezáltal a Btk. 212/A. § (1) bekezdésében foglalt „gyermekének szülője” esetkörén túl a gyermek, illetve a partner/volt partner esetében is szükségesnek tartom az együttélési követelmény elhagyását.

8.1.3. A 212/A. § (1) bekezdésének b) pontjában megfogalmazott gazdasági ellehetetlenítő cselekményben a „súlyos nélkülözésnek teszi ki” megfogalmazású sértő típusú eredmény helyett veszélyeztető típusú eredmény megfogalmazása

A tényállásban megfogalmazott sértő típusú eredmény alapján véve szubjektív természetű, így megállapítása önmagában is nehézséget okozhat a gyakorlat számára, hiszen ennek során a sértettek egyéni élethelyzeteit kell figyelembe venni. Ami egyszer a súlyos nélkülözés kategóriáján kívül esik, más sértett esetében lehet, hogy elérné ezt a határt. A „súlyos nélkülözés” meghatározás nem nyújt védelmet a hónapokon, éveken át saját pénzével rendelkezni nem tudó sértettek számára. Figyelembe kell venni ugyanakkor, hogy a jogalkotó nem kíván minden kapcsolat, családi kapcsolati rendszer pénzügyeibe beavatkozni, és a közös gazdálkodás körébe vagy közös vagyonba tartozó anyagi javak elvonásának bármilyen megvalósulása nem biztos, hogy büntetendő célból történik. Célszerű ezért, ha a tényállás materiális alakzatként kerül szövegezésre, azonban javaslom a Btk. 212/A. § (1) bekezdés b) pontjában foglalt „súlyos nélkülözésnek teszi ki” fordulat helyett „a súlyos nélkülözés veszélyének teszi ki” eredménykénti megfogalmazását.

8.1.4. A rendszeresség kritériumának elhagyása vagy fogalmának törvényi meghatározása

A rendszeresség kapcsán többféle álláspont létezik, de véleményem szerint, aki családtagja sérelmére akár egyetlen alkalommal követi el a kapcsolati erőszak tényállásában foglalt valamely bűncselekményt, szigorúbb büntetést érdemel. A rendszeresség követelményének elhagyása mellett a lehangsúlyosabb érvnek, a kritériumba egyaránt beletartozó 2-3, de akár 10-20 alkalommal történő elkövetést tartom. A családon belüli erőszak természetére figyelemmel kijelenthető, hogy jellemzően ezek a magatartások éveken keresztül ismétlődnek. A ne bis in idem elve alapján – a rendszeres elkövetés jogalkotó általi megkövetelésére tekintettel – a bíróság nem értékelheti súlyosító körülményként az akár éveken át húzódó

folyamatos bántalmazásokat.¹⁶⁶ Erre tekintettel a Btk. 212/A. § (1) és (2) bekezdésében foglalt „rendszeresen” feltétel, mint kritérium elhagyását javaslom.

Abban az esetben, ha ez mégsem tükrözné a jogalkotó akaratát, javaslom, hogy a Btk. 459. § (1) bekezdésében a rendszeres elkövetés meghatározásra kerüljön az alábbiak szerint: *„rendszeresen követi el a bűncselekményt, aki rövid időközönként, legalább két alkalommal valósítja meg a tényállásszerű cselekményt”*.

8.1.5. Súlyosabb büntetési tételkeret

Elsősorban a családon belüli erőszak természetére, annak jellemzően hónapokon, éveken át húzódó jellegére tekintettel szükségesnek tartom a Btk. 212/A. § (2) bekezdésében foglalt büntetési tételkeret megemelését: az a) pont esetében öt évig, a b) pont esetében kettőtől nyolc évig terjedő szabadságvesztésre. A Btk. 164. § szerinti testi sértés esetében a könnyű, illetve súlyos testi sértés két, illetve három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. Ez esetben a Btk. csupán egyetlen elkövetést szankcionál. A hozzátartozó sérelmére, rendszeresen elkövetett – tehát kapcsolati erőszaknak minősülő – könnyű, és súlyos testi sértés esetében az elkövető három, illetve öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. Ebben a tárgykörben a Btk. sokszor megszámlálhatatlan, gyakran éveken át ciklikusan ismétlődő bántalmazásokat szankcionál (ami lényegében egy folytatódó elkövetést takar). Azt gondolom, hogy a cselekmények és a szankciók mértékének feltűnő aránytalansága vitathatatlan, ezért javaslom a büntetési tételkeretek határozott megemelését, lehetőséget teremtve ezzel is az elkövetők cselekményével arányos büntetések kiszabására.

8.1.6. Magánindítvány előterjesztése

Az (1) bekezdésben foglalt bűncselekmények (szóbeli bántalmazás, dolog elleni erőszakos magatartások, gazdasági ellehetetlenítés) kapcsán a jogalkotó úgy értékelte, hogy azok nem érik el azt a szintet, amely felett a hatóságnak hivatalból kell az eljárást megindítania. Ezzel viszont a sértettek és az elkövetők felé egyaránt azt közvetíti, hogy ezek a magatartások és viselkedésformák éppenhogy megütik a társadalom ingerküszöbét, éppen csak büntetni rendeli azokat. A magánindítvány követelményének kiiktatása a sértettek magasabb fokú büntetőjogi védelmén és a nagyobb visszatartóerőn túl, a gyakorlatban számtalan probléma „méregfogát” távolítaná el. Ezért javaslom – a Btk. 212/A. § (2) bekezdéséhez hasonlóan – az (1) bekezdésben foglalt cselekményeket közvérdíjazandó bűncselekményként szabályozni.

¹⁶⁶ Kapitány Balázs: „Látogató párkapcsolatok” Magyarországon. *Szociológiai Szemle* 2012. 2. szám 7.

8.2. Egyéb javaslatok, konklúziók

8.2.1. Érzékenyítés – a társadalmi szemléletváltás első lépése

A kapcsolati erőszak társadalmi produktum, egy olyan gondolkodásmód eredménye, amely elnézi és mentséget talál a családtagok feletti zsarnokoskodásra és elnyomásra. Véleményem szerint hosszú távon a családon belüli erőszak megelőzésének leghatékonyabb eszköze egy mély meggyőződésen alapuló társadalmi szemléletváltás, egy új értékrend kialakítása lehet. Ennek elősegítése érdekében, a folyamat első lépéseként a társadalmi érzékenyítés fontosságára szeretném felhívni a figyelmet. Elsőre talán napjainkban is sokan legyintenek a családon belüli erőszakra, relativizálják azt mondván: „ez magánügy” vagy „biztosan volt oka”. A családon belüli és párkapcsolati erőszak azonban nem lehet magánügy. Nem létezik elfogadható indok arra, hogy valaki bántalmazzon egy másik embert, különösen egy olyan személyt, aki számára biztonságot és szeretetet kéne nyújtania. A családon belüli erőszak áldozatainak különösen kegyetlen bántalmazásokat kell elszenvedniük, együtt kell élniük a bántalmazójukkal, ez a tény pedig önmagában is olyan fokozott kiszolgáltatottságot jelent, amelyet már a büntetőjog is régen elismert. A tapasztalatok azonban azt mutatják, hogy a társadalom jelentős része még mindig nem ismerte fel a probléma valódi jelentőségét.

Úgy gondolom, hogy az áldozatok által napvilágra került konkrét történetek széles körben történő megismertetése hatékony eszköze lehet a társadalmi érzékenyítésnek. Kifejezetten családon belüli erőszakkal foglalkozó kampányok kezdeményezését javaslom, amelyben maguk az áldozatok vesznek részt. Kevesen képesek a széles nyilvánosság előtt névvel és arccal felvállalni a velük történt szörnyűségeket, ami persze nem is elvárható egy áldozattól. Ennek ellenére azt láthatjuk, hogy hatalmas erővel bír mikor valaki ezt mégis megteszi. Néhány évvel ezelőtt Szilágyi Liliána, korábbi Európa-bajnoki ezüstérmes úszónő, egy interjúban tett vallomást azokról a borzalmakról, melyeket az apja által kellett elszenvednie testvérével és édesanyjával együtt.¹⁶⁷ Az akkor 25 éves nő elmondta, hogy több mint tíz éve gyűjtötte a bátorságát ahhoz, hogy történetével a nyilvánosság elé álljon. Hosszú és rögös út vezetett el odáig, hogy egy ország előtt képes legyen felvállalni a vele történeteket, és ezzel kiálljon a bántalmazott nőkért és gyerekekért. Kiállása nagy hatással volt a közvéleményre, később arról számolt be, hogy ezernél is több üzenetet kapott hozzá hasonlókon keresztülment áldozatoktól, sokan az ő hatására mertek a hatósághoz fordulni segítségért.

¹⁶⁷ D. TÓTH Kriszta: Szilágyi Liliána: Évekbe telt, mire ki tudtam mondani, hogy az apám bántalmazott. <https://wmn.hu/elviszlek-magammal/56631-szilagy-liliana-evekbe-telt-mire-ki-tudtam-mondani-hogy-apam-bantalmazott--elviszlek-magammal> (2024.09.01.)

Sok áldozat számára csupán a felismerés, hogy traumáival, megéléseivel nincs egyedül – főként, azokat nem csak elképzei, hiszen másokkal is megtörténnek – akár életmentő is lehet. Egy ilyen kampány az ossztársadalmi hatásán túl fontos szerepet tölthetne be a rendőrök, ügyészek, bírók, valamint a gyermekvédelmi jelzőrendszerben dolgozók szemléletének formálásában is, amelyre a gyakorlati tapasztalatok alapján szintén nagy szükség lenne. Úgy gondolom, ebben a folyamatban a szociális médiának is kiemelt szerepe lehet, hiszen a közösségi platformok által lehetőség nyílik a társadalom szinte egészének megszólítására. Súlyos hibának tartom azonban, hogy a média a legtöbb esetben nem a probléma valódi mélységeire fókuszál, sokkal inkább saját érdekei mentén – minél több elérést generálva – használja az áldozatok történeteit, azok valódi jelentőséggel bíró társadalmi vonatkozása helyett, személyes vetületeit hangosítja ki. Továbbá fontos lenne, hogy ne csak a legszélsőségesebb esetek kerüljenek be a híradásokba, hanem a megelőzés lehetőségei, a segítségkérés fórumai, valamint a bűncselekmény szankciói is megjelenjenek, akár külön műsorok formájában.

8.2.2. Iskolai prevenció

Egy stabil, társadalmi szintű változást mindenképpen alulról kezdve kell felépíteni, ehhez pedig úgy gondolom, hogy elsősorban a fiatalokat kell megszólítani. Ennek leghatékonyabb módját iskolai prevenciós programok elindításában látom. A közoktatási intézményrendszer jellemzően másodlagos szocializációs szintérként jelenik meg egy gyermek életében, ezáltal nagy felelősség hárul az iskolákra. Lehetőségük nyílik ugyanis arra, hogy egy gyermek családjában – mint elsődleges szocializációs szintéren – elsajátított mintázatait, illetve gondolkodásmódját felülírja. Javaslom, hogy az iskolákban szakemberek bevonásával vezessenek be családon belüli és párkapcsolati erőszakkal foglalkozó felvilágosító, ismeretterjesztő, preventív jellegű programokat. Egy ilyen foglalkozás elsődleges célja a tájékoztatás és a figyelemfelkeltés, továbbá a nők iránti tiszteletre és a nemek közti társadalmi egyenlőségre nevelés lehet. A felnövekvő generáció tagjai így nagyobb eséllyel lesznek képesek egészséges párkapcsolatok kialakítására, valamint az áldozatok megtanulhatják felismerni a bántalmazás előjeleit, így nagyobb esélyük lesz időben kilépni egy ilyen kapcsolatból. Egyes nőszervezetek megvalósítottak már hasonló erőszakprevenciós projekteket, azonban állami akarat és támogatás nélkül ezek csupán a diákok szűk köre számára válhatnak elérhetővé.¹⁶⁸

¹⁶⁸ SARKADI NAGY Márton: „Jön az állam fehér lovon, és megmenti az életképtelen nőket” – interjú Nógrádi Noával. <https://regiblogok.atlatszo.hu/2021/05/17/jon-az-allam-feher-lovon-es-megmenti-az-etelkeptelen-noket-interju-nogradi-noaval/> (2024.09.10)

8.2.3. Hatékonyabb áldozatsegítés a büntetőeljárásban

A családon belüli erőszak áldozatai a büntetőeljárás során nagyon nagy arányban szenvednek el újabb traumákat. Ez részben az igazságszolgáltatás alapvető természetének róható fel, így sokszor elkerülhetetlen. Az esetek többségében azonban megelőzhető, de legalábbis csökkenthető lenne az a teher, amit a sértetteknek a büntetőeljárás során el kell viselniük. Ebben jelentős szerep hárul a hatóság tagjaira, hiszen ők érintkeznek elsődlegesen az áldozatokkal. Sok esetben egyszerűen az intézkedő rendőr, a nyomozó vagy az ügyész hozzáállásának megváltoztatásával jelentős eredményt lehetne elérni. Ezen túlmenően úgy gondolom, hogy szükség lenne a büntetőeljárás kezdetétől segítő szakemberek – elsősorban pszichológus – bevonására, aki valódi segítséget nyújthat az áldozatok számára, gátlásaik feloldásában, traumáik feldolgozásában. Egy pszichológus szakember képes érzelmi biztonságot nyújtani a bántalmazott számára, így könnyebben megnyílhat, ezzel pedig a büntetőeljárás hatékonysága is nagymértékben növelhető lenne. Hosszú távon úgy gondolom, hogy ezzel az áldozatok hatósághoz való hozzáállása is megváltozna, ami a látencia mértékének csökkenéséhez vezetne. Többé nem kellene mérlegelniük, hogy megéri-e az a hosszú és megaláztatással teli folyamat, amit egy büntetőeljárás jelent. Nem egy újabb kockázati tényezőként, sokkal inkább valós segítségként tekinthetnének az igazságszolgáltatásra, így nem csak akkor fordulnának a hatósághoz, amikor már életük vagy gyermekük élete kerül veszélybe.

8.2.4. Transzparens, specializált áldozatsegítő rendszer kiépítése

Magyarországon jelenleg húsz áldozatsegítő központ működik, melyek célja, hogy segítséget nyújtsanak mindenkinek, aki valamilyen bűncselekmény vagy tulajdon elleni szabálysértés áldozatává válik, illetve ezekkel tanúként vagy családtagján keresztül kapcsolatba kerül.¹⁶⁹ A kormányzati kommunikációval ellentétben azonban ezek a központok nem képesek érdemi segítséget biztosítani a családon belüli erőszak egyre növekvő áldozatai számára, így lelki, fizikai, illetve anyagi támogatást nyújtanak részükre, mert nem rendelkeznek olyan eszköztárral, amellyel kifejezetten bántalmazott nők és gyermekeik számára tudnának segítséget nyújtani. Előremutató lenne a hatékonyabb áldozatvédelem érdekében, olyan központok – állami – létrehozására, amelyek párkapcsolati erőszakot elszenvedett nőkre specializálódtak. Egy ilyen intézmény létrehozása azonban önmagában még mindig kevés, azt hosszú távon fenn kell tartani és fejleszteni kell, továbbá statisztikát, kimutatásokat kell készíteni, amelyekből következtetéseket kell levonni a jövőre nézve.

¹⁶⁹ <https://vansegitseg.im.gov.hu/gyakori-kerdesek/> (2024.09.10)

Fontos lenne továbbá, hogy az egymástól akár függetlenül, civil szervezetek vagy az állam által működtetett áldozatsegítő központok, krízis ambulanciák, menedékházak és egyéb, a bántalmazott nők és gyermekeik számára védelmet nyújtó intézmények egy jól átlátható, transzparens rendszert alkossanak. Sok esetben az áldozatok azért nem jutnak segítséghez, mert a szakemberek által is nehezen átlátható ellátórendszerben nem találják meg a számukra legmegfelelőbb segítséget biztosító lehetőséget. Szükség lenne továbbá olyan tájékoztató kampány elindítására, amely a szegregátumokban élő áldozatokhoz is képes elérni, ami felhívja a figyelmet a bántalmazás formáira, azok előjeleire, valamint a bántalmazottak lehetőségeire.

8.2.5. Áldozatsegítés önkormányzati szinten

Budapest IX. kerületi polgármestere 2020-ban elindított egy programot, amelynek célja volt, hogy kifejezetten családon belüli erőszak áldozatainak nyújtson segítséget önkormányzati szinten. Ennek első lépéseként védett lakásokat jelöltek ki az önkormányzat saját lakásállományából meneküli kényszerülő nők és gyermekeik számára.¹⁷⁰ A Ferencvárosi Szociális és Gyermekjóléti Intézmények Igazgatóságát kérték fel arra, hogy részletszabályokat dolgozzon ki a program megvalósítására. Ennek eredményeként létrejött egy segítő szakemberekből álló csapat, amelyet két szociális munkás, egy jogász és egy pszichológus alkot. A program nem csak a lakhatás kérdéskörével foglalkozik, hanem komplex segítséget nyújt az áldozatoknak. Lombos Petra, az Óvóhely program munkatársa elmondta, mostanra sikerült egy 50 fős szakmai együttműködést kialakítaniuk, melyben elsősorban a helyi jelzőrendszer tagjai vesznek részt, így például bölcsődei gondozók, óvónők, tanárok, illetve hivatásos pártfogók, a jövőben pedig az egészségügy felé is terjeszkednének. A kerületekkel összefogva célitűzéseik között szerepel egy önkormányzati áldozatsegítő hálózat kiépítése, a kezdeményezéshez már a III. kerület és Józsefváros is csatlakozott. Különösen előremutatónak találom az önkormányzati szintű fellépést, hiszen Ferencváros példájából egyértelműen látszik: egy ilyen autonóm, alulról építkező, szakmai alapon szervezett modell megvalósítható, és hatékony védelmet képes nyújtani az áldozatok számára. Javasolható ezért a főváros mellett más vidéki nagyvárosokban is megfontolni hasonló modellek bevezetését. Ennek ellenére hangsúlyozandó, hogy ez alapvetően nem önkormányzati feladat, az állam ezen kötelezettségeit

¹⁷⁰ Ferencváros Önkormányzata Előterjesztés: Tájékoztató a Védett lakások programról. https://www.ferencvaros.hu/wp-content/uploads/2022/09/Sz_298_22.pdf (2024.09.10.)

nem háríthatja át, mert hosszú távon rendszerszintű megoldásra van szükség, amelyet az önkormányzatok nem képesek megvalósítani.¹⁷¹

8.2.6. Több férőhelyre van szükség

Magyarországon a szakemberek szerint jelenleg körülbelül 350 férőhelyet tudnak a menekülő kényszerülő nők és gyermekek igénybe venni. Ez rendkívül kevésnek számít, különösen annak tükrében, hogy becslések szerint Magyarországon 226.000 nő él olyan kapcsolatban, ahol fizikai vagy szexuális erőszak felhasználásával bántalmazza partnere.¹⁷² További probléma, hogy ezekben az intézményekben jellemzően nem tesznek különbséget egy lakhatási válsághelyzetben lévő és egy bántalmazó partner elől menekülő nő, illetve család között. Az, hogy legyenek kifejezetten erőszak áldozataival foglalkozó védett lakások állami feladat. A több férőhely mellett, többszintű férőhelyekre is szükség van. Sok esetben okoz problémát, hogy egy alapvetően jó egzisztenciális közegből érkező nőnek és gyermekeinek, hajléktalan, mélyszegénységből jövő családok közé kellene beköltözniük, ezért inkább a bántalmazóval maradnak.¹⁷³ Javaslom a családon belüli erőszak elől menekülő kényszerülők számára speciális menedékházak kialakítását, egy egész országot átszövő, állami szintű rendszer kiépítését, amely minden rászoruló részére képes megfelelő védelmet nyújtani.

8.2.7. Speciális képzési rendszer

A családon belüli erőszakkal foglalkozó képzések alapvetően hiányoznak a rendszerből. Az utóbbi néhány évben egyre több szakembereknek szóló képzés jelent meg, azonban ez még mindig csak az áldozatokkal munkájuk során találkozó állami alkalmazottak töredékét éri el. A mai napig komoly problémát jelent, hogy miközben sok nagyon jól képzett, szociálisan érzékeny szakember van, sokan még mindig áldozathibáztató hozzáállással rendelkeznek. Ez természetesnek mondható, hiszen ezek a szakemberek is a széles társadalom tagjai, így vannak közöttük különböző előítéletekkel, sztereotípiákkal rendelkezők, azonban ők adott esetben döntéshozóként jelennek meg ezekben a helyzetekben. Kiemelten fontos és időszerű lenne az áldozatokkal foglalkozó állami alkalmazottak alapképzésébe rendszerszinten beépíteni családon belüli erőszakkal foglalkozó modulokat. Javaslom a jogászok, szociális munkások,

¹⁷¹ NUN Barbara – DOBOSI Viktória: „Kell egyfajta radikalizmus, hogy az önkormányzatok az áldozatok mellé álljanak” Interjú a ferencvárosi Áldozatsegítő Központ munkatársával. <https://merce.hu/2024/05/29/lombos-petra-ferencvaros-kapcsolati-eroszak-onkormanyzatok-interju-aldozatsegito-kozpont/> (2024.09.10.)

¹⁷² SZABÓ Krisztián – SZOPKÓ Zita: Öt év alatt megduplázódott a kapcsolati erőszak áldozatainak száma, gyakoribbak a szexuális bűncselekmények is. <https://atlatszo.hu/adat/2024/04/02/ot-ev-alatt-megduplazodott-a-kapcsolati-eroszak-aldozatainak-szama-gyakoribbak-a-szexualis-buncselekmények-is/> (2024.09.10.)

¹⁷³ NUN Barbara – DOBOSI Viktória: „Kell egyfajta radikalizmus, hogy az önkormányzatok az áldozatok mellé álljanak” Interjú a ferencvárosi Áldozatsegítő Központ munkatársával. <https://merce.hu/2024/05/29/lombos-petra-ferencvaros-kapcsolati-eroszak-onkormanyzatok-interju-aldozatsegito-kozpont/> (2024.09.10.)

rendőrök, gyámügyben, gyermekvédelemben dolgozók, valamint a pedagógusok képzésének szélesítését a családon belüli erőszak témájával.

8.2.8. Kifejezetten bántalmazóknak szóló programok

Magyarországon egyelőre nem léteznek kifejezetten bántalmazó férfiaknak szóló speciális programok. Rögzíthető, hogy a bántalmazó viselkedés leküzdésére az egyéni terápia nem hatékony, hiszen a pszichoterápia egészen más jellegű problémák, elakadások kezelésére hivatott. Egy bántalmazó esetében a terápia legfeljebb azt eredményezheti, hogy az alany kiegyensúlyozott és boldog lesz, a bántalmazó viselkedés megváltoztatásához speciális programra van szükség.¹⁷⁴ Egy ilyen speciális program elsődleges célja a bántalmazó felvilágosítása és szembesítése saját cselekedeteivel, illetve annak következményeivel, középpontba állítva a bántalmazó viselkedés legfőbb kiváltó okait. Jellemzően a jogosultságtudatot, a kényszeres ellenőrzést, a tisztelet hiányát, a felsőbbrendűség érzést és az áldozathibáztatást. Ezek az érzések mélyen gyökerező társadalmi meggyőződés eredményei, így felülírásuk alapos munkát igénylő bonyolult folyamat. Ezt a munkát az esetek többségében egy bántalmazó nem hajlandó elvégezni, azonban vannak olyan férfiak, akik a speciális program hatására elhatározzák, hogy gyökeresen megváltoznak. Korábban is utaltam rá, hogy ameddig – bármilyen mértékű – változást lehet elérni, ezzel pedig nők és gyermekek életét erőszakmentessé és boldogabbá tenni, addig úgy gondolom, hogy érdemes erre figyelmet és energiát fordítani. Javaslom tehát, hogy a kapcsolati erőszak miatt jogerősen elítélt férfiak számára írjanak elő bántalmazókra specializált programokon való kötelező részvételt.¹⁷⁵

8.2.9. Az Isztambuli Egyezmény ratifikálása

Javaslataim sorát egy közvéleményben is gyakran megjelenő, nagy port kavaró, azonban általam kiemelten fontosnak tartott témával szeretném zárni. Az Isztambuli Egyezmény megszületésének körülményeivel és annak utóéletével röviden már foglalkoztam, annak tartalmáról azonban kevés szó esett dolgozatomban. Az Egyezmény különlegessége abban rejlik, hogy míg más nemzetközi dokumentumok általában nem határoznak meg konkrét intézkedéseket, inkább csak alapelveket és általános iránymutatást, az Isztambuli Egyezmény kifejezetten specifikus, holisztikus jellegű előírásokat tartalmaz. Arra vonatkozóan például, hogy milyen intézményrendszerrel kell rendelkeznie egy adott országnak, vagy milyen

¹⁷⁴ Lundy Bancroft (2015): Mi jár a bántalmazó fejében? Az erőszakos és uralkodni vágyó férfi. Budapest, Háttér Kiadó – NANE Egyesület. 425-26.

¹⁷⁵ Uo.

tényállásoknak kell szerepelnie a Büntető törvénykönyvben, valamint nagy hangsúlyt fektet az áldozatvédelemre és a prevencióra.

Egy ilyen speciális, átfogó dokumentum megírására azért kerülhetett sor, mert az Egyezmény alapjait az áldozatvédelemben jártas, nagy szakmai múlttal rendelkező szakértőkből álló bizottság állította össze, így szakmailag abszolút megalapozottnak tekinthető. Az Egyezmény azért is különleges, mert figyelembe veszi és hangsúlyozza azt a tényt, mely szerint a nők elleni és családon belüli erőszak egy társadalmilag beágyazott jelenség, amelyet nem lehet elválasztani a nőket és férfiakat jellemző társadalmi nemi szerepektől és az azokhoz kapcsolódó hierarchikus viszonyrendszertől. Fontos sarokköve tehát, hogy ne nemtelenítsük el ezt a problémát, annak vizsgálatakor vegyük figyelembe azokat a hatalmi viszonyrendszereket, melyek a nemeket jellemzik a társadalomban. Kiemelném továbbá az Egyezmény egy olyan aspektusát, amely teljes egészében hiányzik a magyarországi gyakorlatból, ez pedig nem más, mint az adatgyűjtés és elemzés. Alapvetésként került rögzítésre a nemre, életkorra és más jellemzőkre bontott rendszeres adatgyűjtés fontossága, hiszen ezekből az adatokból gyűjthetők ki azok az információk, amelyek iránymutatást adnak a jövőre nézve. Megmutatják, melyek azok a gyakorlatok és intézmények, amelyek hatékonyak tudnak lenni és melyek nem vezetnek eredményre. Az Egyezmény további jelentős pillére az a szakmai bizottság által végzett monitorozási folyamat, melyre azok az országok számíthatnak, akik ratifikálják azt. Ez adhat garanciát a társadalom és az áldozatok számára, arra vonatkozóan, hogy egy országban ne születhessenek a korábbiakhoz képest kevésbé hatékony törvények és intézkedések. Úgy gondolom, hogy Magyarországnak szüksége lenne ezekre a garanciákra, hiszen a gyakorlati tapasztalatok egyelőre nem mutatnak javulást a családon belüli erőszak elleni küzdelemben.¹⁷⁶

¹⁷⁶ SARKADI NAGY Márton: „Jön az állam fehér lovon, és megmenti az életképtelen nőket” – interjú Nógrádi Noával. <https://regiblogok.atlatszo.hu/2021/05/17/jon-az-allam-feher-lovon-es-megmenti-az-letkeptelen-noket-interju-nogradi-noaval/> (2024.09.11.)

Partizán: Bántalmazott nők: mit tett értük Varga Judit igazságügyi miniszterként? https://www.youtube.com/watch?v=vx3Ghl5br_w&t=2163s (2024.09.11.)

ÖSSZEGZÉS

A családon belüli erőszak megelőzési lehetőségeit és a kapcsolati erőszak tényállásának alkalmazási lehetőségeit az elmúlt tíz évben már szinte minden oldalról megvizsgálta a szakirodalom. Elmondható, hogy hazánkban évek óta korszerű, problémaorientált jogszabályok állnak a jogalkalmazók rendelkezésére, jelentős változások azonban mégsem történtek. Ezzel kapcsolatban fontos megjegyezni, hogy a jelenség alapvetően egy társadalmi produktum, így végső soron mindannyiunk produktumának tekinthető.¹⁷⁷ Ennek megfelelően felszámolása sem lehet egyszerűen jogi kérdés, mert a jogalkotás folyamatánál is hosszabb, bonyolultabb folyamat a társadalmi szemléletváltás. Úgy gondolom ez hiányzik leginkább ahhoz, hogy az egyébként hatékonynak tartott jogintézmények valóban elérjék a kívánt célokat. Emellett, illetve ezzel szoros összefüggésben a jelenlegi kormány narratíváját kellene megváltoztatni, mert amíg ebben nem következik be jelentős változás, az áldozatok sem lesznek nagyobb biztonságban. Be kell látni, hogy a kormány csak akkor érhet el érdemi változásokat, ha elismeri, hogy a családon belüli erőszak egy nemi alapú, társadalmi nemekhez szorosan kötődő jelenség, és ezeket figyelembe véve alkot szabályozást. Azok az intézkedések, amelyek nem veszik figyelembe ezt a tényt, nem lehetnek hatékonyak. Azt gondolom, hogy bármilyen természetű problémát is szeretnénk megoldani, először mindig annak gyökerét kell megtalálnunk, így érthetjük meg annak folyamatát, és ezáltal találhatunk rá hatékony megoldást. Ezzel szemben amíg nem a probléma valódi forrását akarjuk megtalálni (és azt kezelni, megoldani), addig csak a felszínt kapargatjuk és „látszatintézkedésekkel” próbáljuk elnyomni a valódi krízishelyzeteket. Jelenleg ezt látom a legsúlyosabb problémának hazánkban, hiszen amíg egy bevezetésre kerülő intézkedés, illetve új jogszabály téves feltevésen alapszik, nem lesz képes a valódi célját elérni.

Történelmet írunk, itt és most, mindannyian. A családi minta meghatározó, ugyanakkor taszító is lehet. Az, hogy az erőszakos bűncselekményi környezetben nevelkedő gyermekekből bántalmazó vagy bántalmazott lesz, rajtunk is múlik: segítünk-e nekik, megfogjuk-e a kezüket, vagy inkább félrenézünk és magára hagyjuk ott, ahol védtelen kiskorúként a hatóságok és a büntetőjog hosszú távra megmenthetné őket. Bízom abban, hogy a dolgozatomban foglalt gondolatokkal és érvrendszerrel hozzájárulhatok egy rövidesen bekövetkező folyamat elindításához, és új időszámítás kezdődhet Magyarországon a családon belüli erőszak áldozatai számára.

¹⁷⁷ KANYUK: i. m. 34.

IRODALOMJEGYZÉK

1. AMBRUS István: Szokásjog és analógia a büntető jogalkalmazás történetében és jelenében. Erdélyi Jogélet 2021. 3. szám
2. BANCROFT, Lundy: Why Does He Do That? Inside the Minds of Angry and Controlling Men. Berkley Books. New York, 2002.
3. BELOVICS Ervin – MOLNÁR Gábor Miklós – SINKU Pál: Büntetőjog II. Különös rész. HVG-ORAC. Budapest, 2021.
4. BELOVICS Ervin: Büntetőjog I. Általános rész. HVG-ORAC. Budapest, 2017.
5. BELOVICS Ervin - NAGY Ferenc - TÓTH Mihály: Büntetőjog I. Általános rész. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2014.
6. BLASKÓ Béla - HOLLÁN Miklós - MADAI Sándor - PALLAGI Anikó - POLT Péter: Büntetőjog Különös Rész I. Rejtjel Kiadó. Budapest – Debrecen, 2021.
7. DOMONKOS Andrea szerk.: A családon belüli erőszak büntetőjogi és társadalmi megítélése. KRE-ÁJK. Budapest, 2017
8. ESZENYI Miklós: „Férfi a férfival, nő a nővel” Homoszexualitás a történelemben, a társadalomban és a kultúrában. Corvina. Budapest, 2006.
9. FORGÁCS Attila – KOVÁCS Zoltán – BODNÁR Éva – SASS Judit: Alkalmazott pszichológia. Aula Kiadó. Budapest, 2011
10. GARAI Renáta: Jogalkalmazói segédlet a kapcsolati erőszak bűncselekményhez. OKRI Büntető Jogtudományok Osztálya. Budapest, 2024.
11. GARAI Renáta: A kapcsolati erőszak „szövődményei” – egy nóvum hatása és joggyakorlata. KRE ÁJK Doktori (PhD) értekezés, Budapest, 2021.
12. GILÁNYI Eszter: A nők elleni erőszak és magyar büntetőjogi szabályozása a nemzetközi elvárások tükrében. PhD értekezés. Miskolci Egyetem ÁJK Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola 2017.
13. GÖNCZÖL Katalin - KEREZSI Klára - KORINEK László - LÉVAY Miklós szerk.: Kriminológia-Szakkriminológia. Complex Kiadó. Budapest, 2006.
14. HEGEDŰS Judit (szerk.): A gyakorlati pedagógia néhány alapkérdése. ELTE PPK Neveléstudományi Intézet. Budapest, 2006.
15. HOYER Mária: Sívargás és szenvedés. L'Harmattan. Budapest, 2010.
16. HUSZ Ildikó (szerk.): Mi a család? Tanulmányok a család fogalmáról a jelenkori Magyarországon. Akadémiai Kiadó. Budapest, 2023.

17. JOBBÁGYI Gábor – HEINERNE Barzó Tímea: Családi jog. Novotni Alapítvány. Miskolc, 1998.
18. KANYUK Petra Ágnes: A kapcsolati erőszak sui generis tényállásának szerepe a családon belüli erőszak megfékezésében. Magyar Rendészet. 2016. 5. szám
19. KAPITÁNY Balázs: „Látogató párkapcsolatok” Magyarországon. Szociológiai Szemle 2012. 2. szám
20. KATONÁNÉ Pehr Erika: A családformák pluralizmusa és annak megjelenése, különös figyelemmel az örökbefogadás hazai és nemzetközi szabályozására, valamint gyakorlatára. Családi Jog. 2024. 1. szám.
21. KÁRPÁTI László: A nemi szerepek változása és társadalmi hatásai a 21. században. Magyar Tudomány. 2016. 9 szám
22. KOVÁCS Gyula: A házasság a család, az ifjúság és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények (Btk. XIV. fejezet) csoportosítása. Magyar Bűnüldöző. 2011. 3-4. szám
23. LAJTÁR István: A gyermekek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények. In: POLT Péter (főszerk.): Új Btk. kommentár. 4. kötet. Nemzeti Közszerológati és Tankönyv Kiadó Budapest, 2013.
24. LÁSZLÓ Balázs: A kapcsolati erőszak fogalmának dogmatikai beilleszthetőségéről. Büntetőjogi Szemle. 2020. 1. szám
25. MÁRKI Zoltán: A gyermekek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények. In: KÓNYA István szerk. Magyar Büntetőjog. Kommentár a gyakorlat számára. III. kötet. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó. Budapest, 2013.
26. MORVAI Krisztina: Terror a családban. A feleségbántalmazás és a jog. Kossuth Kiadó. Budapest, 2003.
27. NANE Egyesület: Miért marad? Családon belüli és párkapcsolati erőszak. Hogyan segíthetünk? Nane Egyesület. Budapest, 2015.
28. PALLAGI Anikó: A szexuális cselekmény születésének büntetőpolitikai aspektusai. In: DOMOKOS Andrea (szerk.) A családon belüli erőszak aktuális kérdései. KRE ÁJK Budapest, 2021.
29. PÁPAI-TARR Ágnes: A családon belül bántalmazottak büntetőjogi védelméről. Debreceni Jogi Műhely 2022. (XIX.) 3-4. szám
30. PÁPAI-TARR Ágnes: A kapcsolati erőszak kritikai megközelítésben. Magyar Jog 2015. 11. szám
31. PEASE, Barbara & Allan: A testbeszéd enciklopédiája. Park Könyvkiadó. Budapest, 2017.

32. PONGRÁCZ Tiborné – S. MOLNÁR Edit: Nemi szerepek és a közvélemény változásának kölcsönhatása. In: NAGY Ildikó – PONGRÁCZ Tiborné (szerk.) Szerepváltozások. Jelentés a nők és férfiak helyzetéről. TÁRKI – Nemzeti Erőforrás Minisztériuma. Budapest, 2011.
33. POPENOE, David: American Family Decline, 1960-1990: A Review and Appraisal. Journal of Marriage and the Family. 1993.
34. RANSCHBURG Jenő: A meghitt erőszak. Saxum Kiadó. Budapest, 2006.
35. RÉPÁSSY Árpádné Németh Laura: Erőszak a családban. Büntetőjogi Szemle VIII. évfolyam, 2019. 2. szám
36. SZIL Péter: Miért bántalmaz? Miért bántalmazhat? – A családon belüli erőszak: a férfiak felelőssége. Habeas Corpus Munkacsoport. Budapest, 2005.
37. SZOMORA Zsolt: Btk. XX. Fejezet: A gyermekek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények. In: Karsai Krisztina szerk. Kommentár a Büntető Törvénykönyvhöz. Complex Kiadó. Budapest, 2013.
38. VIRÁG György: Bevezetés a családi erőszak kutatásához. In: Irk Ferenc (szerk.): Kriminológiai Tanulmányok. 2004. 41. kötet
39. ZIMBARDO, Philip – COULOMBE, Nikita D.: Man (Dis)connected: How Technology Has Sabotaged What it Means to be Male. Rider & Co. London, 2015

INTERNETES FORRÁSOK

Áldozatsegítő Központ <https://vansegitseg.im.gov.hu/gyakori-kerdesek/> (2024.09.08)

D. TÓTH Kriszta: Szilágyi Liliána: Évekbe telt, mire ki tudtam mondani, hogy az apám bántalmazott. <https://wmn.hu/elviszlek-magammal/56631-szilagyi-liliana-evekbe-telt-mire-ki-tudtam-mondani-hogy-apam-bantalmazott--elviszlek-magammal> (2024.09.01.)

Diószegi-Horvát Nóra: Bántalmazott nő kért segítséget kézjellel a kaposvári ruhaboltban. <https://444.hu/2024/08/23/bantalmazott-no-kert-segitseget-kezjellel-a-kaposvari-ruhaboltban> (2024.08.30.)

Ferencváros Önkormányzata Előterjesztés: Tájékoztató a Védett lakások programról. https://www.ferencvaros.hu/wp-content/uploads/2022/09/Sz_298_22.pdf (2024.09.10)

https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/briefs/Femicide_brief_Nov2022.pdf (2024.08.30.)

NUN Barbara – DOBOSI Viktória: „Kell egyfajta radikalizmus, hogy az önkormányzatok az áldozatok mellé álljanak” Interjú a ferencvárosi Áldozatsegítő Központ munkatársával. <https://merce.hu/2024/05/29/lombos-petra-ferencvaros-kapcsolati-eroszak-onkormanyzatok-interju-aldozatsegito-kozpont/> (2024.09.10.)

PARTIZÁN: Bántalmazott nők: mit tett értük Varga Judit igazságügyi miniszterként? https://www.youtube.com/watch?v=vx3Ghl5br_w&t=2163s (2024.09.11.)

Police.hu: Egyetlen mozdulat. Egy jel. Egy néma segélykérés! <https://www.police.hu/hu/hirek-es-informaciok/legfrissebb-hireink/bunugyek/egyetlen-mozdulat-egy-jel-egy-nema-segelykeres> (2024.08.20.)

SARKADI NAGY Márton: „Jön az állam fehér lovon, és megmenti az életképtelen nőket” – interjú Nógrádi Noával. <https://regiblogok.atlatszo.hu/2021/05/17/jon-az-allam-feher-lovon-es-megmenti-az-eletkeptelen-noket-interju-nogradi-noaval/> (2024.09.01)

SARKADI-NAGY Márton – SZOPKÓ Zita: Nem védi meg a magyar nőket az erőszaktól a kormány különutas módszere <https://atlatszo.hu/kozugy/2023/03/08/nem-vedi-meg-a-magyar-noket-az-eroszaktol-a-kormany-kulonutas-modszere/> (2024.09.01.)

Somogy Vármegyei Rendőr-főkapitányság: Egyetlen mozdulat. Egy jel. Egy néma segélykérés. <https://www.police.hu/hu/hirek-es-informaciok/legfrissebb-hireink/bunugyek/egyetlen-mozdulat-egy-jel-egy-nema-segelykeres> (2024.08.30.)

SZABÓ Krisztián – SZOPKÓ Zita: Öt év alatt megduplázódott a kapcsolati erőszak áldozatainak száma, gyakoribbak a szexuális bűncselekmények is. <https://atlatszo.hu/adat/2024/04/02/ot-ev-alatt-megduplazodott-a-kapcsolati-eroszak-aldozatainak-szama-gyakoribbak-a-szexualis-buncselekmények-is/> (2024.09.10.)

JOGSZABÁLYOK

Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.)

2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről

2009. évi XXIX. törvény a bejegyzett élettársi kapcsolatáról, az ezzel összefüggő, valamint az élettársi viszony igazolásának megkönnyítéséhez szükséges egyes törvények módosításáról

1991. évi LXIV. törvény a Gyermekek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről

2/2018. (I.25.) ORFK utasítás a hozzátartozók közötti erőszak kezelésével összefüggő rendőrségi feladatok végrehajtásáról

1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról

1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről

T/18090. számú törvényjavaslat

2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról

BH 291/2008

Kúria Bfv. III.1.644/2016.

2009. évi LXXII. törvény a hozzátartozók közötti erőszak miatt alkalmazható távoltartásról

ÁBRAJEGYZÉK

1. ábra: Segélykérő kézmozdulat
2. ábra: Regisztrált összes bűncselekmény és a kapcsolati erőszak aránya
3. ábra: Kapcsolati erőszak bűncselekményben befejezett büntetőeljárások száma
4. ábra: Nyomozás megszüntetéssel, feljelentés elutasítással és eltereléssel végződött ügyek aránya

TÁBLÁZATOK

1. táblázat: Családon belüli erőszak tényállások
2. táblázat: Kiskorú veszélyeztetése és kapcsolati erőszak tényállása